

HECHOS

Yún t'øt'e yá 'bäihü ra Jesucristo

Bi man ra Jesús ba ɛh rá Hogandəhi Oja

¹ Nu'i Teófilo, rá mbədi ra sɔcuə dá o't'a'i mām'bet'o, dá xi'i gätho bi 'yøt' ra Jesús nu'bə mi dəmp' rá 'bɛfi. Nɛ dá xi'a'i gätho ngue bi ma 'bə mín xänbate. ² Nɛ dá xi'a'i gätho bi 'yøt'a ra Jesús asta gue'bə mi mba mahɛts'i. Nɛ nu'bə mi 'bɛcuə ja ra häi, nu rá Hogandəhi Oja bi xih ra Jesús 'bɛ'a da xih yá 'bäihü gue da 'yøt'e. Nu'ə yá 'bäihü, gue'ə yən 'yohü bi huanh ra Jesús ngue man yá xädi ɛ. ³ Nu ra Jesús bi nu ran ənbi nɛ bi du. Nɛ gätho nyote pa 'bə mí ndants'i mahøn'a, bin 'yuse bə 'büh yá 'bäihü, ja'bə bi hnu, ja'bə hin'na. Nɛ bi 'yuti xən ngu yən t'øt'e guepə bi nde da fədi gue i 'bui. Nɛ bi xi'ə nangué rá 'bɛfi i øt' Oja ua ja ra ximhäi, nɛ 'bɛpə dí manda Oja ɛ gätho dim 'bui.

⁴ Nu'bə mím 'bühmbə yá 'bäihü mahøn'a a ra Jesús, nɛ bin sihmehü, bi xi'ə da dɔmp'ə Jerusalén 'bɛ'a bi ma majuəni rá Ta gue ba ɛhɛ. Nɛ ɛn'a ra Jesús:

—Ya xcá 'yøhmbə dá mangä mām'bet'o ngue ba pənəh Oja rá Hogandəhi. ⁵ Nu'a ra Xuua bi 'yøt'ahü ran xixyə nangué ra dehe thoho, pɛ mi ts'ətho ya ga 'da ahü rá Hogandəhi Oja, bi 'yɛn'a ra Jesús.

Bi ndex mahɛts'i ra Jesús

⁶ Nu'bə mim pɛti ɛ, bi 'yänni:

—Ma Hmu ahe, hague guehya yə pa jabəya gui 'yøt'e din ja ma ts'edi zɛhɛhü mahøn'a, dyə israelhü.

⁷ Bi dā'a ra Jesús:

—Hingui sā gui pāhmbu nda'a ní pa xən zān ma Tahu da 'yøt'a 'bɛ'a gātho da 'yøzɛɛ. Hin ni 'bɛfihu gui pāhmbu. ⁸ Pɛ nu'bu bá ɛh rá Hogandahi Oja, nɛ gam 'bāhmbu, din ja ni ts'ɛdih. Nɛ nu'bu bin ja, gui xihmbu yu ja 'i ua ra dāhnini Jerusalén nanguecā, nɛ gātho ua ra hāi Judea, nɛpu ra hāi Samaria, nɛ gātho na ngu ni ra ximhāi.

⁹ Nu'bu mi gua'a man ra Jesús bi mba mahɛts'i. Nu yu 'bāih bi nu nu'bu mi ndex mahɛts'i. Nɛ n'da ra güi bi go'mi nɛ him bi nu yu 'bāih mahøn'a. ¹⁰ Nɛ mi 'bāpu, mi ndø'ts' mahɛts'i, 'bex mi 'bāhmbu yoho yām 'bɛhni Oja mahɛts'i, i he yu t'axca pahni. ¹¹ Nɛ bi 'yɛmbi:

—Nu'ahu gyu mɛnguhu Galilea, hanja gní 'bāhmbu ua ya nɛ gní ndøs'h mahɛts'i. Nu ra Jesús bi ndex ua guí 'bāhmbu, nɛ tengutho bu á ndets'e, ngutho 'bu bá cāh mahøn'a, nɛ guet'a ra Jesús a.

Bi thahn'na ra Matías rām poniui ra Judas

¹² Nu yu 'bāih ra Jesús bi nɛxpu ja ra nyuni Olivos buya, bi mba bu ra hnini Jerusalén, nɛ hinga yatho, ndehnini. ¹³ Nɛ nu'bu mi yəpu ja ra hnini bi ndexpu n'da ra cuarto magāts'i guepu i 'bu'u. Gue'u i 'bāpu u, ra Pedro, nɛ ra Xuua, nɛ ra Jacobo, nɛ ra Andrés, nɛ ra Felipe, nɛ ra Tomás, nɛ ra Bartolomé, nɛ ra Mateo, nɛ ra Jacobo rá ts'unt'u ra Alfeo, nɛ ra Simón gue t'ɛmbi ra Zelote, nɛ ra Judas rán 'yohu ra Jacobo. ¹⁴ Gātho ya 'darpu bim peti nɛ zai min yāhu Oja. Nɛ bi zøpu 'da yu xisu nɛ ra María rá mbe ra Jesús, nɛ'u yān 'yohu ra Jesús.

¹⁵ 'Darp_u madím p_eti _u n'da ciento n_e 'däte njä'i. N_e nu'_u y_u pa'_u bi ndants'a ra Pedro n_e bi 'y_ena:

¹⁶ —Ma cu ah_u nangu_e ra Cristo, nu rá Hogandähi Ojä maya'b_u bi jap'a ra David da 'yo't' ra s_ocuä, n_e bi ma 'b_e'a da 'y_ot' ra Judas, nguetho mí p_a Ojä 'b_e'a da 'y_ot'a. Gue'a ra Judas ngue bi dä'a ra Jesús nu'b_u mi f_ent'i. N_e gue'a bin ja nguetho gätho 'b_e'a mán t'o't'i b_u rá_m hman Ojä dín ja. ¹⁷ 'Dat'a ra 'b_efi dá øthe ra Judas nguetho ra Jesús bi huahn'na ra Judas teng_u b_u á huancähe.

¹⁸ N_e bi thän'a n'da ra häi nangu_e'a í mbä'a ra Jesús. Nu'b_u mi zohäi ra Judas, bi nyep_u häi, n_e bi f_oh rá foho, n_e bi b_oni gätho yá x_efo. ¹⁹ Gätho y_u jä'i mi 'b_up_u Jerusalén bi 'y_ode 'b_e'a bin ja. Jananjab_u bi mba ma huti ra häi ngue yá nde'_u, Acéldama, gue nde da ma bim fäm b_u ra ji. ²⁰ Nguetho nt'o't'i b_u ja rá s_ocuä ra Salmos:

Dín häitho ra häi

n_e njon dim 'b_up_u,

n_e nt'o't'i ngue n'dan'yo da hyän rá 'b_efi mi ja xtá 'y_ot'a.

²¹ Janangu_e'a jatho ga huahnd_u a dam p_ehmbe. Jatho ga huahnd_u n'da rá_m poniui ra Judas, gue'a n'da madí hyänje gätho y_u pa mí 'b_uhmbe ra Hmu, ra Jesús. ²² N_e ga huahnd_u n'da bi nu 'b_u mi xixyäba ra Jesús a ra Xuua, n_e madí hyänje gätho y_u pa däm 'b_uhmbe ra Jesús, gue'b_u go mí mba mah_ets'i, bi nu, nguetho n'dat'a ga mamhbe ngue bi ndants' mahøn'a ra Jesús 'b_u mi du, bi 'y_en'a ra Pedro.

²³ N_e nub_uya bi ndønba yá thuhu to'o da thahni, gue yoho y_un 'yoh_u bi hndøni. Nu'a n'da ra José Barsabás n_e í Justo, n_e nu'a man'da ra Matías. ²⁴ N_e nu'_u y_u jä'i bin yä_hu ra Hmu b_uya, n_e bi 'y_ena:

—Ma Hmu ahe, guí p̄arpa yá mb̄ui gätho, dami 'yurcahe ya yoho nda'a xcá huahni. ²⁵ Nu'a ga comhbe ra 'b̄efi ngue ma 'bäigähe ra Jesucristo, ngue'a xtá 'yøt'a ra Judas. Nguetho xí 'uep̄u ja rá 'b̄efi nangue rá ts'oqui, bi mba da nu'a rán säui da nu, bi 'ȳem 'b̄u min yāh̄u Ojā.

²⁶ Nu ȳu 'ȳɛc'ȳei b̄uya bi 'yøt'e tengu'b̄u n'da ran taha, ngue nde da b̄a'̄u nda'a bi nde Ojā. Bi b̄oni gue gue'a ra Matías. N̄e nu ȳu 'ȳɛc'ȳei b̄uya bi huanh ra Matías, n̄e bi gomhb̄u yá 'b̄efi ɯ 'd̄e'ma'da yá 'bäih̄u ra Cristo.

2

Bi zøh rá Hogand̄hi Ojā

¹ P̄e guexta'a di thoqui dim p̄eti gätho ȳu 'ȳɛc'ȳei, d̄in ja'a mí tø'mi, gue bá p̄enh Ojā a rá Hogand̄hi, n̄e bin theui n'da ra d̄amp̄eti mí s̄anba Ojā ɯ ȳu israel, t'̄ɛmbi Pentecostés. ² 'Dahmantho bi zøp̄u di h̄i, tengu'b̄u n'da ra ndønth̄i gue bí 'ȳɛh mah̄ɛts'i a. N̄e nu'a ní h̄i b̄u, bi yus'p̄u ja ra ngu guep̄u mi hu'̄u. ³ Bi n̄equi tengu ȳu t'̄usibi n̄e 'da'i ts'̄u bi zox yá yā ȳu jā'i n'da ngu n'da ɯ mi 'b̄up̄u. ⁴ Ngue n'da ngu n'da mi 'b̄up̄u, gätho bin t'un rá Hogand̄hi Ojā, n̄e bi h̄at ra ts'̄edi x̄un ho ɯ. N̄e bi mb̄adi 'dahma 'dan'yo b̄u án yā'̄u n'da ngu n'da'̄u nangue rá ts'̄edi rá Hogand̄hi Ojā in 'yoh̄u.

⁵ N̄e nu'̄u ȳu pa'̄u bi zøm b̄u Jerusalén ɯ ȳu judío, da 'yøt'a ra d̄amp̄eti mí xi Ojā maya'b̄u, ngue bá n̄exp̄u gätho ȳu h̄äi ua ja ra ximh̄äi. ⁶ N̄e nu'b̄u mi 'yø'a di h̄i ɯ ȳu jā'i, bim p̄eti b̄u, n̄e n'da ngu n'da ɯ bi zo'̄u ȳu 'ȳɛc'ȳei nangue yá ndese, n̄e him bi zä bi b̄ɛni ha

bin ja. ⁷ Ne bi hyonya thoho ne him bi badi 'be'a nam bœni, ne bin 'yemb zehε u:

—Hague án zā bin ja bu, bin 'yemp'u. Ha hinga gue'u yu mēngu bu Galilea gātho i ya ua ya. ⁸ Hanja sā i sijū ma ndesehu n'da ngu n'daju. ⁹ Ne nuju n'da'a n'danni bá nexhu, ne 'daju, 'bu'i 'da bá nexpu Partia, nepu Media, nepu Elam, nepu Mesopotamia, nepu Judea, nepu Capadocia, nepu Ponto, nepu ra hāi Asia. ¹⁰ Nepu Frigia, nepu Panfilia, nepu ra hāi Egipto, nepu ra hāi Africa jom bu Cirene. Ne nu'u mi'da yu romanos u, madague'bu gātho yu judío u, ne nu mi'da u gue εc'yei tengugahu dyu judío hu, ne 'buh mi'da bá nexpu Creta, nepu Arabia. ¹¹ Ne dí øhmbu i mam ma ndehu nangu yán t'øt'e gue i øt' rá ts'edi Oja, bin 'yemp'u.

¹² Ne gātho madi hyonya thoho, ne hingui padi 'be'a da bœni. Ne n'da ngu n'da bi manse u:

—'Be'a ní mba na in ja ya.

¹³ Pe nu'u mi'da bi ma:

—Iti u.

Bi zoh yu jq'i ra Pedro

¹⁴ Ne nu ra Pedro buya 'darpu mí 'bāhmbu u mi 'de'ma'da yu 'bāihu ra Cristo, ne nts'edi bin ya, bi 'yēna:

—N'yohu ahū dyu judío hu ne gātho ahū guí 'buhmbu ua Jerusalén, dami 'yøhmbu xun ho 'be'a ga xi ahū ya. ¹⁵ Nuje hin dí ithe tengu guím bēmhbū, nguetho ja guto ya. ¹⁶ Pe nuna guehna gue bin ja ya, gue'a bi man ra Joel rá pøngahya Oja, bi 'yēna:

¹⁷ Din ja bu n'da ra pa ba εhe, εn Oja,

gue ga pɛn'nahɯ ma Hogandahi gätho nangu yɯ ja'i
'bɯcua ja ra ximhäi.

Nɛ nu'ɯ ni ts'ant'ɯhɯ nɛ ni t'ixuhɯ dim pɔngahya.

Nɛ ni ts'ant'ɯhɯ da nu'ɯ yɯn t'uti tengu yɯ t'i

nɛ ni dɔc'yɛihɯ da 'uɪ yɯ t'i.

¹⁸ Nu'bɯ bin ja, nu'ɯ ma 'yɛhɛ, yɯn 'yohɯ nɛ yɯ xisu,
ga pɛnpä ma Hogandahi ɯ,

nɛ dim pɔngahya nanguēcä.

¹⁹ Nɛ ga uh yɯ hmɛpya bɯ magɔts'i,

nɛpɯ ja ra häi, yɯ hmɛpya ra ji, nɛ ra sibi nɛ ra 'bifi.

²⁰ Nɛ nu'a ra hyadi ya hin din ja rán nɛqui,

nɛ ra zana xtan theni tengu ra ji.

M'bet'o nja bɯ din ja, m'bejua da zɔn ra pa dua ɛh
ra Hmu mahɛts'i,

nɛ nu'a ra pa a, nuixte thoho nɛ nts'utho 'bɛ'a din
ja.

²¹ Nɛ nu'a ra pa dua ɛhɛ, din ja gue hɔnt'a to'o xí
mba't'a ra Hmu da yɔn Oja a.

Ngubɯ bi 'yo't'a ra Joel 'bɯ maya'bɯ, bi 'yɛn'a ra
Pedro.

²² Nu ra Pedro xɔ bi 'yɛmp'ɯ mahɔn'a:

—N'yohɯ ahɯ dyɯ israelhɯ, dami 'yøhmbɯ ma
nde. Dí m angä nangu ra Jesús ra mɛngu
Nazaret. Oja bi japi ngue bi 'yøt' yɯn t'øt'e nuixte
nangu rá ts'edi Oja, nɛ yɯ hyonya nt'øt'e, nɛ yɯ
hmɛpya, guɛpɯ da zä gui pəhmbɯ ngue Oja bi
zɛ'a. ²³ Nɛ maya'bɯ Oja mi pədi 'bɛ'a gá 'yørpahɯ
rá Ts'ant'ɯ. Nɛ Oja mi sänni gue gá cuathɯ bɯ ja
n'da ra pont'i nangu yá 'yɛ yɯ tonto, nɛ gá hyohɯ.

²⁴ Pɛ nu'a Oja bi xox 'bɯ mí du, nɛ bi hyəcua ran
dɔte, nguetho hin'yɯ rá ts'edi ran dɔte xtán zä xtán
zəm'ma ra Jesús. ²⁵ Nguetho bi man ra David gue
'bɛ'a da nu ra Jesús, 'bɯ mí 'yɛna:

Nugä thocua thoho dí nugä Oja b_u ja ma hmi.
 Nε di 'dac ra ts'edi, janangue'a njon da zä di 'ue-
 gagui.

²⁶ Janangue'a i hu ma mb_{ui}, nε dadín johya 'b_u dí m
 mangä nangu'e'a.

Nε nu'b_u din sanya ma ja'i b_u ja ran 'yäg_{ui}, dí tɔp'ma
 ran ho da t'ɔrcagui.

²⁷ Nguetho hin gui hyegä ma te da gop_u guep_u o'x
 x_un du,

Nε hin gui japi da 'ya ma ngɔc'y_{ei}, guecä, ni Hoga
 t'uhnigui.

²⁸ Nε gä 'yurqui 'bep_u däm 'b_uhmi mazai mahɔn'a,
 nε nu'i gui jaqui ngue din ja ran johya ma mb_{ui}
 nu'b_u dá nut'a ni hmi,

bi 'yɛn ra Pedro tengu bi man ra David.

²⁹ Nε xø bi 'yɛn'a ra Pedro:

—N'yoh_u ah_u, da zä ga xi ah_u majuani nangu
 ma ngurpa mbombɔtah_u ra David mi 'b_{ui} maya'b_u,
 him bi manse nanguese 'b_e'a da t'ɔrpe, nguetho bi
 du, nε guexta'a i o b_u rán 'yäg_{ui} i ja ua dí 'b_uhmb_u.

³⁰ Pε nu ra David bim pɔngahyā 'b_u mí man na,
 nε mí paɖi majuani 'b_e'a bi xi'a Oja, gue n'da rám
 bom'beto ra David din ts'ut'abi nangu y_u israel
 tengu ra David, nε guehna ra Cristo na. ³¹ Nε mi

paɖ ra David 'b_e'a din ja, janangue'a bi ma nangu
 da ndants' mahɔn'a ra Cristo, nε hin da ts'op_u nidu
 rá te, nε xín da 'ya rá ngɔc'y_{ei} a. ³² Nguethna ra

Jesús, Oja bi xox 'b_u mí du, nε nu'a dí paɖmbe
 majuani gätho gahe, nε dí mamhbe nguetho dá
 nuhe 'b_e'a bi t'ɔrpe. ³³ Oja bi xots'i nε bi zixp_u ja rá
 ts'edi, nε bi un'na rá Hogandahi tengu xí man Oja,
 janangue'a bi 'dacähe b_uya. Gue'a rá Hogandahi
 i ɔt'e 'b_e'a gätho guín nuh_u ya, nε guí øhmb_u ya.

³⁴ Nguetho ra David him bi ndex mahɛts'i, pɛ gue'a im manse a:

Nu'a ra Hmu bi xi'a ma Hmu:

“Dami hyucua ja ma ts'edi,

³⁵ asta gue'bu ga tɔhui man suiui,”

bi 'yɛn'a ra David, bi 'yɛn'a ra Pedro.

³⁶ Nɛ xø bi 'yɛna:

—Gätho ahɯ ma mi israel ahɯ, gui pɔhmbɯ ya majuani bi jap Oja dim hmu a gá cuathɯ bu ja ra pont'i, nɛ guehna ra Jesús, nɛ gui pɔhmbɯ gue bi huan Oja a, bi 'yɛn'a ra Pedro.

³⁷ Nu'bu mi 'yøh yɯ ja'i 'bɛ'a bi man'a ra Pedro, ɛmme bi du yá mbui, 'bu mí 'yøde gue rá Ts'ant'ɯ Oja a xí hyo. Nɛ bi t'än'na ra Pedro nɛ yán 'yohɯ:

—Man 'yohɯ ahɯ, 'bɛ'a da zä ga øthe ya, ɛn'ɯ.

³⁸ Nu ra Pedro bi dɔti:

—Gui päh nin 'yomfɛnihɯ nangue ran ts'o, nɛ gan xixyɔhɯ n'da ngu n'da ahɯ nangue rá thuhu ra Jesucristo. Nɛ din ja ra punbi ni ts'oquihɯ, nɛ di 'da ahɯ rá Hogandahi Oja. ³⁹ Nguetho bi man Oja di 'da ahɯ ran t'unni gue'a rá Hogandahi Oja, nɛ ni t'ɯnihɯ din t'unni, nɛ gätho ɯ hønɯ go hapɯ i 'bui din t'unni, gue hønt'a go to'o da zohn'na Oja ra Hmu, bi 'yɛn'a ra Pedro.

⁴⁰ Nɛ nu ra Pedro man'da xɯn ngu bi xifi nɛ bi hɛcui, nɛ bi 'yɛmbi:

—Damin yamhbɯ nangue'a ran unbi da nu'ɯ yɯ ts'om'bäi i 'bucua ya, bi 'yɛn'a ra Pedro.

⁴¹ Nɛ gätho to'o bi 'yømanho a bi man ra Pedro bi mba ma xixyɔbi. Nu ra pa gue bi man ra Pedro, mbɛ hyu mahuahi yɯ ja'i bi 'yɛc'yɛi. ⁴² Nɛ nu'ɯ bi thocta'a bi xänba yá 'bäihɯ ra Cristo ɯ, nɛ bi hyu yá mbui nguetho 'da'angu im bɛni. Nɛ thocua thofo

bim peti gue din yāh_u Ojā, nε da zi ra xεcahmε, ngue bi bεn rán dāte ra Hmu.

Yām 'bui_u mbudi bi 'yεc'yεi

⁴³ Gätho y_u jā'i bi numansu Ojā nε εmme bi hyonya thohe 'be'a bin ja nanguε y_un t'ot'e nuixte nε y_u hmεpya bi 'yot' y_u 'bāih_u ra Cristo. ⁴⁴ Nε gätho gue bi 'yεc'yεi n'dat'a in numanho n'da ngu n'da, nε nu'a 'be'a mí pε'ts'i n'da ngu n'da, 'da nan gomthoho. ⁴⁵ Nε nu'b_u n'da mí honi 'be'a madí 'bedi, nu'a man'da baya bi mbä 'be'a mí pε'ts'i, bi un'na baya. ⁴⁶ Nε mpa 'b_u mpa 'b_u madím peti b_u ja ra dānijā. Nε nu'b_u x_un sihmε, bin sänbi bi mba b_u ja y_u ngu y_u mi'yεc'yεih_u, nε bin johya y_u mbui, nε 'dat'a im bēni. ⁴⁷ Nε bi 'yεspa Ojā, nε bi hnumansu_u nanguε gätho y_u jā'i. Nε nu Ojā bi japi n'dapa ngu n'dapa i carp_u ja rá ts'edi mi'da y_u jā'i, gue bi zin'ū.

3

Bi zā ra dogua

¹ N'da ra pa 'b_u hyunde, gue'a ra ora 'b_u nzai mí yāh_u Ojā y_u jā'i, bi mba b_u ra dānijā ra Pedro nε ra Xuua. ² Mi 'b_up_u n'da ran 'yoh_u ra dogua gue'b_u go mim 'bui. Nε nzai bi thuxp_u ja rá goxthi ra dānijā. Nu ra goxthi t'εmbi mahotho. Nu ran 'yoh_u da 'yāp y_un t'unni y_u jā'i i thop_u mbo. ³ Nuna, nu'b_u min nu ra Pedro nε'a ra Xuua ní mba b_u ja ra dānijā, bi 'yāp ran t'unni. ⁴ Nu ra Pedro n'youi ra Xuua, nu'b_u min nu i hup_u, bi 'yεmbi:

—Hyandgä'be.

⁵ Nu ra dogua bi hyant'ū, mi tō'mi da hyāni 'be'a di un'dū. ⁶ Pε nu ra Pedro bi 'yεmbi:

—Xíng ra t'axi xíng ra c'axt'i dí hægä, pɛ nu'a i jagui dadí 'da'a'i. Nangue rá ts'edi ra Jesucristo mɛngu bɥ Nazaret, damí ndants'i nɛ gan 'yo, bi 'yɛmbi.

⁷ Nu ra Pedro bi bɛntpa rán 'yɛi, bi xots'i. 'Bex bin hɛts'edi rá gua, nɛ rá hyudi xíngua. ⁸ Nɛ n'da sägui thoho bi 'yøt' 'bɥ mi ndants'i nɛ bin 'yo. Nɛ'a bi yɥthɥ bɥ ja ra dɛnijä, sägui nɛ 'yo, nɛ ɛspa Ojä. ⁹ Gätho yɥ jä'i bi nu ran 'yohɥ ngue bin 'yo nɛ bi 'yɛspa Ojä. ¹⁰ Nɛ mi pɛdi gue nu'a mi hupɥ ja ra goxthi mahotho bɥ ja ra dɛnijä mi äh ra mbeti. Nɛ gätho bi hyonya thoho 'bɛ'a bin ja ran 'yohɥ.

Nu ra Pedro im mam bɥ ja ra ngun'yu t'ɛmbi Salomón

¹¹ Nu'a mi dogua hingui nde da hyɛ'a ra Pedro nɛ ra Xuua, nɛ bá ɛpɥ xɥn ngu yɥ jä'i guepɥ ja ra ngun'yu mi 'bä ɥ, t'ɛmbi Salomón, nɛ madí hyonya tho'ɥ. ¹² Nu'bɥ mí hyant'ɥ yɥ jä'i a ra Pedro, bi 'yɛmbi:

—N'yohɥ ahɥ dyɥ israelhɥ, hanja gadí hyonya thohɥ nanguenhna ra dogua, nɛ hanja gní hyandga'be. Ha guí ɛmhɥ gue ma ts'edisɛ'be nɛ man hosɛ'be gue xtá jap'be bin 'yo na. ¹³ Hin'na maha, pɛ ga xi ahɥ hague bin ja. N'dat'a Ojä gue mí ɛspa mam bombøtahɥ ra Abraham nɛ ra Isaac nɛ ra Jacob, bi zixpɥ mahɛts'i a rá Ts'unt'ɥ, nɛ bi un rá ts'edi. N'dat'a ra Jesús gue gá dähɥ bɥ ja rá hmi ra Pilato nɛ gá cømhɥ bɥ. Nu ra Pilato mim ma xtá mba nthɛgui. ¹⁴ Pɛ nu'ehɥ gá cømhɥ n'da xɥn ho, nɛ gue'a rá Thahni Ojä a. Nɛ gá 'yähmbɥ n'da ra hyodu da soc'ahɥ. ¹⁵ Nɛ gá mamhɥ gue da mba ntho ra Hmu gue di un ra te. Pɛ Ojä bi xoxpɥ 'bɥ'ɥ

xən du, gue'a dá nuhe nɛ dadín juənhde. ¹⁶ Bi zä na ran 'yohə nguetho bi 'yɛc'yɛi ra Jesús. Nɛ guehna ran 'yohə guín nuhə ya, nɛ guí pəhmbə to'o na.

¹⁷ Pɛ nuya, n'yohə ahə, dí pəcä ngue hin gmí pəhmbə 'bɛ'a xɛá 'yøthə 'bə gmí hyohə ra Jesús, nɛ ximangutho ni ngərpihə. ¹⁸ Pɛ Ojə bi japi bin ja 'bɛ'a gätho bi ma maya'bə, gue bi man yə pəngahyā nangue ran ənbi bi nu ra Cristo rá Thahní Ojə. ¹⁹ Janangue'a nuya, damí pəh nin 'yomfɛnihə nɛ guí dāp ni mbəihə Ojə. Nɛ nu Ojə bəya da zä da duc'a ni ts'oquihə nɛ di 'da ahə ran johya ni mbəihə. ²⁰ Nɛ nu Ojə ba pənhua mahən'a ra Jesús nɛ gue'a ra Cristo xa ts'änni di jəcuahə. ²¹ Nu ra Jesús jatho da gopə mahɛts'i jague'bə da zən ra pa da mba ma hoqui gätho ua ja ra ximhäi, tengu bi man Ojə maya'bə, nangue yú nde yú hoga pəngahyā. ²² Pɛ bi 'yɛnsɛ a ra Moisés: “Nu'a ra Hmu ma Ojəhə, da zänna n'da rám 'bɛhni ngue gue'a nin 'yohəhə tengugä. Damí 'yøhmbə 'bɛ'a gätho da man'a. ²³ Nɛ din ja, hønt'a go to'o má jə'i hin da 'yømanho a, da mba ma 'ueque nangue yú t'əhni Ojə, nɛ da mba ma 'bɛpi rá te,” bi 'yɛn'a ra Moisés.

²⁴ Nɛ majuañi, gätho bi man yú pəngahyā Ojə gue'bə mí man ra Samuel nɛ gätho mí'da yə pəngahyā m'bɛjua mí 'bəi, gätho bi ma 'bɛ'a gätho da 'yøt' Ojə, nɛ gue'ə dí nuhə yə pa jabəya. ²⁵ Guejə dyəm bom'betojə yú pəngahyā Ojə, nɛ ndejə Ojə ga comhbə rán hogui bi 'yørpa ma ngərpa bətahə nu'bə mi t'ɛmp'a ra Abraham: “Nangue n'da nim bom'beto dim 'bəh niya'bə, dí mba ma japi gätho yə jə 'i guecua ja ra häi,” bi t'ɛmp'a. ²⁶ Janangue'a nu'bə mi xoxa Ojə a rá Ts'ənt'ə gue bi du, m'bɛt'o

thoho bá pɛnhua dí 'bʰhmbʰ, ngue nde di 'uegahʰ
n'da ngu n'dajʰ nangue ma ts'oquihʰ, bi 'yɛn'a ra
Pedro.

4

Pa ma juʌnbi ra Pedro nɛ ra Xuua

¹ Nu'bʰ mi xänba yʰ ja'i ra Pedro nɛ ra Xuua, bá
ɛh yʰ mbäjä nɛ'ʰ yʰ hmu bʰ ja rá dʌnijʌ yʰ judío,
nɛ yʰ saduceos. ² Nu'ʰ ɛmmɛ bin cuɛ ʰ, nguetho bi
xänba yʰ ja'i gue bi ndants'a ra Jesús bʰ 'bʰ'ʰ xʰn
du. ³ Nu'ʰ bi bɛnt'a ra Pedro nɛ ra Xuua, nɛ bi got'a
fädi, jague'bʰ mi hyats'i bi juʌnbi, nguetho xʰn de
'bʰ mi got'i. ⁴ Pɛ xʰn ngu ʰ xí 'yøh ram hma bi ma,
bi 'yɛc'yɛi. Mbɛ í jua'i cʰt'a mahuʌhi yʰn 'yohʰ ngue
bi 'yɛc'yɛi.

⁵ Nu'bʰ mi hyats'i bim pɛti bʰ Jerusalén yʰ
ngʰrpa mbäjä nɛ yʰ dʌc'yɛi nɛ yʰ xänbate nijʌ. ⁶ Mi
'bʰpʰ ra Anás ra dʌmbäjä a, nɛ ra Caifás, nɛ ra Xuua,
nɛ ra Alejandro, nɛ gätho mi'da yʰ mɛni ra dʌmbäjä,
bim pɛti ngue di juʌnba ra Pedro nɛ ra Xuua. ⁷ Nɛ bi
manda da ts'ispa ra Pedro nɛ ra Xuua, nɛ bim 'bäpʰ
ja yʰ hmi nɛ bi 'yänni:

—'Bɛ'a má ts'ɛdi o gue to'o rán t'ɛdi ngue xcá
'yøt'ui na.

⁸ Nu ra Pedro bʰya n'youi xʰn ngu rá ts'ɛdi rá
Hogandʌhi Ojʌ, bi 'yɛmbi:

—Gyʰ ngʰrpihʰ yʰ ja'i nɛ gyʰ dʌc'yɛihʰ dyʰ ja'i
israelhʰ. ⁹ Ha guí ängahe nam pa ya nangue ran
ho bi t'ørpa na ran 'yohʰ, nɛ hague nja bi zä na ran
'yohʰ ngue mi ʰ. ¹⁰ Nu'bʰ majuʌni guí ängahe, gui
'yøhmbʰ ya, nɛ gätho ma mi'israelhʰ, ngue nangue
rá ts'ɛdi ra Jesucristo, gue'a í zä ín 'yo na ran

'yohu ya. Gue'a ra Jesús ra mangu bu Nazaret, gue ga cuathu bu ja ra pont'i, ne nu Oja bi xoxpu 'bu'u xun du. ¹¹ Guehna ra Jesús hin ga nde ga pahmbu, ngue tengu'bu gyu gadohu ga samhbu n'da ra do. Pe nuya Oja bi japi ngue tengu'bu n'da ra do man'da mahyonida bu pa nthoe ra nguado. ¹² Njo'o man'da da za di po'a n'da hinda hont'a ra Jesús. Nguetho him bi zan Oja man'da ra ts'edi ua ja ra ximhai gue da za di pojū, hinda hont'a ra Jesús, bi 'yēn'a ra Pedro.

¹³ Ne madi hyonya thoho u yu juanbate 'bu mí badi him bi zu din yahū ra Pedro ne ra Xuua, gue mí padi him bin xadi. Pe bi bēm buya, bin 'yohu ra Jesús ra Pedro ne ra Xuua. ¹⁴ Ne nu'bu min nu ran 'yohu xī za gue mi 'buhmbu u, hin'yū 'be'a man'da sā da xifi. ¹⁵ Ne bi mbēhn bu thi u yoho n'da zu ora, ngue nde din 'yān'dū 'be'a da za da 'yørpe. ¹⁶ Ne bin 'yān'dū:

—'Be'a sā ga øthu nangu yūn 'yohu, nguetho majuañi n'da ran t'øt'e nuixte bi 'yøt'u. Ne gātho 'bucua Jerusalén i padi, hingui sā ga cōmhbu. ¹⁷ Pe guehma nde'bu ga sūhmbu n'dahma njon da xifi nangu ra Jesús, gue him man'da di thoc ram hma bu 'buh yu jā'i, bi 'yēn'u.

¹⁸ Bi zohn mahøn'a u, bi xih puya, gue him man'dandī da ma, xīn da xānba yu jā'i nangu ra Jesús. ¹⁹ Bi dah ra Pedro ne ra Xuua, bi 'yēmbi:

—'Be'a go guīm bēnschu ngue i nde Oja ga øt'be, ha gue'a guīm mamhbu o gue'a man Oja ga øt'be. ²⁰ Nguetho jatho ga mamhbe 'be'a xtā nuhe ne 'be'a xtā øhmbe, bi 'yēn'u.

²¹ Nu'bu man'da mi dāmhyā u, bi hyēgui nguetho him mi tīni 'be'a dí ūnba u. Nu'u i supī din cue yu jā'i

'b_u xti' _unba ra Pedro ne ra Xuua, nguetho gätho y_u ja'i mí _uspa Oja nangu'e'a xín ja. ²² Nguetho nu ran 'yoh_u mi ponga nyote nje_uya mi pe'ts'i, ngue bi t'ørpa ran t'øt'e nuixte, gue bi zä.

Nu y_u 'yεc'yεi bi 'yäp Oja hin din su

²³ Nu'b_u mi theh ra Pedro ne ra Xuua, bá _upe_u mi 'b_uh y_u 'yεc'yεi. Ne bi xifi gätho xí xi' _u y_u mbäja ne y_u dāc'yεi. ²⁴ Nu' _u, nu'b_u mí 'yøde, bi zo Oja, n'dat'a im bēni, ne bi 'yεn' _u:

—Ma Oja ahe, gue gra Hmu, gá 'yøt' mahεts'i ne_ucua ja ra häi ne ra de_uja ne gätho _u i jab_u. ²⁵ Ne nu ní Hogandāhi bi bēnba mam bombøtahe ra David, ni 'yεhe, 'b_u mí 'yεna:

Hanja nín 'yo'ts' _u y_u ja'i gue hingui tēn'na Oja, ne im bēn' _u gue him majua_uni.

²⁶ Yá hmuts'ut'abi y_u häi ya bi d_u'mi bi zä bi d_ump' ra s_ui.

Ne y_u ts'ut'abi bim peti

din s_uhmb_u ra Hmu Oja ne ra Cristo rá Thahni Oja, bi 'yεn'a ra David.

²⁷ Nguetho majua_uni bim peti ua ja ra hnini ra Herodes, ne ra Poncio Pilato, ne y_u ja'i ngue hing y_u judío, ne ma mi'israelhe, ne bi z_uh ni hoga Ts'ant' _u Jesús, gue'a gá huahni. ²⁸ Nu' _u bi 'yøt' _u gätho 'be'a xcá sän mam'bet'o gue bin ja. ²⁹ Nuya ma Hmu ahe, damí nu' _u gue nde di _unje, ne damí 'daje ni ts'edi, ni 'yεhegähe, ga huthe ran zamb_ui ga mamhbe nim hma. ³⁰ Ne ga uthe y_u ja'i ni ts'edi gue da zä' _u y_un zāman' _u. Ne gui 'yut y_un t'øt'e nuixte ne y_u hmεpya nangu'e ni Hoga ts'ant' _u ra Jesús, bi 'yεm 'b_u min ya_uh Oja _u.

³¹ Nε nu'b_u mí jua'a bin ya_hu Oja, nu ra ngu guep_u xím peti bin huani, nε gätho _u man'da bi hya yá ts'edi nanguε rá Hogandahi Oja. Nε gätho y_u 'yεc'yεi bi hyut'an zambai, bi mamp'a rám hman Oja.

Bi gohmi 'be'a gätho mi ja

³² Gätho y_u 'yεc'yεi i 'bui tengu n'danja'i tho, 'dat'a i øt'e, 'dat'a im bεni. Xínga n'da bi ma gue jase yá mbeti, nε gätho 'be'a mi ja mi cohmi. ³³ Nε nu yá 'bäih_u ra Cristo, nu'b_u mí thoqui bi ma gue bi ndants'a ra Hmu Jesús 'b_u mi du, nε bi jap Oja bin ja rá ts'edi yám hma, nε x_un ngu rá mate Oja bin t'un'nd_u n'da ngu n'da _u. ³⁴ Gätho y_u 'yεc'yεi nte madi 'bedi 'be'a gätho mi honi, nguetho x_un ngu bi mbä yá häi o gue yá ngu mí ja, nε bi un ra mbeti yá 'bäih_u ra Cristo. ³⁵ Nε nu'_u bi darpa _u to'o di 'be a da hyoni. ³⁶ Nε gue'a bi 'yøt'a n'da ra 'yεc'yεi, ra José na, ra mεngu Chipre, rá 'y_u ra Leví, pε nu'_u yá 'bäih_u ra Cristo bi zänba man'da rá thuhu gue dí Bernabé, nde da ma i hurpa rá mbai n'da. ³⁷ Nε gue'a bi 'yøt'e, bi mbä n'da rá huahi mi ja, nε bá ha ra mbeti, nε bi dä b_u 'buh yá 'bäih_u ra Cristo, ngue di un'd_u nte mi ja.

5

Rá ts'oqui ra Ananías nε ra Safira

¹ Pε nu'a man'da ra 'yεc'yεi í Ananías mi 'bup_u, nε rá xisu, bi mbä yá häi. Nu'a rá xisu ra Safira a. ² Nε bi gøn'i ts'_u ra mbeti nε 'dat'a bi bε mmi rá xisu. Nε bá hac made ra mbeti, bi gäp_u 'b_u'_u yá 'bäih_u ra Cristo. ³ Pε nu ra Pedro bi 'yεmp'a:

—Nu'i grá Ananías, hanja guí cə't' ni mbəi ra zĩthu, ra Satanás, gue di 'bɛp'i'i guí xih ra fɛhni rá Hogandəhi Oja, ngue gá hyəc'i ts'ə ra mbɛti guí pä ni həi. ⁴Nu'bə hin xquí pä ni həi, ha hin xquí cohmi gue ni mbɛti zɛhɛ. Nɛ nu'i gá pä ni həi, ha hinga gue ni 'bɛfizɛhɛ xquí 'yɔt'e nangue ni mbɛti. Hanja ngubə guím bɛni. Hinga gue'ə yən 'yohə gá xih ra fɛhni, pɛgue Oja gá xih ra fɛhni, bi 'yɛn'a ra Pedro.

⁵Nɛ nu'bə mí 'yɔ'a ra Ananías 'bɛ'a bi man'a ra Pedro, 'bex bi du. Nɛ gətho to'o bi 'yɔde nangue'a ɛmmɛ bin ja ra mbidi yá mbəi ə. ⁶Nu'ə yən 'yohə mi 'bɛpə bi ndants'i, bi mbant'a ra ánima Ananías, bi duts'i, bi 'yägüi.

⁷Nɛ nu'bə mi tho'i ts'ə nhyu ora, bi zəh ra Safira, rá xisu ra Ananías, nɛ him mi pədi 'bɛ'a bi thogui.

⁸Nu ra Pedro bi 'yän'na ra xisu:

—Xiqui hangu guí päui ni həi, tengu man ni ndø, bi 'yɛn'a ra Pedro.

—Həha ngubə rá muui, bi 'yɛntho ra Safira.

⁹Nu ra Pedro bi 'yɛmp'a bəya:

—Hanja 'dat'a gá bɛmmi, hanja sə gá cən rá Hogandəhi Oja. Nuya 'bäcua ja ra goxthi ə gue bá äc'a ni ndø, nɛ'e da dux'a ya, bi 'yɛmbi.

¹⁰Nɛ 'bex bi yɔrpə ja rá gua ra Pedro, nɛ bi du. Bi yət'ə yən 'yohə, bi nu, ya xí du, nɛ bi duts'i, nɛ bi 'yägüi, 'darpə thoho bi 'youi rá ndø. ¹¹Nɛ ɛmmɛ bi mbidi gətho ə yə 'yɛc'yɛi, nɛ'ə gətho mi'da bi 'yɔde bi mbidi.

Xən ngu yən t'ɔt'e nuĩxte bi 'yɔt' yá 'bäihə ra Cristo

¹²Xən ngu yə hmɛpya, nɛ yən t'ɔt'e nuĩxte bi 'yɔt' yá 'bäihə ra Cristo bə 'bəh yə ja'i. Nɛ gətho madim pɛti bə ja ra dənija guepə t'ɛmbi rá ngun'yu

ra Salomón, ne 'dat'a im bɛn'ɸ. ¹³ Nɛ nu'ɸ mɪ'da ɸ gue hingui ɛc'yɛi, bi zu dɪn uɑns'hɸ yɸ 'yɛc'yɛi, nɛ bi hnumansu yɸ 'yɛc'yɛi. ¹⁴ Pɛ man'da man'da xɸn ngu bi 'yɛc'yɛi ra Hmu, yɸn 'yohɸ nɛ yɸ xisu. ¹⁵ Nɛ nangue bi 'yɔt' yɸn t'ɔt'e nuɪxte yɸ 'bäihɸ ra Cristo, jananjabɸ i ts'opɸ ja 'yu yɸ hyɛnni guepɸ da tho'ɸ, i oxpɸ ja yɸ t'ots'i nɛ yɸ fɪdi. Nɛ nu'bɸ da thopɸ rá xudi ra Pedro da yɸni. ¹⁶ Nɛ xɸn ngu bi bɔm bɸ ja yɸ hnini guepɸ hɸn bɸ Jerusalén, bi mba bɸ Jerusalén, bi zix'ɸ yɸn zäman'ɸ, nɛ'ɸ min 'yohɸ yɸ zɪthu. Gätho bi zä.

Ra Pedro nɛ ra Xuua bi hnuman'ɸ

¹⁷ Janangue'a yɸ dɸmbäjä nɛ gätho min 'yohɸ, nu'ɸ ɛmbi yɸ saduceos, ɛmmɛ bin ja yɸn ts'ɛya yɸ mbui ɸ. ¹⁸ Janangue'a bi bɛnt'ɸ yɸ 'bäihɸ ra Cristo nɛ bi got'a fädi. ¹⁹ Pɛ nu'a n'da ram 'bɛhni bí 'yɛh mahɛts'i 'bɸ min xui, bi xocua ra jut'i yɸ ofädi nɛ bi zixpɸ thi. Nɛ bi xifi:

²⁰ —Ní mba, damam 'bähmbɸ bɸ ja ra dɸnija, dami xihmbɸ yɸ jä'i gätho nangue ram 'bui ma'da'yo, bi 'yɛna.

²¹ Nu'ɸ, nu'bɸ mí 'yɔh na, bi yɸrpɸ ja ra dɸnija 'bɸ mi t'ɸxuditho, nɛ bi xänba yɸ jä'i.

Nɛ nu'bɸ mí pɛti yɸ hmumbäjä bɸ ja n'da ra ngu, nɛ'ɸ min 'yohɸ, nɛ madin zohni yɸ ngɸrpi nɛ yɸ dɸc'yɛi yɸ israel, nɛ sä bi mbɛnpɸ fädi yɸ asmayo gue ba si yɸ 'bäihɸ ra Cristo. ²² Pɛ nu'bɸ mi zɔm bɸ ja ra fädi yɸ asmayo, njom bi dɪm bɸ ɸ. Bi mbeng mahɔn'a bɸ bí 'bɸh yɸ hmumbäjä, ²³ nɛ bi 'yɛmbi:

—Dá tɪm'be ra goxthi xɔ man thu't'i thoho nɛ yɸ mbädi mi 'bäpɸ thi ja ra goxthi. Nɛ nu'bɸ ma xoc'be, njo'o to'o dá tɪm'be bɸ mbo, bi 'yɛn'ɸ.

24 Ne nu'b_u mi 'yø'a rá hmu y_u mbädi b_u ja ra d_anij_a, ne y_u hmumbäjä, bi hyonya thoho. Emm_e bi du yú mbui: “Hap_u maha nín se'a øt'ü,” din 'yemp'ü. 25 Bex bi zøn'a n'da, bi xifi:

—Nu'ü y_un 'yoh_u gá coth_u fädi bí 'bäp_u ja ra d_anij_a ya, ne i xänba ü y_u jä'i, bi t'emp'ü.

26 Ne bi mba rá hmu y_u mbädi b_uya, ne in 'yoh_u y_u mbädi. Ne xø bá si yú 'bäih_u ra Cristo, ne him bi ünbi, nguetho mí su xtí mba ma bat'ado. 27 Ne nu'b_u bá ts'i b_u ja ra junta, bi 'yän y_un t'änni a ra hmumbäjä. Bi 'yemp'ü:

28 —Ha hin dá hec'ah_u gue hin gui xänbah_u y_u jä'i nangu_e ra Jesús. P_e hin guí øhmb_u 'b_e'a dá mangähe. Nuya gätho y_u jä'i 'b_ucua Jerusalén i päh ram hma guí mamhb_u. Ha guíenje go ma ts'oquihe bi du ra Jesús.

29 Nu'a ra Pedro ne'ü mi'da yün 'yoh_u bi d_ati:

—Jatho ga øthe 'b_e'a i xije Ojä xinda gue i xije y_u jä'i. 30 Nu Ojä gue bi d_ande ma ngurpa bøtah_u, bi xox'a ra Jesús, nu'a gue'a gá hyoh_u 'b_u gmí cuath_u b_u ja ra za. 31 P_e Ojä bi zixp_u bi gonhui rá ts'edi, ngue dim hmu ne dim pørpate. Ne da japi di päh yú mbui y_u jä'i israel ne di punba yú ts'oqui. 32 Ne nugähe dí mamhbe majua_{ni} nangu_ehna. Ne'a rá Hogandähi Ojä im ma majua_{ni} nangu_ehna. Ne nu Ojä bi un rá Hogandähi to'o gätho bi 'y_ec'y_ei, gue da b_ase gue majua_{ni} a, bi 'y_en'a ra Pedro.

33 Ne nu'b_u mí 'yø'ü hup_u, ε mme bi d_e ra cue, ne min nde xtá hyo ü. 34 P_e bi ndants'a n'da ran 'yoh_u mi hup_u ja ra junta, nuna n'da ra fariseo rá thuhu ra Gamaliel. Gue'a n'da ra xänbate yün t'edi y_u judío. Ne gätho y_u jä'i in numansu a. Nu'a bi

manda da ts'ixpə thi n'da zə ora ɯ i pa ma juənbi.

³⁵ Nε bi 'yɛna:

—N'yohɯ ahɯ, dyɯ israelhɯ, dami jamansu 'bɛ'a guí ɔrpahɯ ya yɯn 'yohɯ. ³⁶ Nguetho hin ε hua maya'bɯ bi ndants'a n'da ran 'yohɯ ra Teudas, mi ɛna mi jase rá ts'edi. Nε xɯn ngu yɯ ja'i bi dɛnni, mbε goho ciento. Nε nte dá ɔrpahɯ pɛ bi tho, nε gätho mi tɛnni bin 'uɛxt'i 'da'a n'danni bi mba.

³⁷ M'bɛjua bɯya, bi ndants' ra Judas ra mɛngu ra häi Galilea. Nu yɯ pa bin ja ra pede bin tɛt'i 'da yɯ ja'i. Pɛ nɛ'a bi mba ntho, nε gätho mi tɛnni bin 'uɛxt'i. ³⁸ Janangue'a dí xi ahɯ, dami hyɛhmbɯ ya yɯn 'yohɯ, nguetho nu'bɯ rá ts'edi zɛhɛ gue ra 'bɛfi i ɔt'e, da mba ma juadi 'bɯ. ³⁹ Pɛ nu'bɯ rá 'bɛfi Oja i ɔt'e, hingui sä gui hɛcpahɯ. Nu'bɯ guí ɛna gui hɛcpahɯ, gan sɯhmbɯ Oja 'bɯ, bi 'yɛn'a ra Gamaliel.

⁴⁰ Nu'ɯ, bi 'yɔmanho 'bɛ'a bi man ra Gamaliel, nε nu'bɯ mí xifi da yɯt'a mbo mahɔn'a yú 'bäihɯ ra Cristo, bi mba m'bɛi, nε bi xi'ɯ hin din xänbate nangue ra Jesús, nε bi hyɛtho bɯya. ⁴¹ Nu'bɯ mí bɔm bɯ ja ra junta ɯ, bin johya yú mbɛi, nguetho ya bi nu ran ɯnbi nangue ra Jesús. ⁴² Nε xínga n'da ra pa mi ɛ't'i gue him mi mamp'a ra hogam hma nangue ra Jesucristo, nε bi xänba yɯ ja'i nubɯ ja rá dənijá yɯ judío, nɛpɯ ja yɯ ngu.

6

Bi thahni yoto má 'yohɯ ngue dim fäxte

¹ Nu'ɯ yɯ pa ɯ man'da xɯn ngu bi 'yɛc'yɛi. Nu'ɯ 'da bɯya gue i yá ra griego, bi dɯ'mi bi zɯ'ɯ i yá ra hebreo, i ɛna hingui pa ma pɛti xɯn ho ɯ 'da yú mɛnguhɯ, gue yɯ xisu xɯn du yú ndø, gue'bɯ pa

ma dat'i yɥn ts'ihmɛ n'da pa ngu n'da pa. ² Nu'ɥ 'dɛ'mayoho yá 'bäihɥ ra Cristo bi ma gue dim peti yɥ 'yɛc'yɛi bɥya, nɛ bi xifi:

—Hingui sä yoho ga øt'ähe, hingui sä ga thoqui ga unhde yɥn ts'ihmɛ yɥ ja'i, nguetho jatho ga mamhbe ráɥ Hman Oja. ³ Janangue'a ma zɥ cu ahɥ nangue ra Cristo, dami huahndɥ 'da gue gue'ahɥ yoto yɥ hogan'yohɥ gue i ha ra ts'edi xɥn ho nangue rá Hogandahi Oja in 'yohɥ, nɛ xɥn ho yún 'yomfɛni, di darpa yún ts'ihmɛ yɥ ja'i ngue nte i ja. ⁴ Pɛ nugähe ga thojɛ dan yahe Oja nɛ ga mamhbe ráɥ Hman Oja.

⁵ Nɛ gätho ɥ gue madi peti bɥ, bi 'yømanho ɥ 'bɛ'a bi man'ɥ yá 'bäihɥ ra Cristo. Nɛ bi than'na ra Esteban, n'da ran 'yohɥ ɛmmɛ ɛc'yɛi xɥn ho nɛ in 'youi xɥn ho rá Hogandahi Oja. Nɛ bi than'na ra Felipe, nɛ ra Prócoro, nɛ ra Nicanor, nɛ ra Timón, nɛ ra Parmenas, nɛ ra Nicolás, nu'a mí tenba yá t'ɛc'yɛi yɥ judío 'bɥ hin ní 'yɛc'yɛi ra Cristo, nu'a bá nɛxpɥ ja ra hnini Antioquía. ⁶ Nɛ gätho bi ts'ixpɥ 'bɥh yá 'bäihɥ ra Cristo. Nɛ nu'ɥ bi gäspa yá 'yɛ yá yá ɥ bɥya, nɛ bin yahe Oja ngue da mbäx'ɥ nangue ra 'bɛfi bin t'un'dɥ.

⁷ Nɛ man'da man'da bi hman ráɥ hman Oja, janangue'a man'da xɥn ngu yɥ ja'i bɥ Jerusalén bi 'yɛc'yɛi. Nɛ'ɥ yɥ mbäja bɥ ja yá nija yɥ judío, xɥn ngu bi 'yɛc'yɛi nɛ bi dɛnni.

Bi fɛnt'a ra Esteban

⁸ Nuna ra Esteban, xɥn ngu ráɥ fäts'i Oja bi unni nɛ rá ts'edi, nɛ bi 'yøt' yɥn t'øt'e nuixte nɛ yɥ hmɛpya nangue rá ts'edi Oja bɥ 'bɥh yɥ ja'i. ⁹ Pɛ nu'ɥ 'da yɥn 'yohɥ bi dɥ'mi bin junthɥ ra Esteban, gue'ɥ i

pa bu ja n'da rá niја у judío guepu i pa у ја' i min 'yēhe, ne' u 'da у мengu бу ра һäi Cirene, nepu ja ra hnini Alejandría, nepu ja ra һäi Cilicia, ne 'da у мengu бу ра һäi Asia, gätho bin junthu ra Esteban. ¹⁰ Pe him bi zä bi dāp'a ra Esteban, nguetho xan ngu rān 'yomfēni mi ja, ngue mi ya con rá ts'edi rá Hogandahi Oja. ¹¹ Janangue'a nt'āgui thoho bi 'bep'i 'da da man ra fehni, da 'yēna: “Dá øhmbe a bi ma, bi c'aman'u ra Moisés gue bi 'dac man t'ēdih, ne bi c'aman'u Oja,” bi t'emp'u 'da. ¹² Bi parpa у ја' i buya, ne у dāc'yei, ne у xānbate niја, bi fent'a ra Esteban ne bi ts'ixpu bi ja ra junta nguepu i ja rān juānbate у hmumbāja. ¹³ Ne bi mba nthoni 'da da man у fehni, ne bi 'yēna:

—Hingui ε'ts'a ní c'aman'u na ra dāniја ne' u yān t'ēdi ra Moisés. ¹⁴ Nguetho dá øhmbe bi man na ran 'yoh, bi 'yēna: “Nu ra Jesús ra mēngu Nazaret da xo't' ra dāniја ne di pāh уn t'øt'e gue bi xiju ra Moisés,” bi 'yēn na ra Esteban, sä bi 'yēn'u.

¹⁵ Gätho mi hupu ja ra junta bi hyand ra Esteban, ne bi nu ngue majuaņi in 'youi xan ngu rá ts'edi Oja.

7

Din juān ra Esteban

¹ Nu'a ra dāmbāja bi 'yān'na ra Esteban:

—Ha majuaņi 'be'a si'a ya.

² Nu ra Esteban bi dādi:

—N'yohu ah, gyu ta ah, dami 'yøhmbu ya 'bu majuaņi guecā dí øt'ä a i sicā. Nu'a Oja nuixte thoho bin yaui ma ngurpa bøtah ra Abraham, nu'bu mí 'bupu Mesopotamia, ne hin ní mba bu ra һäi Harán. ³ Oja bi xifi: “Dami pøngua ni һäi,

ne gui socua ni meni, ne gua epu n'da ra hai ga ut'a'i," bi 'yembi. ⁴ Janangue'a bi bom bu ra hai Mesopotamia, ne i t'embi Caldea, ne bim 'bupu ra hai Haran. Nu'bu ya bi du ra ta, bi nepu Haran ne Oja ba si ua ja ra hai di 'buhmbu ya. ⁵ Pe nu ra Abraham hinga gue'a ra ora bi xi Oja di un'na ra hai, xinga n'da xequi da ma gue ra hai zehu. Pe majuani bi xifi di un ra hai gue da gomhbu yam bom'beto. Nu'bu mi xifi, man jo'o yu t'uhni ra Abraham.

⁶ Nu'a Oja bi 'yembi: "Nu nim bom'beto ban 'yehu bu n'danni ra hai, ne da mba ma unbi goho ciento njea." ⁷ Ne xo bi 'yembi: "Nuga ga unbä u ya ja'i 'bupu ja ra hai guepu din 'yehu, ne m'bejua buya nu'u ba pom bu guepu min 'yehu, ne ba xcuja ja ra hai, ne guecua da dandegui," bi 'yen Oja. ⁸ Oja bi 'yot'ui ran hoqui ra Abraham, nu ra hmeypa a gue da mba nthequi ra xifani, ne'u yu xifani yu ts'unt'u. Bin jabu 'bu mim 'buh ra Isaac ra ts'unt'u ra Abraham, na hyato pa bi mba nthequi ra xifani. Ne nu'bu min dan'yohu ra Isaac, bim 'buh ra Jacob ra ts'unt'u, ne nu'bu min te ra Jacob bim 'bu'i 'de'mayoho yu ts'unt'u, nu'u gue'u ma ngarpa botahu u, bi 'yen'a ra Esteban.

⁹ Ne xo bi 'yena:

—Nu'a n'da ra ts'unt'u ra Jacob, ra José a. Ne nu yun 'yohu ra José bi seyabi, ne bi mbä. Ne nu'a to'o bi dai bi zippu ja ra hai Egipto. Pe Oja min 'yoi ra José. ¹⁰ Nu Oja bi zeh ra José nangu gätho yun unbi bi nu, ne bi un ram fäts'i ne bi un ran 'yomfëni xun ho. Ne nu'a ra Faraon, ra hmuts'ut'abi bu ja ra hai Egipto, bi numanho a ra José, ne bi japi di manda gätho ra hai bu nepu ja ra ngu.

11 Nε bin ja n'da ra dathu b_u gätho ra häi Egipto, nεp_u ra häi Canaán, nε nu y_u ja'i bi nu ran unbi nguetho xø ma hin'y_u 'bε'a da zi ma bøtah_u b_u mí 'b_up_u. 12 Nε nu'b_u mi 'yøh ra Jacob gue mi pa m'bε'ts'i b_u 'bε'a da ts'i b_u ja ra häi Egipto, bi mbεn'd_u 'da yú ts'unt'_u, gue'_u ma bøtah_u u. 13 Nε nu'b_u mi mba mahøn'a yún 'yoh_u, guexta'a him mi pə'a ra José. Nu ra José bi 'yεmp'_u: “Dadín 'yoh_uh_u.” Nε nu'a ra José bi xi'a ra Faraón gue gue'_u yún 'yoh_u u. 14 Nu ra José baya bi ma din zohni rá ta, ra Jacob, nε gätho ná ngu mi 'b_up_u ja rá ngu, gue í jua'i hyəte ma'dε'ma cət'anja'i. 15 Janangue'a nu ra Jacob bi mba b_u ja ra häi Egipto nε bi du b_u. Nε'_u yú ts'unt'_u mam bombøtah_u bá tu b_u u. 16 Pε nu'_u, him bá t'äp_u, pε bi thuxp_u Siquem nub_u ra häi mí 'b_ui, nε bi t'äp_u ja n'da ra jado. Nu ra jado gue'a bi dän'a ra Abraham gue bi mbä yú ts'unt'_u ra Hamor, ra mεngu Siquem.

17 Nu'b_u mi ts'utho da hyän y_u pa tengu bi xi Oja ra Abraham, gue di un rá häi yám bom'beto, εmme bin xənd y_u ja'i baya, gue ma mi'israelh_u, nub_u ja ra häi Egipto. 18 Nε nubaya bi ndants' man'da ra Faraón b_u Egipto, nguetho gätho ní huti y_u Faraón y_u ts'ut'abi Egipto. Nε nuna man'da ra Faraón him mí pəh ra José. 19 Janangue'a bi εpi nε bi unba u mam bombøtah_u. Nε bi manda da mba ma unbi gätho yú ts'unt'_u a ra pa dim 'b_ui, gue da du, nguetho in ndepe him man'da din xənd y_u ja'i israel. 20 Nu'_u y_u pa'_u bim 'b_ua ra Moisés. Nu'a, n'da ra t'əhni madi nεqui din hocja'i, nε mi numanho Oja. Nhyuzna bi jamansu rá ta nε rá mbe b_u ja yú nguse. 21 Pε nu'b_u mi thøn'a thi ra 'uere Moisés, nu rá t'ixu ra Faraón bi dīni. Nε bi zini nε

bi tede tengu'b_u ε rá t'uhni zεhε. ²² Nu'a ra Moisés b_uya gätho mi sänbi 'bε'a mí päh y_u mēngu Egipto. Nε gätho i pømanho 'bε'a mi ma, nε x_un ngu mi sä da 'yøt'e.

²³ Nε nu'b_u mi mbε'ts'a nyote njeya, bi bēni da mba bí zengua hap_u madím pēh yá mēnguh_u gue y_u ja'i israel. ²⁴ Nu'a n'da _u, bi nu ran _unbi ngue bi _unba n'da ra ja'i egipto. Nu'b_u mi nu'a ra Moisés, bi yāni, bi cospa ra pengui bi hyo ngue bi du ra ja'i egipto. ²⁵ Nu ra Moisés mim bēni gue mi pā'_u y_u ja'i israel 'bε'a da 'yøt' Ojā, gue ra Moisés da yān'_u, di japi him man da nu ran _unbi. Pε him mi pā'_u y_u ja'i. ²⁶ Man'da pa b_uya bi nu mahøn'a ra Moisés gue bin tuhni yoho yān 'yoh_u israel, nε nu ra Moisés bi zā bi hocua yá mb_ui, bi 'yεmbi: “N'yoh_u aui gadín cuui, 'bε'a guí εnui a guí øt'ui gadín s_uhmi,” bi 'yεmbi. ²⁷ Pε nu'a gue mi ja rá ts'oqui bin cue, nε bi ndøn'na ra Moisés, bi 'yεmp'a: “Ha i ja nin t'εdi guí hegä'be, to'o bi xi'i gan ts'ut'abi ngue guí hogä'be. ²⁸ Ha guí εna guí hyogui tengu'b_u gmí hyo ra mēngu Egipto mán de,” bi 'yεmbi. ²⁹ Nu ra Moisés nu'b_u mi 'yøde 'bε'a bi man'a ran 'yoh_u, bi 'dagui, bi mba b_u 'danguadi ra häi Madián. Nε mí 'b_up_u tengu b_u nam 'b_u'_u y_u 'dan'yo ja'i, nε guerp_u ja bim 'b_up_u yoho yá ts'unt'_u.

³⁰ Nε nu'b_u mi tho'a nyote njeya ngue mi 'b_up_u, bi nεqui n'da rám 'bεhni Ojā mahεts'i b_u ja ra t'ūza mi zø ra sibi, nub_u ja ra _uhäi, jomb_u ra t'øhø t'εmbi Sinaí. ³¹ Nu'b_u mín nu ra Moisés, madi hyonya thoho, bi mba bi hyän'i ts'_u b_u ja ra t'ūza εna da nu 'bε'a i ja b_u. Bi 'yørpa rá nde ra Hmu mahεts'i b_uya, ³² bi 'yεmbi: “Nugä drá Ojā gue i thānde ni

ngərpa mbombøtah. Nugä dra Oja gue i thande ra Abraham, ne ra Isaac, ne ra Jacob,” bi 'yēmbi. Pe nu ra Moisés bi fet'i ne bin su, him bi hyanzambai gue xpi hyandi. ³³ Nu'a ra Hmu bi 'yēmbi: “Dami c'oc ni thiɣfani nguetho nuua guí 'bäi, xən ho ua, ngue ya dí 'bäcä ua,” bi 'yēn Oja. ³⁴ Ne xø bi 'yēn Oja: “Dá nu ma t'əhni 'bɐpɐ ra häi Egipto ngue i pa ma ənbi. Ne dá øcä yá hmbafi ɐ. Bá ɛcä ya gue ga japi da thegui. Ne nuya gui mba bɐ Egipto,” bi 'yēn Oja, bi t'əmp'a ra Moisés, bi 'yēn'a ra Esteban.

³⁵ Nu ra Esteban xø bi xi'ɐ yɐ juənbate mahən'a, bi 'yēna:

—Guehna ra Moisés bi ts'ɐ 'bɐ mí 'yēna xtí hecua yoho yən 'yohɐ ma mi'israelhɐ, ne bi t'əmbi: “Ha i ja nin t'ɛdi gui hegä'be, to'o bi xi'i gan ts'ət'abi.” Guehna ra Moisés, Oja bi mbɛnpɐ ngue din ts'ət'abi nangue yɐ jə'i israel, ne bi japi bi mba nthegui. Ne nu'a 'bɛ'a bi 'yøt'a ra Moisés, bi 'yøt'e nangue rám 'bɛhni Oja mahɛts'i bi nequi bɐ, nu'bɐ mi dɛ ra t'ɛza. ³⁶ Nuna ra Moisés bi 'yøt' yən t'øt'e nuixte ne yɐ hmɛpya nubɐ ja ra häi Egipto. M'bɛjua bɐya bi gɐcpɐ thi yɐ jə'i bɐ ja ra häi Egipto, nɛpɐ ja ra thenga dejə bi 'yøt'a n'da ran t'øt'e nuixte, nɛpɐ ma'ueni nguepɐ bin 'yo yote njɛya yɐ jə'i. ³⁷ Guehna ra Moisés bi xih yɐ jə'i israel: “Oja da huan'nahɐ n'da ra pəngahyə guepɐ 'bɐh nin 'yohɐhɐ, tengutho bɐ bi huancä. Nu'a jatho gui 'yøhmɐ 'bɛ'a da man'a,” bi 'yēna, bi 'yēn'a ra Esteban.

³⁸ Nu ra Moisés gue'a bin 'yohɐ yɐ jə'i bɐ ma'ueni. Ne nubɐ ja rá yə ra t'øhø Sinaí bin yəui rám 'bɛhni Oja mahɛts'i, 'bɐ mi gopɐ ja rán dɐi ra t'øhø mam

bombøtah. Ne bi hyanba rá m hman Oja ra Moisés gue njam'ba da guadi, ne gue'a bi thogah a ya.

³⁹ Pɛ nu'u mam bombøtah him bi nde bi 'yɛc'yɛi a ra Moisés, him bi nde bi dɛnni xɛn ho, pɛ bi numan'utho ne bi goh yá mbui, mím bɛm bɛ Egipto.

⁴⁰ Nu'u bi 'yɛmp'a ra Aarón, ra hmumbäjä: “Dami 'yørcahe 'da yɛ oja da zixcah. Nguetho hin dí pəhmbe 'bɛ'a bi ja a ra Moisés gue bá jəgähe bɛ ja ra häi Egipto,” bi 'yɛn'u. ⁴¹ Nu'u bi 'yøt'a n'da ra t'undani bɛya, ɛmbi yá oja, ne bi hyo yɛn dani ne bi mbøx yá 'bøts'e. Ne madín johya a bi 'yøt'e nangue yá 'yɛsɛ. ⁴² Pɛ nu Oja bi 'uegue nangue'u, ne bi hyɛgui da dande ra hyadi, ra zana, ne yɛ sɔ, nguetho nt'o't'i bɛ ja rá sɔcuə yɛ pøngahya:

Pɛ hanja hinga guēcä gá pøscah 'bɛ gmí hyohu
yɛn dani 'bɛ gmí 'bɛhmbɛ nyote njɛya bɛ
ma'ueni,
i ɛn Oja, bi 'yɛn'u yɛ pøngahya.

⁴³ Pɛ hinga guēcä gá thəndegah pɛ guá tuhu n'da ra
ngu'bøt'e guepɛ gá thəndeh a gá sänba zɛhɛ
rá thuhu, gá ɛmfɛ ra Moloc.

Ne guá tuhu n'da rá hmite ra sɔ gá 'yɛmb zɛhɛhɛ ra
oja Renfán,

ngue gá nde gá thənde zɛhɛhɛ.

Janangue'a ga ɛn'nahɛ ne ga pɛn'nahɛ man'da
yatho xında guepɛ ra häi Babilonia,

i ɛn Oja, bi 'yɛn'u yɛ pøngahya.

⁴⁴ Pɛ guehma mi tu n'da ra ngu'bøt'e gue mí
sänba Oja u ma ngərpa bombøtah 'bɛ mín 'yo bɛ
ma'ueni, guepɛ da dande Oja u, bi 'yøt'e tengu xí xí
Oja ra Moisés, nu'bɛ min yəui bɛ ja ra t'øhø. Bi xifi
da 'yøt'e tengu ra hmɛpya xí nu. ⁴⁵ M'bɛjua bɛya,

nu'bɯ mí ngɯrpi ra Josué, pɛ guexta'a ra ngu'bø't'e bá tu'u ma ngɯrpa bombøtahɯ 'bɯ mí zøm bɯ ja ra häi xí xi Oja. Nɛ mí 'bɯpɯ mi'da yɯ ja'i gue hing yɯ israel. Nu Oja bɯya bi hyøn'a thi yɯ 'dan'yo ja'i nɛ bim 'bɯpɯ yɯ israel bɯya. Nɛ guexta'a mí jatho ra ngu'bø't'e nu'bɯ min ts'ut'abi ra David. ⁴⁶ Nu'a Oja ɛmmɛ mí numanho ra David, gue 'dat'a Oja mí thande ra Jacob. Nu'a ra David bi 'yäp rán t'ɛdi Oja da hyømba rá ngu gue rámponiui ra ngu'bø't'e. ⁴⁷ Pɛ nu ra Salomón rá ts'unt'u ra David a, gue'a bi hyømba rá ngu Oja. ⁴⁸ Pɛ nu'a Oja nuixte thoho hingui 'bɯpɯ ja yɯ ngu nt'øt'e ngue yɯ 'yɛ yɯn 'yohɯ. Ngubɯ bi man ra pøngahyá 'bɯ mi thocpa rámp hma ra Hmu mahɛts'i, nɛ bi 'yɛna:

⁴⁹ Nuua mahɛts'i i ja ma ts'ɛdi,
nɛcua ja ra ximhäi ja ma ts'ɛdi,
'bɛ'a ní ngu guín nde gui hyøguahɯ,
o hapɯ guí ɛmhɯ ja ma säya.

⁵⁰ Ha hinga guesɛgä dá øt'ä gätho ja ua ya,
ɛn Oja, bi 'yɛn'a ra pøngahyá, bi 'yɛn'a ra Esteban.

⁵¹ Nɛ bi thoc'a ra Esteban bi xi'u yɯ mbäjä i ørpa ran juqɯbi:

—Nu'ahɯ xíngui ts'u guí øhmbɯ 'bɯ ja'a si ahɯ,
nɛ xɯm mɛ ní mbɯihɯ, xíngui ts'u di cɯ't' ní za-guhɯ. Thocua thoho guí säman'uhɯ rá Hogandahi Oja tengutho mam bombøtahɯ, guín jahɯ bɯ.

⁵² Xínga n'da rá pøngahyá Oja gue him bi hyo mam bombøtahɯ, n'dat'u yɯ pøngahyá gue bi ma dua ɛh ra Hoga Cristo, gue'a gá dähɯ nɛ gá yafɯ nɛ xin gá hyohɯ. ⁵³ Nu'u yúm 'bɛhni Oja mahɛts'i bi 'dajɯ rán t'ɛdi Oja, pɛ hin guí ɯrpahɯ ra güenda a 'bɛ'a bi ma, bi 'yɛn'a ra Esteban 'bɯ mi 'yɛmp'u yɯ ngɯrpi.

Bi tho ra Esteban

⁵⁴ Nε nu'bɥ mí 'yøh ya 'bε'a bi ma ra Esteban, bi dε ra cue yá mbɥi nε bi yεxpɥ yá ts'i. ⁵⁵ Pε nu ra Esteban mí hɥ ra ts'edi xɥn ho rá mbɥi nanguε rá Hogandahi Ojɥ in 'youi, nε bi ndøs' mahɛts'i nε di nεc tho ho hapɥ 'bɥ Ojɥ. Nε bi nu ra Jesús 'darpɥ 'bɥhmi Ojɥ nε i ja rá ts'edi. ⁵⁶ Nε bi 'yεna:

—Pε dami ndøs'hɥ nɥ dín nugä, n'yø, nsoqui mahɛts'i nε dín nugä a bin ja'i ua ja ra ximhäi, i 'bɥhnɥ ja rán 'yεi Ojɥ, bi 'yεna.

⁵⁷ Pε nu'ɥ bɥya man'da bi got yá zagu, nε bi mbafi nanguε yá cue, gätho bi muxpɥ 'bäh ra Esteban.

⁵⁸ Nε bi gɥcpɥ ja ra hnini nε bi bat'ado bɥ ma'ueni. Nε nu'ɥ gue bim bate, bi mbøh yá coto nguetho in nde nte di hɛn'ɥ. Bi mbøpɥ ja rá gua n'da ran 'yohɥ ní huti ra Saulo, nε bi 'yɛn'ɥ:

—Gui jamansu ts'ɥ ma cotogähe, bi t'ɛmp'a. ⁵⁹ Nε nu'bɥ gätho ní mba ma bat'ado ra Esteban, bi zo'a Ojɥ, bi 'yɛmbi:

—Nu'i ma Hmu Jesús, dami hyɥnga ma te ya.

⁶⁰ Nε bin dɥnyahmu, nts'edi bi mbafi, bi 'yεna:

—Ma Hmu i, o guí ɥrpa ra güenda nanguenhna ra ts'oqui bin ja ya.

Nε nu'bɥ mí man na, bi du bɥya.

8

Nu ra Saulo bi un ran ɥnbi yɥ 'yɛc'yɛi

¹⁻³ Nε nu'a ra Saulo 'da'angu bi mamhbɥ ɥ bi hyo'a ra Esteban. Jananguε'a nu ra pa ngue bi nu ran ɥnbi ra Esteban, nu yɥ 'yɛc'yɛi mi 'bɥpɥ Jerusalén bi mba ma ɥcpi. Nε xɥn ngu ɥ bi mba bɥ mi'da yɥ hnini bɥ ra häi Judea, nεpɥ ra häi

Samaria, pɛ bi gopɸ ɸ 'dɛ'mayoho yá 'bäihɸ ra Cristo. Nɛ 'da'ɸ yɸ 'yɛc'yɛi bi 'yäh ra Esteban, nɛ ɛmmɛ bin zoni nanguɛ'a. Nu ra Saulo ɛmmɛ madi ɸcpa yɸ 'yɛc'yɛi, nɛ mi cɸrpɸ ja yɸ ngu mi six yɸn 'yohɸ nɛ yɸ xisu, nɛ bi got'a fädi.

I hman ran ho ma'da'yo nubɸ ra häi Samaria

⁴ Pɛ nu'ɸ bi 'dagui, bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo bɸ n'danni ním pa. ⁵ Nu'a ra Felipe bi mba bɸ ja n'da ra hnini ra häi Samaria, nɛ bi xih yɸ ja'i nanguɛ ra Cristo. ⁶ Gätho yɸ ja'i bi 'yømanho 'bɛ'a bi man na ra Felipe 'bɸ mi nu yɸn t'øt'e nuixte bi 'yøt'a. ⁷ Nguetho xɸn ngu yɸ ja'i bi hyønba thi yɸ zĩthu, nɛ nts'ɛdi bi mba 'bɸ mí bøn'ɸ. Nɛ nu'ɸ mí 'uɛ'ts' yá ja'i nɛ'ɸ yɸ dogua gätho bi zä. ⁸ Jananguɛ'a ɛmmɛ bin ja ran johya bɸ ja ra hnini.

⁹ Nɛ mí 'bɸpɸ n'da ran 'yohɸ í Simón, mi øt' ran thäte, nɛ nu'ɸ yɸ mɛngu Samaria madi hyonya thoho. Nu ra Simón min ndɛp yɸ ja'i da bɛni jase rá ts'ɛdi. ¹⁰ Nɛ gätho na ngu'ɸ, yɸ t'ɸhni nɛ yɸ dɛc'yɛi, nu'bɸ mi 'yø'ɸ 'bɛ'a bi man a, bi 'yɛna:

—Nuna ran 'yohɸ na, ja ra ts'ɛdi tengu Oja, ɛn yɸ ja'i.

¹¹ Nu'ɸ mi numansu ra Simón nguetho nya'a thoho mi häte. Nɛ bi hyonya thoho ɸ 'bɛ'a bi 'yøt'a. ¹² Pɛ nu yɸ ja'i bi 'yɛc'yɛi 'bɛ'a bi man'a ra Felipe nu'bɸ mí ma ra Hogamhma 'bɛpɸ ní manda rá ts'ɛdi Oja, ngue bi ma nanguɛ ra Jesús. Nɛ bi mba ma xixyɸbi yɸn 'yohɸ nɛ yɸ xisu. ¹³ Nɛ'a ra Simón ɛna bi 'yɛc'yɛi, nɛ nu'bɸ mín xixyɸ, bi dɛn'na ra Felipe. Nɛ nu'bɸ mín nu yɸ hmɛpya nɛ yɸn t'øt'e nuixte bi 'yøt' ra Felipe, bi hyonya thoho ra Simón.

¹⁴ Ne nu'b_u mi 'yø'u yá 'bäih_u ra Cristo 'bap_u Jerusalén gue bi 'yēc'yēi y_u mēngu Samaria, bi mbēnp_u ra Pedro ne ra Xuua u mi'da yá 'bäih_u ra Cristo. ¹⁵ Nu'b_u mi zøm b_u b_uya, bin yāh_u Ojā, bi 'yāp rá ts'edi ngue da hyān rá Hogandāhi Ojā y_u 'yēc'yēi 'bap_u. ¹⁶ Nguetho hin ní zøh rá Hogandāhi Ojā b_u ja yá mb_ui u, pē hønt'a nangue rá thuhu ra Hmu Jesús bin xixyā u. ¹⁷ Nu ra Pedro ne ra Xuua b_uya, bi gāspa yá 'yē yá yā y_u 'yēc'yēi, ne bi hyān rá Hogandāhi Ojā b_uya.

¹⁸ Pē nu ra Simón, nu'b_u mi nu bi hyān rá Hogandāhi Ojā u bi gāx yá 'yē yá 'bäih_u ra Cristo, bi 'yut ra mbeti b_uya. ¹⁹ Bi 'yēmbi:

—Dami 'dac ma ts'edi gue hønt'a to'o ga cāx ma 'yē da hyān rá Hogandāhi Ojā tengu guí øt'ui, ma gá jut'au, bi 'yēna.

²⁰ Pē nu ra Pedro bi 'yēmbi:

—Di jua Ojā ni mbeti, ne'e, nguetho guím bēni nangue ra mbeti sā guí tån'a 'bē'a di un Ojā. ²¹ Nguetho hinga gue'e ga comhb_u na ra 'bēfi, mfādi ya him mahoqui ni mb_ui b_u ja rá hmi Ojā. ²² Dami pāh ni mb_ui nangue ran ts'o. Dami 'yāp rá punbi ra Hmu, ne da zā di pun'na'i nangue ran ts'o gá bēni. ²³ Nguetho dí pādi ēmmē ja ran ts'eya ni mb_ui, ne ēmmē xān ngu ran ts'o ja ni mb_ui guím bēni.

²⁴ Nu ra Simón bi dāti:

—Nu'au guí 'yāhmi ts'u rá ts'edi ra Hmu nanguecā, ngue hin gan nugā a guí mammi, bi 'yēmp'u.

²⁵ Nu'b_u mim 'b_ui ts'u b_u ra Xuua ne ra Pedro, ne xí mamp'a rām hma ra Hmu mahēts'i, bi mbeng b_u

Jerusalén. Pɛ him 'bex bi zøm bɸ, nɛ m'bet'o gätho ná ngu ra häi Samaria bi man'a ran ho ma'da'yo bɸ bi thogui.

Nu ra Felipe nɛ ra mɛngu Etiopía

²⁶ Nu'a n'da rá m 'bɛhni Ojɔ mahɛts'i bi zøm bɸ bí 'bɸ'a ra Felipe, nɛ bi 'yɛmbi:

—Ní mba 'danguadi guepɸ bí thoh ra 'yu ní mba Gaza, gue ní bøm bɸ Jerusalén. Nuna ra 'yu ní mba bɸ ra huɛnhäi na, bi 'yɛmp'a rá m 'bɛhni Ojɔ.

²⁷ Bi ndants'a ra Felipe 'bex bi mba bɸ. Bi nu, i 'yo bɸ 'yu n'da ran 'yohɸ xɸn hɛts'i rá 'bɛfi, di jamansup rá mbɛti ra xuts'ɸt'abi Candace bɸ ra häi Etiopía. Janangue'a i t'ɛmbi ra eunuco, ngue nde da ma, m'boqui. ²⁸ Nu'a xpí mbeng bɸ Jerusalén guepɸ bá thɛnde Ojɔ. ²⁹ Nu rá Hogandahi Ojɔ bi 'yɛmp'a ra Felipe:

—Gui mba gui sɸ'a ran 'yohɸ i hux ra carro.

³⁰ Nu ra Felipe bin tih pɸya nɛ bi zɸdi. Nu'bɸ mí zøm bɸ, bi 'yøde gue mi nɛh ra søcuɔ ran 'yohɸ, gue rá søcuɔ ra Isaías rá pøngahyɔ Ojɔ. Ra Felipe bi 'yän bɸya:

—Ha guí pɔdi 'bɛ'a nam bøn'a ra søcuɔ gadín xäh ya.

³¹ Bi dɔ'a ran 'yohɸ:

—Hague dán zä ga pɔcä nu'bɸ njon da xängui.

Nɛ bi xih ra Felipe da ndets'e din hyɸmmi bɸ.

³² Nɛ nu'a ra søcuɔ madin xäh ran 'yohɸ mim ma gue:

I ts'ix'a n'da ran 'yohɸ tengu n'da ra dɛ'yo i ts'its'i ngue da hyo.

Nɛ tengu n'da ra t'ɸdɛ'yo nu'bɸ i ɔxpɔ rá xingu, hin di c'uɛhɛ,

nε ngutho a ran 'yohu hin din ya.

³³ Nε nu'bη mίν nu ran ηnbi, njom bi yaηi, njom bi mbäts'i.

Nε njon da zä da ma hangu da denni,
nguetho bi thäcua rá te ua ja ra ximhäi.

Gue'a bi man ra sōcuā bi nu ran 'yohu.

³⁴ Nu ran 'yohu bηya bi 'yän'na ra Felipe:

—Dami xiqui ts'η to'o nín 'yohu na da nu ran ηnbi, uague guesε na ra pōngahyā bi nu, uague n'dan'yo, bi 'yēmbi.

³⁵ Nu'a ra Felipe bηya, bi dη'mi bi ma 'bε'a nam bōn'a ra sōcuā nubη madín xäh na ran 'yohu, nε bi xifi nanguε ra Jesús bi t'ørpa na im man ra sōcuā, nε bi thoqui bi xifi xηn ho. ³⁶ Nε nu'bη mí zøm bη po ra dehe, nu'a ran 'yohu bi 'yēmp'a ra Felipe:

—Ha hin da zä dan xixyāgä 'bη, nε po ua ra dehe ya, bi 'yēn'a.

³⁷ Bi dā'a ra Felipe:

—Da zä, nu'bη guí εc'yēi a dí xi'i nanguε ra Jesús, gue gätho ni mbηi.

Bi dā'a ran 'yohu:

—Dí εc'yēi gue gue'a ra Jesucristo rá Ts'unt'η Ojā a.

³⁸ Nε bi säyabi rá carro bηya. Nε bi gapu ja ra carro nε bi mba bη mi po ra dehe. Nu ra Felipe bηya bi 'yørpa ran xixyā a ran'yohu. ³⁹ Nε nu'bη mi bōxpη mí po ra dehe, 'dahmantho bi 'bεrpη ra Felipe gue bi zix rá Hogandāhi Ojā. Nε nu ra mēngu Etiopía him man'dandī bi nu'a. Nε nu'bη mí thogui, bin johya rá mbηi. ⁴⁰ Pε nu ra Felipe ní nēqui mahøn'a bη ra hnini Azoto. Nε nu'bη mambá thopη ja yη hnini, bi mam bη ran ho ma'da'yo asta gue'bη mí zøm bη ja ra hnini Cesarea.

9

Nu'a ra Saulo bi päh rán 'yomfëni

¹ Pë nu'a ra Saulo mim man yæn ucuate, nê ran däte nanguê yæ 'yɛC'yɛi, gätho ná 'yøt'a bi 'yøt' ra Felipe. Nê bi mba bæ bí 'bæh ra hmumbäjä. ² Nê bi 'yäp ra søcuä ngue ran t'ɛdi da mba bæ ja yá nijä yæ judío nubæ ra hnini Damasco. Nê nu'bæ 'bo'o da dïm bæ gue i tɛn ra Cristo, ogue ran 'yohæ ogue ra xisu, da bɛnt'i nê da zixpæ Jerusalén nthu't'i dïn ofädi bæ. ³ Nê nu'bæ mí mba bæ 'yu, mí ts'ætho da zøm bæ Damasco, 'bex bí 'yɛh mahɛts'i n'da ra nyot'i ɛmmɛ bi hyärpæ i 'bä'a ra Saulo. ⁴ Bi dæng bæ häi ra Saulo bæya, nê bi 'yø'a n'da ra nde bi 'yɛna:

—Saulo, Saulo, hanja gní ængui.

⁵ Bi dæ'a ra Saulo:

—To'o i, gra Hmu.

Nu ra Hmu bi dæt'a:

—Nugä dra Jesús, guecä gadí ængui, nê xæn hæi guí øt'e tengu n'da ra mbændani i pa ma sæni ra t'o ndepe dim pɛfi xæn ho, nê i nɛte thoho.

⁶ Nu'a ra Saulo ɛmmɛ bin su nê bi fɛt'i, bi 'yɛna:

—Ma Hmu, 'bɛ'a guín nde ga øt'ä.

Nu ra Hmu bi 'yɛmbi:

—Dami ndants'i gui mba bæ ja ra hnini, nubæ, da si'i 'bɛ'a gui 'yøt'e, bi t'ɛmbi.

⁷ Nê nu'æ gätho mín 'yohæ him mi sä dïn yä nguetho bin su. Nu'æ mí øh ra nde pɛ him min nu to'o min yä. ⁸ Nu'bæ mi ndants'a ra Saulo bi zøt' rá dæ pɛ him mi nu, mi xädä thoho. Nu'æ mín 'yohæ bi bɛntpa rá 'yɛ bi zixpæ Damasco. ⁹ Nê hyupa bäm 'bæpæ, nê mi xädä, nê him mi sihmɛ, xing ra dehe mi si.

¹⁰ Nε mi 'bɛpɛ Damasco n'da ra 'yɛc'yɛi rá thuhu ra Ananías. Nu ra Hmu mahɛts'i bin 'yuse bɛ nε bi zofo tengu'bɛ bin 'uɪ.

—Ananías, bi 'yɛmbi.

Nu ra Ananías bi dɛdi:

—Dí 'bɛcä ua gra Hmu.

¹¹ Nu ra Hmu bi 'yɛmp'a:

—Dami ndants'i gui mba bɛ ja ra 'yu t'ɛmbi xɛn juɛni, nε gui hyom bɛ n'da ran 'yohɛ ra Saulo, ra mɛngu Tarso, i 'bɛpɛ ja rá ngu ra Judas. Nuya in zocä ya. ¹² Nε'a ra Saulo in nu tengu'bɛ ra t'ɪ ngue guí mba bɛ nε guí cäx ni 'yɛ, nε da nu ran nεqui mahɔn'a, bi 'yɛn Oɟa.

¹³ Bi dɛt'a ra Ananías:

—Ma Hmu i, xɛn ngu yɛ jɛ'i bi xiqui 'bɛ'a ɔt'na ra Saulo, xɛn ngu yɛn ts'o xɛ 'yɔrpa yɛ 'yɛc'yɛi 'bɛpɛ Jerusalén. ¹⁴ Nε nuna bá äp rán t'ɛdi yɛ hmumbäjä da bɛnt'i nε da got'a fädi gätho to'o da ndɔn'na ni thuhu, bi 'yɛna.

¹⁵ Pɛ nu'a ra Hmu bi xi'a ra Ananías:

—Ní mbahma nguetho dá huahndä da ma nanguecä bɛ 'bɛ'u hing yɛ judío, nε yɛ hmuts'ɛt'abi, nε yɛ jɛ'i israel ngue yɛ judío. ¹⁶ Nε ga xifi xɛn ngu yɛn ɛnbi da nu nanguecä, go bi 'yɛn Oɟa.

¹⁷ Bi mba ra Ananías bɛya, nε nu'bɛ mi yɛrpɛ ja ra ngu, bi gäx rá 'yɛ rá yɛ ra Saulo nε bi 'yɛmbi:

—Ma cu'i Saulo, nu ra Hmu Jesús, nu'a gue gá nu bɛ 'yu 'bɛ guá ɛhɛ, bá pɛncä ua ya gue di ja i da xoh ni dä. Nε di ja i gui hyɛ ra ts'ɛdi xɛn ho nangué rá Hogandɛhi Oɟa gan 'youi, bi 'yɛna.

¹⁸ Nε 'bɛx bi hyɔ'u mi comba yá dä tengu ra xihua. Nε 'bɛx bi hyand ran nεqui yá dä ra Saulo,

'bex bi ndants' pəya nɛ bin xixyɑ. ¹⁹ Nɛ nubəya, bin sihmɛ nɛ bi zac mahɔn'a rá ja'i. Nɛ bām 'bə'i ts'ʊ bə bí 'bə'i 'da yə 'yɛc'yɛi bə ra hnini Damasco.

Nu'a ra Saulo bi mam bə rām Hman Ojɑ bə Damasco

²⁰ Nɛ nu ra Saulo bəya 'bex bi dʊ'mi bá mam bə rām Hman Ojɑ bə ja yú nija yə judío. Nɛ bi xifi gue nu ra Jesús rá Ts'ʊnt'ʊ Ojɑ a. ²¹ Gǎtho mi øde bi hyonya thoho nɛ bi 'yɛna:

—Ha hinga guehna ran 'yohə na mi cot'a fǎdi gǎtho mi ndɔnba rá thuhu ra Jesús bə Jerusalén. Nɛ ha him bá ɛcua ngubə da 'yɔt'e, nɛ da zits'i nthu't'i bə 'bəh yə hmumbǎja, bin 'yɛmp'ʊ.

²² Pɛ nu ra Saulo man'da bi hyɑ ra ts'edi bi ma xən ho. Nɛ nu yə judío 'bɐpə Damasco nte mi sǎ da ma, nguetho bi xifi, nu 'bɛ'a gǎtho mǎn ts'ǎnni da'yɔt'a rá Thahni Ojɑ gue ra Cristo, pɛ gue'a bi 'yɔt'a ra Jesús, guepə bi 'yuti n'dat'a.

Nu'a ra Saulo bi 'dagui, ɛna xtám bɛnt yə judío

²³ Nɛ nu ra Saulo 'bə mím 'bɐpə nya'a ts'ʊ yə pa, n'dat'a mí man'ʊ yə judío hing yə 'yɛc'yɛi, ngue da hyo. ²⁴ Pɛ nu ra Saulo mi øde 'bɛ'a mbɛn'ʊ yə judío. Nu'ʊ mí fǎh yú goxthi bə ja ra ndehnni, guepə ma mbǎ't'i ra jǎdo. Ma pa nɛ ra xui mí fǎh yə goxthi ngue nde da hyo. ²⁵ Pɛ nu yə 'yɛc'yɛi bi zix ra Saulo gue ra xui, í cǎ'ma n'da ra 'bɔts'e bə thi bə ja ra jǎdo ngue ma fɔt'e ra hnini. Gue'a í 'da'a.

Ra Saulo 'bɐpə ja ra hnini Jerusalén

²⁶ Nu'bə mí zɔm bə Jerusalén ra Saulo, mim bɛni gue xtín 'yohə yə 'yɛc'yɛi. Pɛ nu'ʊ mín su'ʊ nɛ him mi ɛc'yɛi gue ra 'yɛc'yɛi ra Saulo. ²⁷ Pɛ nu ra

Bernabé bi zix'a ra Saulo guep_u 'b_uh yá 'bäih_u ra Cristo. Nε bi xifi ngue bi nu ra Hmu b_u 'yu, nε bin yaui ra Hmu. Nε bi xifi bi hyut' ran zamb_ui b_u Damasco nu'b_u mím ma nanguε ra Jesús. ²⁸ Nu y_u 'yεc'yεi bi zim b_uya, nε bin 'yoh_u b_u Jerusalén. ²⁹ Nε nu ra Saulo bi hyut' ran zamb_ui bi mamp'a rá_m Hman Oj_a nanguε ra Jesús. Pε nu'x 'da yá mijudíoh_u gue i ya ra nde ra griego, madin junth_u ra Saulo, nε'x nde da hyo'x. ³⁰ Nu'b_u mí 'yøh y_u 'yεc'yεi gue nde da tho ra Saulo, bi zixp_u Cesarea nε bi mbεnp_u Tarso.

³¹ Nuya bin hε yán _unbi y_u 'yεc'yεi gätho ra häi Judea, nε ra häi Galilea nε ra häi Samaria. Nε bin te yá mb_ui nanguε Oj_a. Bi numansu ra Hmu nε bi nu rá_m fäts'i rá Hogand_uhi Oj_a. Nε man'da x_un ngu bi 'yεc'yεi.

Bi zä'a ra Eneas

³² Nu'a ra Pedro mí 'yo mi nu _u y_u 'yεc'yεi 'b_up_u ja y_u hnini, nε bi zø_m b_u ja ra hnini Lida gue da nu y_u 'yεc'yεi 'b_up_u. ³³ Nε bi dīm b_u n'da ran 'yoh_u ní hu Eneas, nhy_uto njεya xí 'yoi gue x_un _u, xín t'ε'ts' rá j_a'i. ³⁴ Nu ra Pedro bi 'yεmp'a:

—Eneas, da zä'i nanguε ra Jesús, dami ndants'i pants' ni fīdi, bi 'yεmbi.

'Bex bi ndants'a ra Eneas b_uya. ³⁵ Nε gätho ngue 'b_up_u Lida nεp_u Sarón bi 'yεc'yεi ra Hmu 'b_u mín nu'a bin ja, nε bi hyεε yá t'εc'yεi.

Nu'a ra Dorcas bi dambēni 'b_u mi du

³⁶ Nε nu'x y_u pa _u, mí 'b_up_u ja ra hnini Jope n'da ra xisu gue ra 'yεc'yεi, í Tabita, nε í Dorcas ngue rá nde y_u griego. Nuna ra xisu εmmε x_un ngu ran huεcate mí ørpa yá mij_a'ih_u. ³⁷ Pε nuya bin zāman'x,

nε bi du. Nu'b_u mí 'berpa rá ja'i, bi jäxp_u bí ja n'da ra t'ots'i magats'i. ³⁸ Nu ra hnini Lida mí hān b_u Joep_e. Nu'b_u mí 'yøh y_u 'yεc'y_ei, gue 'b_up_u Lida ra Pedro, bi mbεhn'd_u yoho y_un 'yoh_u gue ba ørpa ra ts'edi ba εhe. ³⁹ Nu ra Pedro b_uya 'bex bán 'yoh_u _u. Nu'b_u mí zøhø, 'bex bi ts'ixp_u magats'i ja a ra cuarto guep_u mí 'bä' _u y_u hyoya xisu mí zoni. Nε bi 'yut yá he xí t'ørpabi, gue bi 'yørpa ra Dorcas 'b_u mi 'b_ui. ⁴⁰ Pε nu ra Pedro bi xifi:

—Dami pømhb_u ts' _u n'da z_u ora gätho a_u.

Nε bin danyahmu nε bin yaui Oja. Nε bi hyant'a gue bi du, bi 'yεmbi:

—Tabita dami ndants'i, bi 'yεmbi.

'Bex bi zøt' rá dā, nε nu'b_u mín nu ra Pedro, bi hyudi. ⁴¹ Nu ra Pedro b_uya bi bentpa rá 'yε nε bi xots'i, bim 'bāi. 'Bex bi zohn'd_u y_u 'yεc'y_ei nε y_u hyoya xisu b_uya:

—Dami nuh_u na xí du, nε bi dambεni ya, bi 'yεmp' _u.

⁴² Nu'b_u mí 'yø' _u gätho ra hnini Joep_e, x_un ngu bi 'yεc'y_ei ra Hmu. ⁴³ Nε nu ra Pedro x_un ngu ts' _u y_u pa bá cop_u Joep_e, bām 'b_up_u rá ngu ra Simón. Nu ra Simón ra hoca xindani a.

10

Ra Pedro nε ra hmudofai Cornelio

¹ Mí 'b_up_u n'da ran 'yoh_u í Cornelio, nub_u ra hnini Cesarea. Gue nuna ran 'yoh_u im hmu nangu'e' _u n'da munts'i y_u dofai gue'a ní t'εmbi Italiano _u. ² Nuna ra Cornelio madague'b_u hing ra judío a, pε nu'a nε gätho 'b_up_u rá ngu mi thande Oja nε mí numansu a. Nzai mi un y_un t'unni y_u

hyoya ne nzai min yah_u Oja. ³ N'da ra pa mbe hyunde, tengu'b_u bi 'ui' b_u mi nu n'da ram 'behni Oja mahets'i, bi yarp_u ja ra cuarto mi 'bai, bi zofo:

—Cornelio, bi 'yembi.

⁴ Ne nu'b_u mi hyandi, bin su ne bi dadi:

—'Be'a ma Hmu.

Nu ram 'behni bi 'yembi:

—Nu'a Oja im ben'i, ne i o'b_u gui yai, ne in nu Oja 'b_u gdi un yan t'unni ya hyoya. ⁵ Nuya, gui pen'd_u 'da yan 'yoh_u bu Jope da dim bu n'da gue ra Simón, ne guet'a ra Pedro a, ne gua penhua. ⁶ Nu'a ra Pedro i 'buhmb_u n'da ran 'yoh_u i Simón gue ra hoca xindani a, ne i 'bup_u ndendeja. Nu'a da xi'a'i 'be'a gui 'yot'e, bi 'yen'a ram 'behni Oja.

⁷ Nu'b_u mi gua'a im ma, 'bex bi mbeng mahets'i ram 'behni. Nu ra Cornelio buya bi zohni yoho ya 'yeh ne n'da ra dofai ngue i numansu Oja, ngue ra 'yeh a. ⁸ Ne nu'b_u mi xifi gatho 'be'a bi xih ram 'behni Oja mahets'i, bi mbenp_u Jope u buya.

⁹ Man'da pa buya mbe huxyadi nu'b_u ba ep_u 'yu yam 'behni ra Cornelio, hantho Jope, nu ra Pedro bi ndexp_u thi bu ja ra ze'ts'angu bu mi 'bai, guerp_u din yai Oja. ¹⁰ Nu'a ra Pedro emme bin tumanthuhu, ne gatho ni mba mahoqui ran ts'ihme, nu ra Pedro buya bi nu n'da ran t'uti, tengu'b_u bi 'ui. ¹¹ Ne bi nu nsoqui mahets'i, ne ba cai tengu n'da ra the'bø't'e xan ndoho gue mfent'i ya ts'at'i. ¹² Ne ba 'yo bu ja ra 'bø't'e hont'a go 'be'a ma zu'ue i ja goho ya gua, ne ya zate, ne ya poz_u, ne ya doja. ¹³ Nu ra Pedro bi 'yø'a n'da ra nde, bi t'embi:

—Dami ndants'i gui hyo gue gui sa.

¹⁴ Bi da'a ra Pedro:

—Hin'na ma Hmu, nguetho njam'b_u xtá sagä x_un ts'o, gue'a i man nin t'ɛdi hingui ho 'b_u ga sa.

¹⁵ Nε bi 'yɛmbi mahø'n'a:

—'Yo guí ɛna hingui ho 'bε'a dá sändä da ts'a, ngue gätho dí hocä _u, bi 'yɛmp'a ra nde.

¹⁶ Ná hyundj bi sifi, bi ndex mahø'n'a mahɛts'i ra 'bø't'e. ¹⁷ Nu ra Pedro, nu'b_u gätho madí hyonya thoho nε im bɛni 'bε'a ní mba'a xí nu tengu ra t'i, 'bex bi zøh yám 'bɛhni ra Cornelio. Nε mí 'bäp_u thi ja ra goxthi rá ngu ra Simón, nε xí 'yänni hap_u ja'a ra ngu. ¹⁸ Nu'b_u mí zøm b_u, bi 'yänni:

—Ha 'bucua ra Simón Pedro.

¹⁹ Nε gätho nín 'yomfɛni ra Pedro 'bε'a ní mba a xí nu, nu'a rá Hogandahi Ojā bi 'yɛmbi:

—'Bäp_u hyu y_un 'yoh_u i hon'i. ²⁰ Dami ndants'i, gui caji nε gui mbähä _u y_un 'yoh_u, gui tenni nε hin gan su, nguetho nugä bá pɛnhdä _u, bi 'yɛmbi.

²¹ Nu ra Pedro b_uya bi gap_u mi 'bäh y_un 'yoh_u gue bá pɛnh ra Cornelio, nε bi xifi:

—Nugä guecä guí hongui. 'Bε'a gní hyonj_u.

²² Bi dā'ɛ:

—Nu ra Cornelio ra ngurpa dof_ui bá pɛncähe. Nu ra Cornelio n'da ra hocjā'i gue i numansu Ojā. Nε gätho y_u judío i ndømanho nangu'e'a. Nε n'da ram 'bɛhni mahɛts'i bi xi'a da zonh'na'i, gue gui mba b_u rá ngu, nε da t'ømanho 'bε'a gätho gui xifi, bi 'yɛn'ɛ.

²³ Nu ra Pedro bi xifi da yurp_u mbo ra ngu, bin oxp_u b_uya. Nu'b_u mi hyats'i bi mbähä ra Pedro. Nε'ɛ da y_u 'yɛc'yɛi mí 'bäp_u Jope bi mbähä.

²⁴ Man'da pa b_uya bi zøm b_u ra hnini Cesarea. Nu ra Cornelio xí zohni gätho 'bäp_u ja rá ngu nε yá amigo, ngue dim peti b_u ja rá ngu. Gätho i tøm'b_u.

²⁵ Nu'b_u mí zøm b_u ja ra goxthi ra Pedro, bá pøn ra Cornelio, bi dādi nē bin dānyahmu bi dānde. ²⁶ Pē nu ra Pedro bi g_u'ts'i nē bi 'yēmbi:

—Dami ndants'i nguetho nugā dran 'yoh_u thohogā tengutho i, bi 'yēna.

²⁷ Nē i yāui gātho án y_ut'a mbo rá ngu. Nē bi nu x_un ngu xím pēti b_u. ²⁸ Nu ra Pedro bi 'yēmp'_u b_uya:

—Guí pāhmb_u hin 'y_u man t'ēdihe d_yu judíohe gue dan uāns'h_u o gue ga c_uthe b_u ja ni ngumhb_u, nguetho hin g_yu judío ah_u. Pē Ojā x_u 'yurcagui gue xínga n'da y_u j_u'i ga ēmhbe hin da zā dan yāmanhohe, ogue ga ēmfe hingui ho. ²⁹ Janangue'a nu'b_u gmí zoncagui, bá ēcā nē nte mán t'ānni dá ānni. Nuya dín nde ga pādi hanja gā zoncagui, bi 'yēn'a.

³⁰ Nu ra Cornelio bi 'yēm b_uya:

—Ná goho pa tengu ra ora jab_uya, dá ē't' man ts'ihmē 'b_u mán yāgā'be Ojā, 'bex bi zø'a n'da ran 'yoh_u ua dí 'b_ui, mí he ra pahni di fēxni. ³¹ Nē bi 'yēngui: “Cornelio, Ojā bi 'yøde 'bē'a gām ma nē bi nu y_un t'unni gā un y_u hyoya, nē im bēn'a'i.

³² Nuya guin zohna ra Simón Pedro 'b_up_u Joje b_u ja rá ngu ra Simón ra hoca xindāni a, nē i ja rá ngu b_u ndendejā. Nē nu'b_u da zøcua gan yāui,” ēn'a ram 'bēhni mahēts'i 'b_u min zoqui. ³³ Jananjab_u dá zonz'h'na 'i nē x_un ho guá ēhe. Nuya gāthogāhe dí 'b_uhmbe ua ngue da nuje Ojā, ga øhmbe 'bē'a gātho da xije Ojā, gue gui xije, ēn'a ra Cornelio.

Bi sih ran ho ma'da'yo a ra Cornelio

³⁴ Nu ra Pedro bi 'yēmp'_u:

—Nugā dí pācā ya hingui huahna Ojā to'o da numanho gue'b_u ra judío o hing ra judío. ³⁵ Nu

Oja da zini hønt'a go nda'a ní nde i ya, ngue to'o gätho da numansu'a, ne to'o i øt' ran ho. ³⁶ Guí pähmbu ram hma bá pēncähe Oja dyu israēlgähe, dyu judíogähe, bi ma nanguē ra Jesucristo, gue nu'a di hocpa ní mbui n'da, guehna rá Hmu u gätho hønt'a go 'bē'a ní nde i ya. ³⁷ Nē guí pähmbu ram hma nanguē ra Jesucristo bi hmam bu gätho ra häi Judea, bi mbupu Galilea, gue'bu ya xí juah rá 'bēfi ra Xuua Nxixyā gue bi ma di xixyāba yu jā'i. ³⁸ Nē guí pähmbu Oja bi un rá ts'edi rá Hogandāhi Oja ra Jesús, ra mēngu bu Nazaret. Nu ra Jesús hønbu go hapu bin 'yo mí øt' ran ho, ne gätho u mín 'yohu ra zīthu bi hyōnba thi ra zīthu. Gätho bi 'yøt'u nguetho min 'youi Oja. ³⁹ Nē nugähe ma 'bäigähe a ra Jesús, dí mamhbe majuañi, nguetho dá nuhe 'bē'a gätho bi 'yøt' ra Jesús nubu ma häihe dyu judíohe, nepu ma ngarpa hninihe Jerusalén. Nē m'bejua bi tho, bi guarpu ja ra pont'i. ⁴⁰ Pē Oja bi xox'a ná hyupa, ne bi japi dá nugähe xun ho. ⁴¹ Pē njom mi'da bi nu, høngdähe gue xí huancähe Oja. Jananguē dí mamhbe majuañi, gue ya majuañi dán sihmegähe ra Jesús 'bu mi ndants' 'bu mi du. ⁴² Nē nu'a bi mbēncähe gue ga xihmbe yu jā'i ne ga mamhbe, gue gue'a bi huahn'na Oja da 'yørpa ran juañbi yu jā'i 'bui ne'u xun du. ⁴³ Nē guehna mím man'u gätho yá pōngahyā Oja, gue gätho to'o da 'yēc'yēi nanguē ra Jesús, da hyān ra punbi nanguē yá ts'oqui, bi 'yēn'a ra Pedro.

Nu'u hingyu judío bin t'un rá Hocandāhi Oja

⁴⁴ Nē i ya ra Pedro, 'bex bá ģh rá Hogandāhi Oja, gätho bi gohmbu yu jā'i i øh rám hma ra Pedro.
⁴⁵ Nē nu'u yu judío min 'yohu ra Pedro madí hyonya

thoho 'bɛ mí badi bin t'un rá Hogandahi Oja ɛ hing yɛ judío. ⁴⁶ Nguetho bi 'yøde bin ya 'da yɛ nde hing yá ndese ɛ, gue bi 'yɛspa Oja 'bɛ mí ya. ⁴⁷ Nɛ bi 'yɛn'a ra Pedro, bi 'yänni:

—Ha sä da mba ma hɛcpi ya 'bɛcua gue hin din xixya, nɛ ya xɛ hyaɛn rá Hogandahi Oja tengugahɛ, bi 'yɛna.

⁴⁸ Nɛ bi ma di xixyaɓi nangué rá thuhu ra Jesu-cristo. M'bejua bɛya bi 'yäp ra mate ra Pedro da gohmbɛ bɛ mi'da yɛ pa.

11

Nu ra Pedro i xih yɛ 'yɛc'yɛi bɛ Jerusalén hague án zä bi 'yɛc'yɛi ɛ hing yɛ judío

¹ Nɛ nu'ɛ mi'da yá 'bäihɛ ra Cristo nɛ yɛ 'yɛc'yɛi bɛ ra häi Judea mí øde gue yɛ ja'i hing yɛ judío bi hyaɛn rá m hman Oja. ² Pɛ nu'bɛ mí mbeng bɛ Judea ra Pedro, nɛ bi zøm bɛ Jerusalén, nu'ɛ 'da yɛ judío yɛ 'yɛc'yɛi bɛ, bi zɛ'a ra Pedro. ³ Nu'ɛ bi xi'a ra Pedro, bi 'yɛmbi:

—Hanja gá mba bɛ yá ngu yɛ ja'i ngue hing yɛ judío, nɛ gán sihmehɛ.

⁴ Nu ra Pedro bɛya bi xifi 'be'a gätho xín ja, gue'bɛ mí dɛ'mi bi xi Oja gue da zøm bɛ rá ngu ra Cornelio. Bi 'yɛna:

⁵ —Mí 'bɛcä bɛ ra hnini Jope, nɛ mí ya gä'be Oja. Dá nugä tengu'bɛ dá 'ui, bá cäɛ mahɛts'i tengu n'da ra the'bø't'e. Nɛ bá cäɛ mfent'i goho yá ts'at'i, nɛ bi zøpɛ dí 'bɛi. ⁶ Nu'bɛ má handi dá nu hønt'a go 'be'a má zu'uɛ 'bɛcua ja ra häi. Dá nu'ɛ ja goho yá gua, yɛ zu'uɛ nɛ yɛ zate nɛ mi'da. Nɛ dá nu yɛ pozɛ nɛ yɛ doja. ⁷ Nɛ dá ø'a n'da ra nde bi xiqui: “Pedro, dami

ndants'i gui hyo gue gui sa," bi 'yɛngui. ⁸ “Hin'na ma Hmu,” dá ɛmbi, “nguetho njam'bɥ dá sagä a man nin t'ɛdi ngue hin ga sahe.” ⁹ Pɛ nu ra nde mahɛts'i bi xiqui mahøn'a: “Pɛ 'yo guí ɛna hingui ho 'bɛ'a dí sändä da ts'a, ngue gätho dá hocä yɥ,” bi 'yɛngä a ra nde. ¹⁰ Nhyundɪ bi 'yøt'e njabɥ, bi mba ra 'bøt't'e bɥ mahɛts'i bɥya. ¹¹ Nɛ 'bexque gue'a ra pa bi zøpɥ hyu yɥn 'yohɥ bɥ ja ra goxthi guepɥ däm 'bɛcä, gue yɥm 'bɛhni bá nɛxpɥ Cesarea, nɛ bi hyongui. ¹² Nɛ nu'a rá Hogandahi Oja bi xiqui ga tenni, nɛ nte män t'änni ga änni. Nɛ 'bäcua ya 'dato yɥ 'yɛc'yɛi ngue dá mbähmbe. Nɛ dá cæthe bɥ ja rá ngu n'da ran 'yohɥ í Cornelio. ¹³ Nɛ nu'a bi xije gue bi nu n'da rá m 'bɛhni Oja mahɛts'i mí 'bäpɥ ja rá ngu, gue bi xifi da mbɛnpɥ ja ra hnini Jope 'da yɥn 'yohɥ, da 'yänni nanguécä. ¹⁴ Nɛ bi xifi gue ga xifi hague dán zä dim pøhø, nɛ'ɥ 'bäpɥ rá ngu. ¹⁵ Nɛ nu'bɥ mí jua'a bi xic ra Cornelio, dá dɥ'mi dá zocä bɥya. Nɛ nu'bɥ má dɥ'mi dá mangä, nu rá Hogandahi Oja bá ɛhe nɛ bi gohmbɥ ɥ mí 'bäpɥ bɥya, tengutho bi 'yørcahɥ rá mbadi thofo. ¹⁶ Nɛ nubɥya dá bɛngä rá m hma ra Hmu Jesús nu'bɥ mim ma: “Nu ra Xuua bi xixyɔ ahɥ ra dehe, pɛ nugä ga 'da ahɥ rá Hogandahi Oja,” bi 'yɛngähe ra Jesús, bi 'yɛn'a ra Pedro.

¹⁷ Nɛ xø bi 'yɛna:

—Nu'bɥ n'dat'a ran t'unni bi un Oja ɥ, tengutho bi 'dajɥ 'bɥ ya xtá ɛc'yɛihɥ ra Hmu Jesucristo, ha da zä ga sɛrpä a in nde da 'yøt' Oja, bi 'yɛn'a ra Pedro.

¹⁸ Nu'bɥ mí 'yø'ɥ yɥ 'yɛc'yɛi 'bäpɥ Jerusalén 'bɛ'a bi man ra Pedro, him mam bi zɛi pɛ bi 'yɛspa Oja, nɛ bi 'yɛn'ɥ:

—A, njab_u øt Ojå 'b_u, gue nɛ'ɥ y_u jå'i hing y_u judío di japi di päh yún 'yomfɛni nangue yá ts'oqui, ngue nɛ'ɥ din ja ra temazai ɥ, bi 'yɛn'ɥ.

Nu y_u 'yɛc'yɛi dim peti b_u Antioquía

¹⁹ Nu'ɥ 'da y_u 'yɛc'yɛi ngue bi nu ran ɯnbi b_u Jerusalén 'b_u mí mba ntho ra Esteban, bin 'uɛxt'ɥ. Nu'ɥ 'da bi mba b_u n'danni y_u häi Fenicia nɛp_u Chipre nɛp_u ja ra hnini Antioquía. Bi man rán ho ma'da'yo ra Cristo b_u bim 'b_ui, pɛ hønt'ɥ yá mijudíoh_u bi xifi. ²⁰ Pɛ nu'b_u mí zøm b_u Antioquía 'da y_u mɛngu b_u Chipre nɛp_u Cirene, bi zo'ɥ hing y_u judío, gue nɛ'ɥ bi xifi nangue ra Hmu Jesús. ²¹ Nu'ɥ mí ja ra ts'edi xɯn ho nangue Ojå ɥ, janangue'a xɯn ngu y_u jå'i hing y_u judío bi 'yɛc'yɛi, bi hyɛɛ yá t'ɛc'yɛi, nɛ bi dɛn'na ra Hmu.

²² Nɛ bi 'yø'ɥ y_u 'yɛc'yɛi 'bɯp_u Jerusalén gue bi 'yɛc'yɛi ɥ 'da hing y_u judío b_u Antioquía. Janangue'a bi mbɛnp_u a ra Bernabé. ²³ Nɛ nu'b_u mí zøm b_u, bi nu ngue i nu rá mate Ojå y_u jå'i i 'bɯp_u. Bin johya rá mb_ui ra Bernabé b_uya, nɛ bi zofo, bi xifi hin da hyɛgui, pɛ din 'yomanho b_u ja rá 'yu Ojå, nɛ da 'yørpa rá 'bɛfi Ojå ngue gätho yá mb_ui. ²⁴ Nuna ra Bernabé n'da ra hocjå'i na, nɛ mí hä rá ts'edi xɯn ho rá mb_ui nangue rá Hogandähi Ojå in 'youi, nɛ mí ɛc'yɛi xɯn ho. Janangue'a xɯn ngu mi'da y_u jå'i bi 'yɛc'yɛi ra Hmu.

²⁵ Nub_uya, bá pøm b_u ra Bernabé, bi mba b_u Tarso bi hyom b_u ra Saulo. Nɛ nu'b_u mi dñi, bi zixp_u Antioquía. ²⁶ Nɛ n'dajɛya bám 'bɯhmi b_u, nɛ mi pa b_u ja ram peti nɛ bi xänbi xɯn ngu y_u jå'i. Guep_u ra mb_udi bi t'ɛmbi y_u cristiano ɥ y_u 'yɛc'yɛi, gue mí nde da ma, i tɛn ra Cristo ɥ.

27 Nu'ɥ yɥ pa ɥ, bá nɛxpɥ Jerusalén 'da yɥ pɔŋgahyɔ, bi mba bɥ Antioquía. 28 Nu'a n'da í Agabo, bi ndants'i bim 'bäpɥ madím pɛti yɥ 'yɛc'yɛi, nɛ bi ma con rá ts'ɛdi rá Hogandahi Oja. Bi ma gue din ja ra thuhu gätho ra ximhäi. Nɛ nuna bin ja 'bɥ mim hmuts'ɥt'abi bɥ Roma a ra Claudio. 29 Nɛ nu'bɥ mín ja ra thuhu, nu'ɥ yɥ 'yɛc'yɛi bɥ Antioquía bi zänni hangu na ngu ts'ɥ ra mbɛti da badi n'da ngu n'da, gue da 'bɛnpa ɥ yú mi 'yɛc'yɛihɥ 'bɥpɥ ra häi Judea, ngue da mbäx'i ts'ɥ. 30 Nɛ ngubɥ bi 'yɔt'e, bi mbɛnpa ra mbɛti ɥ yú ngɥrpi yɥ 'yɛc'yɛi bɥ Judea, bi hyäx'a ra Bernabé nɛ ra Saulo.

12

Bi tho ra Jacobo nɛ bi mba mfɛnt'i ra Pedro

1 Nu'ɥ yɥ pa ɥ, nu ra ts'ɥt'abi Herodes bi manda da mba mfɛnt'i yɥ 'yɛc'yɛi, bi dɥ'mi di ɥnba ɥ. 2 Nɛ bi manda ngue bi tho ra Jacobo rán 'yohɥ ra Xuua, ra juai í tho a. 3 Nu'bɥ mi bäh ra Herodes gue i numanho yɥ judío hing yɥ 'yɛc'yɛi gue bi hyo ra Jacobo, bi bɛnt'a ra Pedro, nɛ bin thɛui n'da ra dämpɛti mí sänba Oja ɥ yɥ israel, t'ɛmbi dɔbaxjua. 4 Janangue'a him 'bex bi tho ra Pedro, pɛ bi jot'a fädi. Nɛ bi manda 'dɛ'ma 'dato yú dofai ra Herodes di jamansu ra goxthi, 'da'i goho n'da cɥt'i. Mím bɛn'a ra Herodes xtán zixpɥ 'bɥh yɥ ja'i, mí ɛna xtá hyo bɥ 'bɥ mí gua'a ram pɛti ran dɔbaxjua. 5 Nu ra Pedro guexta'a mí pa m'bädi xɥn ho bɥ ja ra fädi, pɛ nu yú mi 'yɛc'yɛihɥ bim pɛti, nɛ ɛmmɛ bin yäɥh Oja nangue ra Pedro.

Oja bi gɥc'a ra Pedro nu'bɥ mí ofädi

⁶ Nu ra xui a gue mi ɛn'a ra Herodes xtán gɥc 'bɥ mí hyats'i, nu ra Pedro mi cāt'inde yoho yɥ dofɥi, nɛ nu'a, nthu't'i yoho yɥ cadena, nɛ bin ɥha. Nɛ xø mí 'bäpɥ mi'da yɥ dofɥi bɥ ja rá goxthi ra fädi. ⁷ N'dahmantho bi zøpɥ 'bɥh ra Pedro n'da ráam 'behni ra Hmu mahɛts'i. Nɛ bi nɛcpɥ mbo ra fädi. Nu ram 'behni bi 'yɔnba rá hyo ra Pedro, bi 'yä'a, nɛ bi 'yɛmbi:

—Ndants'a n'dihi, bi 'yɛmbi.

Nu yɥ cadena bi xosɛ gue'a mán thu't'i rá 'yɛ. ⁸ Nɛ nu ram 'behni bi 'yɛmp'a mahøn'a:

—Dami tɥ't' ni ngu't'i nɛ gui 'yɥ't' ni thixfani.

Nu ra Pedro bi 'yøt'e tengu bi si'a. Nɛ xø bi 'yɛmbi:

—Hye ni dəpahni nɛ gui tɛngui.

⁹ Nu ra Pedro bi dɛn'na ram 'behni, bi bøm bɥya. Pɛ him mí pɔ 'bɥ majuaɥi gue'a ráam 'behni Oɔ bi zits'i, uague tengu'bɥ bi 'uĩtho. ¹⁰ Nɛ nu'bɥ mi thopɥ bí 'bäh rá mbädi yɥ mbädi, nɛ bi thopɥ ná yoho 'bäh yɥ mbädi, bi zøm bɥ bí ja ra jut'it'ɛgui bɥ ja ra 'yu ní mba bɥ hnini. Bi xosɛ ra jut'i nɛ bi bøm bɥya. Nɛ nu'bɥ mín 'yo bɥ 'yu, bi 'ue'a ráam 'behni Oɔ, bi ts'o'a ra Pedro bɥya. ¹¹ Nu'a ra Pedro, nu'bɥ mi bɔdi 'bɛ'a gätho bin ja, ngue majuaɥi nɛ hing ra t'i, bi 'yɛnsɛ:

—Dí pɔsɛgä ya gue ra Hmu mahɛts'i bá pɛhna n'da ráam 'behni, nɛ bá juɔgä bɥ ja rá ts'ɛdi ra ts'ɥt'abi Herodes, nɛ bi yɔngä nangue 'bɛ'a nde xtá 'yørcä ma mijudíohe, bí' yɛnsɛ ra Pedro.

¹² Nɛ nu'bɥ mín 'yomfɛni ts'ɥ, bi mba bɥ ja rá ngu ra María, rá mbe ra Xuua Marcos, nɛ xɔn ngu madím pɛti bɥ, i yɔhɥ Oɔ nangue ra Pedro. ¹³ Nɛ

nu'b_u madí jät ra jut'i b_u thi ja ra mbä't'i, bi mba b_u n'da ra hmute, ra 'yɛhɛ, í Rode, gue da badi to'o i 'bäp_u. ¹⁴ Nɛ nu'b_u mí 'yɔrpa rá nde ra Pedro, bi badi to'o, nɛ ɛmmɛ madí johya. Pɛ him 'bex bi xocuabi nguetho in nde m'bet'o bi xi'a n'dihi y_u ja'i 'b_up_u, gue 'bäp_u ra Pedro b_u ja ra goxthi. ¹⁵ Nu y_u ja'i bi 'yɛmbi:

—Guí häte.

Pɛ nu'a ra hmute guexta'a mi ma gue gue'a ra Pedro. Nɛ nu'a bi ma:

—Gue'a rán dahi a.

¹⁶ Pɛ nu ra Pedro bi thoc thoho di jät ra jut'i, nɛ nu'b_u mi xocpi nɛ bi nu gue gue'a ra Pedro, bi hyonya thoho _u. ¹⁷ Pɛ nu'a ra Pedro bi uanba rá 'yɛ, ndepe din hɛ. Nɛ bi xifi ha án zä bi gacp_u ja ra fädi ra Hmu. Nɛ bi 'yɛmp'_u y_u ja'i:

—Dami xihmb_u a man'da ra Jacobo, gue ra Santiago a, nɛ' _u mi'da y_u 'yɛc'yɛi 'bɛ'a bin ja, bi 'yɛna.

Nɛ bi bøn'a ra Pedro bi mba n'danni.

¹⁸ Nu'b_u mi hyats'i, ɛmmɛ bin ja ran cui, gue'da xnin 'yänthoho y_u dofai, nguetho him bi badi 'bɛ'a bin ja ra Pedro. ¹⁹ Nɛ nu ra Herodes bi manda dí honi pɛ him bá thini. Nɛ nub_uya bi 'yän'd_u y_u mbängoxthi hague bin ja, nɛ bi manda ngue da tho' _u b_uya. M'bejua bi bøn'a ra Herodes ra häi Judea, bi mba b_u ja ra hnini Cesarea, nɛ bām 'b_up_u.

Bi du a ra Herodes

²⁰ Nɛ nu ra Herodes ɛmmɛ mí numan' _u y_u ja'i 'b_up_u ra hnini Tiro nɛp_u Sidón. Pɛ nu y_u ja'i bim pɛti, pɛ m'bet'o bin amigoh_u ra Blasto, rám fäts'iui ra ts'ut'abi Herodes. Nɛ bi sih ra Blasto din hoc-pah_u a ra Herodes, nguetho jatho dí nɛxp_u 'bɛ'a da zi y_u ja'i b_u bí ja rá häi ra Herodes. ²¹ Janangue'a

bi zän man'da ra pa baya, nu ya ja'i bim peti. Nu ra Herodes bi hye rá pahni emme xän ho, ne bi hyupya ja rá mexa, ne bin hət'ahya. ²² Ne emme bi mbahni ya ja'i ne bi 'yən'a:

—Hing rá nde n'da ran 'yohya bə na ya nə, pegue rá nde n'da ra oja, sä ən'a.

²³ 'Dahmantho n'da rá m 'bēhni Oja mahəts'i bi japi 'bex bin zāman'a ra Herodes, nguetho him bi ma ngue hinga gue'a Oja a, him bi 'yəspa Oja. 'Bex bi nequi ya zu'uə mbo rá foho, bi du baya.

²⁴ Pe nu rá m Hman Oja bi thoqui bi hma, gātho bə n'danni bi 'yøh rá m Hman Oja ya ja'i.

²⁵ Nu ra Bernabé ne ra Saulo, nu'bə mi guah yá 'bēfi, gue bi sifi da hyax ra mbeti bə Jerusalén, bá peng baya, bán 'yohya ra Xuua Marcos, bi zəpə Antioquía mahən'a.

13

Nu ra Bernabé ne ra Saulo bi dāmp'ya 'bēfi ngue bi mamp rá m hman Oja bə n'danni ya hāi

¹ Nubə ra hnini Antioquía mi 'bəpə ya 'yəc'yēi ngue nzai dim peti. 'Da'a ya pəngahya, ne 'da'a ya xānbate. Mí 'bəpə ra Bernabé, ne Simón t'ēmbi Negro, ne ra Lucio ra mēngu bə Cirene. Ne mí 'bəpə ra Manaén, nu'a 'darpə bi mba ma tedeui ra Herodes rá ts'ut'abi ra hāi Galilea, ne mí 'bəpə ra Saulo. ² N'da ra pa nu'bə mí 'yøt' ram peti ə, ne mí ε't' yán ts'ihmē, ne nu'a rá Hogandəhi Oja bi 'yēmp'a:

—Dami 'uejə ya yoho yən 'yohya, ra Bernabé ne ra Saulo, nguetho xtá huanhdä ə da 'yøt' ra 'bēfi dá xifi, bi 'yēmbi.

³ Nu'b_u mí 'yɛ't' yún ts'ihmɛ mahøn'a, bi 'yäp rá_m fäts'i Ojå 'b_u mí dospa rá yå ra Bernabé nɛ ra Saulo.

Bin 'yɛhmb_u b_uya:

—Ojå da zix ah_u, bi 'yɛmbi.

Nu'bi 'bɛhni bi mam b_u rá_m Hman Ojå b_u Chipre

⁴ Nub_uya nu rá Hogandåhi Ojå bi zix'a ra Bernabé nɛ ra Saulo, bi mba b_u ra hnini Seleucia. Nu'b_u mí nɛxp_u, bi hyu ra barco, bi mba b_u ra häi Chipre, ra t'uhäi i ja b_u made ra dejå. ⁵ Nɛ nu'b_u mi zøm b_u ra hnini Salamina, bi mam b_u rá_m Hman Ojå b_u ja yú nijå y_u judío. Nɛ ra Xuua Marcos mín 'yoh_u nɛ bim fäxp_u. ⁶ Nu'b_u mi thop_u gätho ra häi Chipre, bi zøm b_u ja yú hyodi ra hnini Pafos. Nɛ bin tımhb_u n'da ra judío gue ra badi, ɛna rá pøngahyå Ojå pɛgue ra hyäte a, nu rá thuhu í Barjesús. ⁷ Nu'a mín 'youi b_u ja rá 'bɛfi ra Sergio Paulo, rá ts'ut'abi ra häi b_u. Nu'a ra Sergio Paulo n'da ran 'yoh_u ɛmmɛ mí ja rán 'yomfɛni x_un ho. Nu'a bi zohna ra Bernabé nɛ ra Saulo nguetho nde da 'yøh rá_m Hman Ojå. ⁸ Pɛ nu ra badi Barjesús, n'dat'a ra Elimas, bi 'y_ut'a ra ts'ut'abi, nguetho hingui ndepe da 'yɛc'yɛi a i sifi, nɛ bin junth_u a ra Bernabé nɛ ra Saulo. ⁹ Nu ra Saulo, n'dat'a ra Pablo a, n'youi x_un ngu ra ts'edi nangue rá Hogandåhi Ojå a, ɛmmɛ bi hyɛt'a ran 'yoh_u ngue ra badi. ¹⁰ Nɛ bi 'yɛmp'a:

—Nu'i gra ndøhyäte ɛmmɛ guín 'youi gätho 'bɛ'a x_un ts'o. Nu'i gra ts'unt'ɛ i ra dāmants'o. Nu'i gadí ɛcua 'ɛ gätho x_un ho. Ha njam'b_u gui 'yɛ'ts'a gní xih y_u jå'i hingui ho 'b_u da dɛn Ojå. ¹¹ Nuya da 'yøt'a'i ran ɛnbi ra Hmu mahɛts'i. Gan xädä gue hin da zä gui nu ran nɛqui 'da y_u pa, bi 'yɛmp'a ra Pablo.

'Bex bin xädä, bi gä 'bexui rá dä, nε bi hyoni to'o da gurpa rá 'yε'a bɣya. ¹² Nu'bɣ mí nu'a ra ts'ut'abi 'bε'a bin ja, bi hyonya thoho, 'bex bi 'yεc'yεi bɣya, nguetho ya bi bɔdi majuaɲi a rán xädi ra Hmu mahɛts'i ngue mím man'a ra Pablo.

Ra Pablo nε ra Bernabé nubɣ ra hnini Antioquía, gue ra häi Pisidia

¹³ Nu ra Pablo nε'ɣ mín 'yohɣ bi hyu ra barco, bi nεxpɣ Pafos nε bi zøm bɣ Perge bɣ ja ra häi Panfilia. Pε nu ra Xuua Marcos bá ε'a, bá sotho ɣ mín 'yohɣ, nε bá peng mahøn'a bɣ Jerusalén. ¹⁴ Nu ra Pablo nε'a ra Bernabé mín 'youi, bi nεxpɣ Perge bi mba bɣ man'da ra hnini Antioquía bɣ ra häi Pisidia. Nε nu'bɣ mi zøn ra pa ran säya, bi yɣrpɣ ja rá niɲa yɣ judío nε bi hyupɣ ɣ. ¹⁵ Nu'bɣ mi gua'a man'ɣ 'bɣpɣ, ngue rá sœcuɔ yún t'ɛdi yɣ judío nε rá sœcuɔ yɣ pøngahya, nu'ɣ di jamansu bɣ ja ra niɲa bi xi'a ra Pablo nε ra Bernabé:

—N'yohɣ aui, nu'bɣ ja aui ts'ɣ n'da ran zofo, dami xije ts'ɣ.

¹⁶ Bi ndants'a ra Pablo bɣya, bim 'bäi, bi uɔn rá 'yε ngue ndepe da 'yøh yɣ ja'i, nε bi 'yεmbi:

—N'yohɣ ahɣ ma mi'israelhɣ, nε gätho ahɣ guín numansuhɣ Oɲa, dami 'yøhmbɣ ya. ¹⁷ Nu'a Oɲa gue dí tɛnhɣ dyɣ israelhɣ, bi huan'dɣ mam bombøtahɣ nε bi japi bin xandi xɔn ngu nu'bɣ mí 'bɣpɣ ra häi Egipto, nε mí 'bɣpɣ tengu yɣ n'dan'yo ja'i. Nε nu Oɲa bɣya bá jɣc'ɣ nangue rá ts'edi bɣ mi 'bɣi. ¹⁸ Nε madague'a him madí dɔp Oɲa yú mbɣi ɣ 'bɣ min 'yo mbε nyote njɣya bɣ ma'ueni ɣ, pε guehma bin ja rá yɛmbɣi Oɲa. ¹⁹ Nε bi un'na ra häi Canaán ɣ ma mi'israelhɣ gue di manda zεhε,

'b_u mí jua'a bi hyo' _u yoto y_u nde x_{mí} 'b_up_u. Ne bin z_{am} b_u ma mi'israelh_u b_uya. ²⁰ Nu Oj_a b_uya bi japi bim 'b_uh y_u z_e'mi, ne goho ciento ne yote ma'd_et'a nj_eya madí manda ma mi'israelh_u, asta gue'b_u go mím 'b_uh ra p_ongahy_a Samuel. ²¹ M'b_ejua bi ndese y_u j_a'i n'da ra hmuts'ut'abi di manda _u. Ne bi jap Oj_a a ra Saúl dim hmuts'ut'abi b_uya. Nu ra Saúl, rá ta a ra Cis, gue r_{ám} bomb_ota ra Benjamín mí 'b_uh maya'b_u. Ne nu'a ra Saúl bim hmuts'ut'abi yote nj_eya. ²² Nu'b_u mi 'uec Oj_a ra Saúl b_uya, bi japi bim hmuts'ut'abi ra David. Ne mi man Oj_a, bi 'y_ena: “Nuna ra David, rá ts'ant' _u a ra Isaí, _emm_e dín numanho, nguetho da 'y_orca a ma p_äh_a ne 'b_e'a g_ätho dín nde,” bi 'y_en Oj_a, bi 'y_en'a ra Pablo 'b_u mín zo' _u y_u mijudíoh_u b_u ra hnini Antioquía, ra häi Pisidia.

²³ Ne bi thoqui bi man ra Pablo, bi 'y_ena:

—Ne gue'a ra David r_{ám} bom'b_eto na ra Jesús gue bá p_encah_u Oj_a, ma p_orpateh_u dy_u israelh_u, dy_u judíoh_u, tengu mí man Oj_a maya'b_u. ²⁴ Ya ma guep_u di d_ump'r_a 'b_efi ra Jesús, nu ra Xuua mí xih ma mi'israelh_u gue din xixy_a to'o g_ätho bi p_äh y_u mb_ui nangu_e y_u ts'oqui. ²⁵ Nu'b_u mi ts'utho da du a ra Xuua, nu'a mí mam buya: “Nu'a g_a b_emh_u gue guec_a p_e hinga guec_a. P_e m'b_ejua ba _eh_e, ne hin dí s_uc_a tengu a, nguetho _emm_e x_un h_ets'i rá ts'edi a,” mí _en'a ra Xuua, bi 'y_en'a ra Pablo.

²⁶ Ne bi thoqui bi man ra Pablo, bi 'y_ena:

—Man 'yoh_u ah_u, y_um bom'b_etoj_u ra Abraham, ne mi'da ah_u gue ne'ah_u guí numansuh_u Oj_a, guej_u bá p_encah_u na r_{ám} hma Oj_a, ne i ma hague dán z_a di p_oj_u. ²⁷ P_e nu ma m_enguh_u mí 'b_up_u Jerusalén, ne

yá ngurpi ʘ, him mi paði gue gue'a ra Jesús mí o't' yʘ pəŋahya, madague'bʘ i hman bʘ ja ma nijahʘ gätho yá pa ran säya. Janangue'a bi 'yörpa ra Jesús tengu mán t'o't'i 'bʘ mí yapi gue da hyo. ²⁸ Nu ra Jesús nte min dupate, pɛ bi si'a ra Pilato gue di manda da tho. ²⁹ Nɛ nu'bʘ mí 'yörpe 'bɛ'a gätho mán t'o't'i bʘ ja rá m hman Oja, nɛ m'bɛjua bʘya bi mba ma cə'mi bʘ ja ra pont'i, nɛ bi t'ägui. ³⁰ Pɛ nu Oja m'bɛjua tsʘ bi xoxpʘ 'bʘʘ xʘn du. ³¹ Nɛ nu yʘn 'yohʘ mín 'yohʘ mam'bet'o a ra Jesús 'bʘ mí nɛxpʘ ra häi Galilea, nɛ bi mba bʘ ra dāhnini Jerusalén, nɛ guetʘ i xih yʘ ja'i ʘ ya.

³² Nɛcä'be dí xi ahʘ ya nangué ra Jesús, ran ho ma'da'yo gue'a mí xi Oja ʘ ma bətahʘ 'bʘ mí ma gue 'bɛ'a majuaɲi din ja. ³³ Nɛ gue'a bin ja a ya. Gue bi jaɲuahʘ 'bʘ mí xox'a ra Jesús, gue guejʘ dyʘm bom'betojʘ ʘ bi xi Oja majuaɲi. Tengu mán t'o't'i bʘ ja rá m Hman Oja, ná yoho ra Salmo, i ɛna: “Nuya nam pa ya, dí ɛ'ts'i'i, da nuʘ yʘ ja'i ya gue majuaɲi ma Ts'ʉntʘ i,” mí ɛn Oja 'bʘ mí 'yɛna, bi 'yɛn'a ra Pablo.

³⁴ Nɛ xø bi 'yɛn'a ra Pablo:

—Nɛ bi xox Oja a ra Jesús 'bʘ mí du, nɛ hin da du mahø'n'a. Nɛ gue'a bi man Oja, 'bʘ mí 'yɛna: “Dat'a ra hoganjapi ga 'da'i tengu dá xih majuaɲi ra David,” bi 'yɛn Oja, bi 'yɛn'a ra Pablo.

³⁵ Nɛ xø bi 'yɛna:

—Nɛ gue'a bi mam bʘ man'da ra Salmo gue bi 'yo't'a ra David, bi xi Oja: “Hin gui jap'a ni Hoga Ts'ʉntʘ da 'ya a rá ngøc'yɛi,” bi 'yɛmbi. ³⁶ Pɛ nu ra David nu'bʘ mí jua'a rá 'bɛfi ngue bi 'yörpa rá pähä Oja gätho mí 'bʘcua ja ra häi, bi du. Nɛ 'darpʘ

yán 'yägüi yá bəta bi t'ägüi, nɛ bi 'ya bɛ rá ngøc'yɛi a bɛya. ³⁷ Pɛ nu'a rá ngøc'yɛi ra Jesús, bi xox Oja a, him bi 'ya a. ³⁸ Ma cu ahɛ, dín nde ahɛ gui pəhmbɛ, nangue ra Jesús i jajɛ ra punbi nangue ma ts'oquihɛ, nɛ gue'a dí xi ahɛ a ya. ³⁹ Hønt'a go to'o gahɛ ga dāp ma mbɛihɛ a ra Jesús, din jajɛ ra punbi gātho ma ts'oquihɛ. Nɛ madague'a dí øthɛ yán t'ɛdi ra Moisés bi xi Oja, pɛ hinga gue'ɛ dí punga ma ts'oquihɛ ɛ. ⁴⁰ Dami 'yɛc'yɛihɛ ra Cristo ya, janangue'a hin gui nuhɛ 'bɛ'a bi man yɛ pøngahyɔ bɛ ja rām Hman Oja, nu'bɛ mí ma:

⁴¹ Damin 'yomfɛnihɛ ts'ɛ a gnán thennate thohɛ, nguetho dí øt'ä n'da ra 'bɛfi nuixte yɛ pa jabɛya guí 'bɛhmbɛ.

Pɛ nu'bɛ hin gui 'yɛc'yɛihɛ 'bɛ 'bo'o i xi ahɛ, gui hyonya thohohɛ 'bɛ bi mba ma ɛn'ni ahɛ, nɛ gui tuhɛ bɛya.

Gue'a mí man yɛ pøngahyɔ 'bɛ mí 'yɛn Oja, bi 'yɛn'a ra Pablo.

⁴² Nɛ nu'bɛ mí bøm bɛ ja ra nijɔ ra Pablo nɛ'a mín 'youi, nɛ nu'ɛ 'da gue madim pɛti bɛ bi 'yāp ra mate gue da xih mahøn'a 'bɛ ni yoto ɛ, tengu xí xih ya.

⁴³ Nɛ nu'bɛ mí gua'a ram pɛti bɛ ja ra nijɔ, xɛn ngu yá mijudíoɛ nɛ'ɛ i ɛc'yɛi tengu yɛ judío, bi dɛn'na ra Pablo nɛ ra Bernabé. Nu ra Pablo nɛ ra Bernabé bi xifi ngue di thoqui da 'yɛc'yɛi ra Jesús, gue dí 'dajɛ rá mate Oja a.

⁴⁴ Janangue'a nu'bɛ mí zøn'a hyɔto pa bɛya, ngue ra pa ran säya, mbɛ gātho na ngu yɛ ja'i 'bɛpɛ ja ra hnini bim pɛti bɛ, ngue da 'yøh rām Hman Oja mahøn'a. ⁴⁵ Pɛ nu'bɛ mi nu'ɛ yɛ judío ngue ní mba bɛ ja yá nijɔ gātho yɛ ja'i, nɛ bin sɛya ɛ bɛya. Nɛ bin junthɛ ra Pablo nɛ mí ɛn'ɛ him majuaɛni a bi ma,

nε bi c'aaman'ɥ a. ⁴⁶ Nu ra Pablo nε ra Bernabé bi hyut'ran zambɥi nε nts'edi bi ma:

—Bi zān Oja m'bet'o thoho bi sijɥ rām Hman Oja dyɥ judíoɥ, nε hin gá hyamhbɥ. Janangue'a hin nin sāhɥ gui hyamhbɥ ra temazai. Pε ga mbāhmbe ga xihmbe yɥ ja'i hing yɥ judío ya. ⁴⁷ Nguetho ra Hmu mahɛts'i bi mbɛncāhe nε mi ma:

Ya dá penh'nahɥ gui xihmbɥ yɥ ja'i hing yɥ judío, din ja ran nεqui yú mbɥi.

Nε gātho ra ximhāi gui mamhbɥ hague dán zā ga yānba yú te yɥ ja'i,

nε gue'a bi xije ra Hmu a, bi 'yɛn'a ra Pablo.

⁴⁸ Nε nu'bɥ mí 'yøh yɥ ja'i ngue hing yɥ judío 'be'a bi man ra Pablo, bin johya yú mbɥi, nε bi 'yɛna:

—Xɥn ho rām Hman Oja, bi 'yɛn'ɥ.

Nε bi 'yɛc'yɛi to'o gātho mán thahni gue din t'un'na ra temazai. ⁴⁹ Nε nu rām Hman Oja, ya gātho bɥ ja ra hāi Pisidia bi hma. ⁵⁰ Pε nu'ɥ 'da yɥ judío bi parpa ɥ 'da yɥ xisu, gue'ɥ 'da mí søm bɥ ja yú nijā nε mí pa nt'ɛspi bɥ ja ra hnini, nε'ɥ mi'da yɥn 'yohɥ gue yɥ ngɥrpi bɥ ja ra hnini. Nε nu'ɥ bi ɥcpa ra Pablo nε ra Bernabé bɥya, nε bi xifi da bøm bɥ ja yú hāi. ⁵¹ Janangue'a nu ra Pablo nε ra Bernabé bi huac yú gua yɥ fonthāi, ngue n'da ra hmɛpya nde da ma, da nu rán theui a bi 'yøt'ɥ. Nε bi mba bɥ ja ra hnini Iconio bɥya. ⁵² Pε nu yɥ 'yɛc'yɛi bɥ Pisidia ɛmmɛ bin johya, nε bi hyā ra ts'edi xɥn ho nangue rá Hogandahi Oja.

14

Ra Pablo nε ra Bernabé nubɥ ra hnini Iconio

¹ Nub_u Iconio, bi y_urp_u ra Pablo nε ra Bernabé b_u ja yá ni_u y_u judío, nε bi mam b_u a rá_m Hman O_uja. Nε bi ma x_un ho, janangue'a x_un ngu yá mijudío_u bi 'yεc'yεi, nε' u y_u ja'i gue hing y_u judío. ² Pε nu' u 'da y_u judío ngue him bi 'yεc'yεi εmme madin 'y_uth_u u hing y_u judío, bim parbi da z_u' u y_u 'yεc'yεi. ³ Pε nu ra Pablo nε ra Bernabé nya'a bim 'b_up_u, nguetho x_un ngu bi 'yεc'yεi b_u, nε bi hyut' ran zamb_ui bi ma nangue ra Hmu mahεts'i. Nu ra Hmu bi un yá ts'edi u ngue da 'yøt' y_u hmεpya nε y_un t'øt'e nuixte, guerp_u da b_uh y_u ja'i, O_uja in 'yoh_u ra Pablo nε ra Bernabé. ⁴ Pε nu y_u ja'i b_u ja ra hnini bin heque. 'Da' u bi dεn y_u judío hing y_u 'yεc'yεi, nε 'da' u bi dεn ra Pablo nε ra Bernabé. ⁵ Janangue'a, nu y_u ngurpi b_u ja ra hnini bi un ran t'εdi u hing y_u 'yεc'yεi, y_u judío u'da, hing y_u judío u'da, gue da z_u' u, nε di bat'ado u. ⁶ Pε nu ra Pablo nε ra Bernabé, 'b_u mí b_udi 'bε'a nde da 'yørpe, bi 'dagui, bi mba b_u ja ra hnini Listra, nεp_u ra hnini Derbe nub_u ra h_ui Licaonia. Nε bin 'yo g_utho ra xεqui b_u. ⁷ Nεp_u bá mam b_u rán ho ma'da'yo ra Cristo b_u u.

Bi mba ma bat'ado ra Pablo b_u Listra

⁸ Nub_u ja ra hnini Listra mí 'b_up_u n'da ran 'yoh_u, ra dogua, ngue ya xín jab_u 'b_u mim 'b_ui. Nε mí hurp_u nguetho hin jam'b_u bin 'yo. ⁹ Nu ran 'yoh_u i øde 'bε'a bi man ra Pablo. Nu'b_u mí hyεt a ra Pablo, mí p_udi 'bε'a mím bεn'a z_u dogua, ngue ya i εc'yεi gue dí hocpa rá gua ya. ¹⁰ Janangue'a nu ra Pablo nts'edi bi ma:

—Ndants'i gam 'b_ui.

Nu ran 'yoh_u b_uya 'bex bi zägui bin 'yo. ¹¹ Nε nu' _u y_u ja' i, nu' b_u mín nu 'be' a bi 'yøt' a ra Pablo, nts' edi bi mbafi, nε bin y_u y_u nde ' _u licaonia, bi 'yεna:

—Nuya y_u oja ya, pε bi nεqui tengu' b_u y_u n 'yoh_u, bi zøcua ja ra häi dí 'b_u hmb_u, bi 'yεn' _u.

¹² Nu ra Bernabé bi 'yεmbi tengu rá thuhu y_u oja zεhε ra Júpiter, ximangutho a ra Pablo bi 'yεmbi tengu rá thuhu y_u oja zεhε ra Mercurio. Nguetho man' da mi y_u a' ra Pablo, nε i εmbi rá pøngahy_u ra Júpiter a ra Mercurio. ¹³ Nu' a ra mbäjä b_uya, ngue mí pεp' a y_u oja Júpiter, mí ja b_u n' da ra ngu b_u ndehnini, guep_u mí th_unde ra Júpiter y_u ja' i. Nu' a ra mbäjä nε' _u 'da y_u ja' i bá si y_u n d_uni guep_u 'b_uh ra Pablo nε ra Bernabé, εmbi ra Mercurio nε ra Júpiter, gue da hyo y_u n d_uni da mbøspe. Nε bá c_u y_u døni, gätho da mbøspe. ¹⁴ Pε nu' b_u mí b_uh ra Bernabé nε ra Pablo 'be' a i nde da 'yøt' _u y_u ja' i, bi y_u r_up_u 'b_uh y_u ja' i, bi d_un y_u pahni, ndepe da b_uh y_u ja' i hingui numanho 'be' a nde da 'yøt' _u, nε bi 'yεmbi:

¹⁵ —N' yoh_u ah_u hanja ngub_u gñi 'yøth_u. Nguetho dy_u n 'yoh_u thoho' be, pε bá ε' be ua gue dín nde ga xi a' be gui 'yεs' h_u 'be' a gui øth_u, nguetho s_uti thoho 'be' a guím bεmh_u. Nde' b_u gui 'yεs' h_u gñi th_undeh_u _u gui εmf_u y_u oja ua ja ra häi, nε gui th_undeh_u maju_uni Oja. Nguetho gue' a bi 'yøt' mahεts' i nεcua ja ra häi nε ra dejä nε gätho i ja ua. ¹⁶ Nu' _u y_u pa bi thogui, Oja bi hyεtho y_u ja' i da 'yøzεhε y_u pähä zεhε. ¹⁷ Pε nu Oja b_uya z_ui i urcah_u rá hogan 'yomfēni i ørcah_u, gue bí penh ra 'ye nε di japi din ja ma hu_uqih_u, nε di 'daj_u 'be' a dí sih_u nε di 'daj_u ran johya ma mbuih_u, bi 'yεn' a ra Pablo.

¹⁸ Madague'bu ngubu mí man ra Pablo, pe xun hei bu í hecpa yu ja'i gue hin da mbøspe.

¹⁹ Pe bi zøm bu 'da yu judío bá nexpu ra hnini Antioquía bu ja ra häi Pisidia, nepu Iconio, ne nu'u bi parba yu ja'i da zuh ra Pablo ne ra Bernabé. Nu yu ja'i buya bi bat'ado ra Pablo ne bi gurpu häi, bi hyøn'a thi bu ja ra hnini, ne embi gue ya bi du.

²⁰ Pe nu'bu mí zøh yu 'yēc'yēi bu 'ben'a ra Pablo, bi ndants' puya, ne bi mba mahøn'a bu ja ra hnini. Nu'bu mí hyax buya bi mbe ra Bernabé bu ja ra hnini Derbe.

²¹ Nubu ja ra hnini Derbe bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo, ne xun ngu bi 'yēc'yēi. Ne nubuya, nu ra Pablo ne ra Bernabé bá nexpu, bi thoh mahøn'a bu ja yu hnini Lистра ne Iconio nepu Antioquía bu ra häi Pisidia. ²² Guepu bi thoqui bi hat ra ts'edi yú mbui yu 'yēc'yēi, ne bi xifi di thocta a dí 'yēc'yēi, nguetho gätho to'o da yurpu di manda rá ts'edi Oja, jatho da nu xun ngu yun unbi. ²³ Ne nubuya nu ra Pablo ne ra Bernabé bi 'yē't' yán ts'ihme 'bu mí huan'du din ngurpi n'da ngu n'da bu ja yum peti. Ne bi 'yäp Oja ngue da mbäx'u yu ngurpi. Ne bi dāp'a Oja u gätho na ngu u yu 'yēc'yēi gue di jamansu, nguetho bi 'yēc'yēi Oja u.

Bá peng bu ra Pablo ne ra Bernabé bu Antioquía ra häi Siria

²⁴ Ne nubuya ra Pablo ne ra Bernabé bi thopu ra häi Pisidia ne bi zøm bu ra hnini Perge nubu ra häi Panfilia. ²⁵ Ne guepu bi mamp'a rán ho ma'da'yo ra Cristo. M'bejua buya bi mba bu ra hnini Atalia. ²⁶ Guepu bi hyu ra barco bi mba bu Antioquía bu ra häi Siria, guepu ra mbadi xí un Oja yú 'bēfi u, ne xí

t'äp rámm fáts'i Oja. Ne nuya bi juah ya. ²⁷ Nu'bu mi zom bu, bi ma dim peti yu 'yéc'yéi, ne bi xifi gätho bi 'yøt'e ngue bi zé'a Oja, ne bi xifi ne'u hing yu judío bi jap Oja bi 'yéc'yéi. ²⁸ Ne nu ra Pablo ne ra Bernabé, nya'a bim 'buhmbu yu 'yéc'yéi bu buya.

15

Bim peti yu ngurpi bu Jerusalén

¹ Nu'u yu pa u bi zom bu Antioquía 'da yun 'yohu bi nexpu ra häi Judea. Ne sä bi xi'u yu 'yéc'yéi hing yu judío ngue hingui sä dim pø'a n'da 'bu hinga nthequi yu xifani, tengu bi xamba ra Moisés u yu judío. ² Nu ra Pablo ne ra Bernabé nts'edi bin junthu, janangue'a bi t'εmbi da mba bu Jerusalén, ne'u mi'da yu 'yéc'yéi, din yahu bu yu 'bäih ra Cristo ne'u mi'da yu ngurpi bu, nangue 'bé'a bi man'u yun 'yohu.

³ Janangue'a nu'u yu 'yéc'yéi bu Antioquía bin 'yεhmbu buya, bi mbenpu ja ra 'yu u. Ne nu'bu mi hyax ra 'yu ní mba Jerusalén, bi thopu ja ra häi Fenicia nepu ra häi Samaria. Ne nubu bi thogui, bi xih yu 'yéc'yéi ngue bi hye'u yu t'éc'yéi zehé u hing yu judío, ne bi den ra Cristo. Ne nu'bu mí 'yø'u yu cu nangue ra Cristo 'bé'a bi man ra Pablo, bin johya buya.

⁴ Nu ra Pablo ne ra Bernabé ne'u mín 'yohu buya, bi zom bu Jerusalén. Ne nu yu 'bäih ra Cristo ne'u mi'da yu ngurpi mi 'bupu, ne gätho mi'da yu 'yéc'yéi, bin johya 'bu mín nu'u, ne bim petihu. Ne nu ra Pablo ne ra Bernabé bi ma gätho 'bé'a bi 'yøt'e, ngue bi zé'a Oja 'bu mí xi'u hing yu judío. ⁵ Pe 'da'u yu

judío, yu fariseo u ngue mí ɛc'yɛi, bim 'bäi ne bi 'yɛna:

—Jatho da mba nthɛqui yá xifani yu 'yɛc'yɛi gue hing yu judío, ne da sifi da 'yøt' yán t'ɛdi ra Moisés, bi 'yɛn'u.

⁶ Nu'u yá 'bäihü ra Cristo baya, ne'u mi'da yu ngurpi, bim peti ngue bin 'yän'du 'bɛ'a man'da xan ho da 'yøt'e. ⁷ Ne nu'bü nya'a thoho madín 'yomfɛni u, bim 'bä'a ra Pedro, ne bi 'yɛna:

—N'yohü ahü, guí pəhmbü gue maya'bü ts'u bi xicä Oja n'dandɪ gue ga xi'u 'da yu ja'i hing yu judío ran ho ma'da'yo. Ne nangue dá mangä, bi zä bi 'yøde ne bi 'yɛc'yɛi. ⁸ Nu Oja gue i pəpa yá mbüi yu ja'i, bi jajü ga pəhmbü i sin'u hing yu judío, nguetho bi un rá Hogandahi Oja u, tengu bi 'dajü dyü judíoü. ⁹ Nu Oja him bi 'yøt'a n'da ran heque nanguejü dyü judíoü ne'u hing yu judío, pɛ ne'u bi japi bi bo yá mbüi ngue bi 'yɛc'yɛi. ¹⁰ Nuya hanja guí ɛmhbü hin da zin Oja u gue him bi 'yøt' yán t'ɛdi ra Moisés, pɛ ya bi zin Oja u. Nguetho guí ɛmhbü i jatho da 'yøt'u yán t'ɛdi, tengu'bü guí hyøspahü n'da ra 'beni, gue hin dá häthü, xínga gue'u mam bombøtahü xtá hyät'i, bi 'yɛn'a ra Pedro.

¹¹ Ne xø bi 'yɛna:

—Pɛ nuju dí ɛc'yɛihü ngue da mba ma pøhøgähü nangue rá mate ra Hmu Jesús, nguetho'u hing yu judío, bi 'yɛn'a ra Pedro.

¹² Ne nubaya bi yá ra Bernabé ne ra Pablo, ne bi xi'u 'bɛ'a gätho bi 'yøt'e nangue rá ts'edi Oja, yu hmɛpya ne yán t'øt'e nuixte ngue bi 'yørpu 'büh yu ja'i hing yu judío. Ne gätho ná yá'u njom bin yá.

¹³ Nu'b_u mí gua'a bi ma ra Pablo n_e ra Bernabé, nu ra Jacobo Santiago bi 'yɛmp'ɯ madim pɛti b_u:

—N'yoh_u ah_u gui 'yøhmb_u ya 'bɛ'a dí mangä.

¹⁴ Nu ra Simón Pedro ya bi xij_u ha ín ja Oj_a ra mb_udi bi huahn'ni 'da y_u j_a'i hing y_u judío ngue da 'yɛc'yɛi.

¹⁵ N_e ngutho bi man y_u pøngahy_a 'b_u maya'b_u, 'b_u mi 'yo't'i 'bɛ'a bi man Oj_a.

¹⁶ Bi 'yɛna:

M'bɛjua gua pengä mahø'n'a,

n_e ga japi din th_andegui mahø'n'a tengu mi th_andegui nu'b_u mí 'b_uh ra David.

Tengutho 'b_u di hoc mahø'n'a n'da ra nij_a gue x_un yøt'e.

¹⁷ N_e gätho mi'da y_u j_a'i da hyongui, guecä dra Hmu mahɛts'i.

Gätho to'o y_u j_a'i hing y_u judío ngue ma mbeti _u, da hyongui.

¹⁸ Njab_u bi man Oj_a maya'b_u n_e bi japi bi f_ahya gue'b_u go maya'b_u.

¹⁹ Janangue'a dí xi ah_u ya, ɛn'a ra Jacobo, nde'b_u hin te ga xihmb_u da 'yøt'a x_un hɛi _u hing y_u judío, gue nu'_u xí hyɛɛ y_u t'ɛc'yɛi n_e i tɛn'na Oj_a. ²⁰ Pɛ ga oth_u n'da ra søcu_a, n_e ga xihmb_u _u da hyɛgui gätho y_un t'øt'e y_u hmite, n_e hin da 'yøt' y_un 'yomt'ɛni, n_e hin da za ra ngø gue him bi bøn rá ji 'b_u mí tho, n_e hin da zi ra ji. ²¹ Janangue'a hin di ɛnba y_u mb_ui to i tɛn y_un t'ɛdi ra Moisés, nguetho x_un ngu y_u jɛya xí thogui i hmam b_u ja y_u nij_a y_u judío y_un t'ɛdi ra Moisés, gätho y_u hnini i hma 'b_u ra pa ran ts'äya, bi 'yɛn'a ra Jacobo.

²² Gätho y_u 'yɛc'yɛi n_e y_u 'bäih_u ra Cristo n_e mi'da y_u ngarpi bi numanho 'bɛ'a bi man'a ra Jacobo. N_e

mi ɛn'ɥ gue da thanh'ni 'da da 'bɛhni da mbähä ra Pablo nɛ ra Bernabé bɥ Antioquía. Nɛ bi thanh'na ra Judas t'ɛmbi Barsabás nɛ ra Silas, nɛ gue'ɥ 'da yá ngɥrpi yɥ 'yɛC'yɛi ɥ. ²³ Nɛ nu ra sɔcuɔ ngue bi gɔts'i bi ma:

“Nugähe, ma 'bäigähe a ra Jesucristo, nɛ mi'da gähe gue dyá ngɥrpigähe, nɛ gätho ni cuje nangué ra Cristo, dí pɛn'nahɥ ra sɔcuɔ, ma cu ahɥ, nɛ dadí zɛngua ahe. Dadín cuhɥ nangué ra Cristo gyɥ ja'ihɥ ngue hin gyɥ judíohɥ guí 'bɥhmbɥ bɥ Antioquía, nɛpɥ gätho ra häi Siria nɛpɥ ra häi Cilicia. ²⁴ Nugähe dá øhmbe ngue 'da yɥn 'yohɥ bi nɛxua bi mba bɥ, nɛ bi pat'ahɥ nɛ bi xi ahɥ ngue jatho da mba nthɛqui ni xifanihɥ nɛ gui 'yøthɥ rán t'ɛdi ra Moisés. Pɛ nu'ɥ hin dá pɛnhdähe ɥ. ²⁵ Nugähe dám pɛtihe nɛ dá sänhde 'da yɥn 'yohɥ da mbähä ra Pablo nɛ ra Bernabé. ²⁶ Nu ra Pablo nɛ ra Bernabé ɛmmɛ dí numanhohe, nguetho hingui su din 'yo bɥ hapɥ ɛna da tho, ngue da ma nangué ma Hmuhɥ ra Jesucristo. ²⁷ Nɛ dá pɛnhde ra Judas nɛ ra Silas da xi'asɛhɥ 'bɛ'a dá othe. ²⁸ Nguetho rá Hogandähi Oja bi xije, nɛ dá numanhohe, ngue hin ga 'da ahɥ mi'da yɥn t'ɛdi xɥn hɛi gui 'yøthɥ nangué yán t'ɛdi ra Moisés. Hønt' ya zɥ ts'ɥ yɥn t'ɛdi dá ot'ahe. ²⁹ Nuya dí xi ahe ya, ngue hin gui sihɥ 'bɛ'a bi 'bøspa yɥ hmite, xínga gue ra ji gui sihɥ, xínga gue gui sahɥ ra ngø gue him bi bøn ra ji 'bɥ mi tho. Nɛ hin gui 'yøthɥ yɥn 'yomt'ɛni. Nu'bɥ gui hyɛhmbɥ gätho 'bɛ'a dí xi ahe, xɥn ho 'bɥ. Oja da mbäx ahɥ. Nɛ hønt'a dí xi ahe ya,” bi 'yɛn'a ra sɔcuɔ bi 'yo't'a ra Jacobo Santiago 'bɥ mi ja ram pɛti bɥ Jerusalén, bi gax ra Pablo.

³⁰ Nε nubɥya, bi mbähä ra Pablo, ra Bernabé, nε ra Judas, nε ra Silas bɥja ra hnini Antioquía. Nu'bɥ mí zøm bɥ, bi ma dí pɛti yɥ 'yɛc'yɛi nε bi dā ra sɔcuɔ bɥya. ³¹ Nε nu'bɥ mí nu'ɥ 'bɛ'a mí mam bɥja ra sɔcuɔ, bin johya yá mbɥi nangue ran zofo bi sifi, ngue bi hyurpa yá mbɥi. ³² Nu ra Judas nε ra Silas, nε'ɥ, yɥ pɔngahyɔ ɥ. Nε nangue rán zofo ɥ bi hyurpa yá mbɥi yɥ 'yɛc'yɛi. Nε bi mbäts'i da 'yɛc'yɛi xɥn ho. ³³ Nu ra Judas nε ra Silas bim 'bɥpɥ Antioquía 'da yɥ pa. M'bɛjua bin 'yɛte yɥ 'yɛc'yɛi, bi mbɛhni da mbeng bɥ 'bɥ'ɥ ngue bá pɛnh'dɥ. ³⁴ Nε m'bɛjua him bi nde bi mbeng bɥ ra Silas, nε bá copɥ Antioquía. ³⁵ Nε ra Pablo nε ra Bernabé bi gorɥ Antioquía. Nu'ɥ nε'ɥ gätho mi'da yɥ xänbate bin xänbate bɥ, nε bi mamp'a rá m Hman ra Cristo.

Ná yondɔ bi mba n'danni ra Pablo, bi man rá m Hman Ojɔ

³⁶ Nu'bɥ mí tho'i 'da yɥ pa, ra Pablo bi 'yɛmp'a ra Bernabé:

—Ga mbɛ bɥja n'da ngu n'da yɥ hnini xtán 'youi xtám mammi rá m Hman Ojɔ. Ga nuui ma cuhɥ nangue ra Cristo 'bɛ'a di ja'ɥ.

³⁷ Nu ra Bernabé bi nde da zix'a ra Xuua Marcos. ³⁸ Pɛ nu ra Pablo him mi nde da zix'a, nguetho nu'a bi 'dapɥ Panfilia, nε him bi thoc rá 'bɛfi bɥ. ³⁹ Nε hinga 'da'angu bi bɛmmi nε bin heque. Nu ra Bernabé bi zix'a ra Marcos bi hyu ra barco í mba bɥ ra t'ɥhäi Chipre. ⁴⁰ Nu ra Pablo bi huanh'na ra Silas ngue da mbɛ. Nε nu yɥ 'yɛc'yɛi bɥ Antioquía bin yɔhɥ Ojɔ, bi 'yäp rá mate Ojɔ nangue'ɥ. Bi mba bɥya. ⁴¹ Nε nu'ɥ bi thopɥ ra häi Siria nɛpɥ Cilicia,

nε nya'a ts'ɥ bim 'bɥpɥ hapɥ bi thogui, gue bi hət
ra ts'edi xɥn ho yɥ 'yɛc'yɛi bɥ.

16

Nu ra Timoteo bin 'yohɥ ra Pablo nε ra Silas

¹ Nu ra Pablo nε ra Silas bi mba bɥ ra hnini Derbe
nεpɥ Listra. Nε bin tɪmhɥ bɥ n'da ra 'yɛc'yɛi, ra
Timoteo na. Nu rá mbe ra judío, nε ra 'yɛc'yɛi
a, pε nu rá ta, ra mɛngu bɥ Grecia a. ² Nu yɥ
'yɛc'yɛi bɥ Listra nεpɥ Iconio bi mamanho nangue
ra Timoteo. ³ Nε nu ra Pablo bi nde din 'youi a,
janangue'a bi hyɛcpa rá xifani, gue hin di ɥ't' yá
mbɥi yɥ judío. Nguetho gátho yɥ judío 'bɥpɥ i pədi
ngue rá ta ra mɛngu bɥ Grecia a. ⁴ Nε gátho yɥ
hnini bɥ bi thogui bi xih yɥ 'yɛc'yɛi da 'yøt'e 'bɛ'a bi
man ra Jacobo nε yá 'bäihɥ ra Cristo nε yá ngɥpi
yɥ 'yɛc'yɛi bɥ Jerusalén, ngue 'bɛ'a xɥn ho da 'yøt'ɥ
hing yɥ judío. ⁵ Nε gátho yɥ 'yɛc'yɛi bi thoctatho bin
te yá mbɥi nangue 'bɛ'a bi 'yɛc'yɛi. Nε mpa 'bɥ mpa
'bɥ man'da i hux'a ná ngu yɥ 'yɛc'yɛi.

Nu ra Pablo bi 'uɿ tengu'bɥ n'da ra mɛngu Macedonia

⁶ Nu'ɥ bi thocpɥ ra häi Frigia nεpɥ ra häi Galacia
bɥya, nguetho him bi jap'a rá Hogandəhi Oja xtá
man ram hma bɥ ra häi Asia. ⁷ Nu'bɥ mi zøm bɥ
ra häi Misia ɛna xtá mba bɥ ra häi Bitinia, pε nu
rá Hogandəhi Oja xínga guerpɥ bi japi da mba bɥ.
⁸ Bi thorɥ ja ra häi Misia bɥya, bi mba bɥ ra hnini
Troas bɥ ndendeja. ⁹ Nε nubɥya nu ra Pablo bi nu
n'da ran t'uti 'bɥ mín xui, tengu'bɥ ra t'j, ɛna gue'bɥ
n'da ran 'yohɥ ra mɛngu Macedonia mí 'bäpɥ ja rá
hmi, nε bi 'yɛmbi: “Ba ɛcua ja ra häi Macedonia nε

gui zeje ts'ɸ," bi 'yɛna. ¹⁰ Nɛ nugä dra Lucas, dí o't'ä ra sɔcuɔ i ja ua, dín nde ga mbähmbe bɸ ra Pablo. Nɛ nangue'a bi t'ut'a ra Pablo, janangue'a 'bex dán sähe ga mbähmbe bɸ ja ra häi Macedonia, nguetho dá hɔxhe njuɔni ngue'a Oɔ bi zoncähe bɸ, in ndeje ga mamhbe bɸ ran ho ma'da'yo dí ɔɔnjɸ a.

Bi zɔm bɸ Filipos ra Pablo nɛ ra Silas

¹¹ Nu'bɸ má pɔmhbe bɸ Troas dá huhe n'da ra barco nɛ njuɔntho dá uɛnthɛ bɸ ja ra t'ɸhäi Samotracia gue i jabɸ made ra deɔ. Nu'bɸ mi hyats'i dá thohmbe bɸ Neápolis. ¹² Dá nɛxhe bɸ Neápolis bɸya nɛ dá sɔmhbe bɸ ra dɔhnini Filipos, rán guat'i ra häi Roma. Nu ra hnini Filipos man'da ja rá ts'edi xinda gue mi'da yɸ hnini bɸ ra häi Macedonia. Nɛ däm 'bɸhmbe bɸ 'da yɸ pa. ¹³ Nɛ nu'bɸ ra pa ran säya dá pɔmhbe bɸ ja ra hnini, dá mbähmbe bɸ ja ra ndendɔthe guepɸ zɔnt'a min ɔɔhɸ Oɔ yɸ ɔɔ'i. Nɛ dá huhmbe bɸ, dá xihmbe rá m Hman Oɔ yɸ xisu ngue madím pɛti bɸ. ¹⁴ Nɛ nu n'da ra xisu í Lidia ra mɛngu bɸ Tiatira, bi 'yɔde 'bɛ'a dá mamhbe. Nu'a ra Lidia ra mbä'bø't'e na, i pä ra 'bø't'e xɔn jɔpoi ngue xɔn ho. Nu'a i ɛc'yɛi nɛ mi numansu Oɔ, janangue'a bi xocua rá mbɸi da 'yɔde xɔn ho 'bɛ'a bi man'a ra Pablo. ¹⁵ Nu ra Lidia bin xixyɔ bɸya nɛ gätho 'bɸpɸ rá ngu. M'bejua bi xicähe:

—Nu'bɸ guí ɛna majuɔni dí ɛc'yɛi ra Hmu mahɛts'i, ba ɛhmbɸ ua ja ma ngu gam 'bɸhmbɸ ua 'da yɸ pa, bi 'yɛnje.

Nɛ bi 'yɔrcahe ts'edi janangue'a dá mbähmbe.

¹⁶ N'da ra pa nu'bɸ má mbähmbe bɸ zɔi bi ɔɔhɸ Oɔ yɸ ɔɔ'i, dán c'athe n'da ra hmute ra 'yɛhe. Nu'a man ra 'yɔde nangue ra zɪthu min 'youi, nɛ mí tɔha

xan ngu ra mbeti di un'da yá hmu. ¹⁷ Nu'a ra hmute mi ten'na ra Pablo necähe. Bi mbafi bi 'yëna:

—Nuya yun 'yohu, yá mbefi Oja nuixte thoho, i xängahu hague dán zä dam pøhmbu, bi 'yëna.

¹⁸ Ne xan ngu yu pa ngubu mi øt' ra hmute. Madi xømbui ra Pablo ne bi xi'a ra zithu min 'youi ra hmute:

—Nangue rá thuhu ra Jesucristo dami pøm bu rá mbui na ra hmute, bi 'yëmbi.

'Bexque bi bøn ra zithu buya.

¹⁹ Nu'bu mí pah yá hmu ra hmute gue him man zä da dap rán zäbi, bi bent'a ra Pablo ne ra Silas, ne bi zixpu ja ra tai guepu 'buh yu ze'mi. ²⁰ Ne nu'bu mi dä bu 'buh yu ze'mi, bi 'yënu:

—Nuya yun 'yohu 'bucua, yu judío ya. Ne in nde di ts'on yu ja'i 'bucua ja ma hninihu. ²¹ Ne i man yun t'øt'e gue hingui sä ga øthu, nguetho nuju dyu romanohu. Ne hin'yu man t'ëdi ga øthu a i xij, sä bi 'yënu yu yapate.

²² Ne bi munts' yu ja'i ngue nde da zu'u. Nu yu ze'mi buya, bi manda da 'bøcua yá pahni, da mba m'bei ra Pablo ne ra Silas. ²³ Ne nu'bu mi juadi ngue emme xi 'bei, bi mba njot'i bu ja ra fädi. Ne bi sih ra mbängoxthi da mbädi xan ho. ²⁴ Nu'bu min t'un ran t'ëdi ra mbädi bi zixpu man'da mbo. Ne bi zemba yá gua bu ja ra fädiza.

²⁵ Nu'bu mi zøm made ra xui buya, nu ra Pablo ne ra Silas min yahu Oja ne bin tuh yá thuhu Oja. Ne gätho mi'da yu ofädi mi øde. ²⁶ Ne 'dahmantho 'bu mi mbädi bin ja n'da ra 'yänhäi, gue'bu go mi guhni yá guangu ra fädi. Gätho yu jut'i bin xozehe ne gätho yu t'egui man thät'i yu ofädi bin xozehe. ²⁷ Ne nu'bu

mi nuh rá mbängoxthi ra fädi, bi nu gätho nsoqui yu goxthi, bi gux rá juai buya gue nde xtín hyose, nguetho mim bēni ngue ɛmbi gätho xí'da'u yu ofädi.

²⁸ Pɛ nu ra Pablo nts'edi bi mba't'i, bi 'yɛmbi:

—O gadín unba zehɛ nguetho gätho dí'bucähe ua.

²⁹ Nɛ nu'a ra mbängoxthi buya bi 'yä'a n'da ra sibi, bi yɛrpɛ mbo, nɛ ɛmmɛ di fɛt'i nguetho min su. Nɛ bi yɛrpɛ ja rá gua ra Pablo nɛ ra Silas. ³⁰ Nɛ bi gucpɛ thi u, nɛ bi 'yänni:

—N'yohu aui 'bɛ'a sä ga øt'ä nguɛpɛ da zä dam pøcä, bi 'yɛna.

³¹ Nu ra Pablo nɛ ra Silas bi 'yɛmbi:

—Dami dāp ni mbai ra Hmu, ra Jesucristo, di pun'na ni ts'oqui, nɛ da zimanho i, nɛ'u gätho 'bupɛ ni ngu, 'bɛ di dāp yu mbai a, bi 'yɛmbi.

³² Nubuya bi xih rán ho ma'da'yo ra Cristo nɛ gätho 'bupɛ rá ngu. ³³ Nɛ nu'a ra mbängoxthi nɛ gätho 'bupɛ ja rá ngu bin xixya a ra xui a. ³⁴ Nu'a ra mbängoxthi buya bi zix'a ra Pablo nɛ ra Silas bu ja rá ngu, nɛ bi 'uini. Nɛ'a, nɛ gätho 'bupɛ ja rá ngu ɛmmɛ bin johya nguetho bi 'yɛc'yɛi Oja.

³⁵ Nu'bɛ mí hyats'i, nu'u yu zɛ'mi bi mbɛnh'du yu asmayo da xih ra mbängoxthi da bøm bu ja ra fädi ra Pablo nɛ ra Silas. ³⁶ Nɛ nu'a ra mbängoxthi bi xi'a ra Pablo buya:

—Nu yu zɛ'mi bá pɛnh ra nde ga xoc'au. Nuya sä gui pømmi nɛ nte gui jai, bi 'yɛmbi.

³⁷ Pɛ nu ra Pablo bi 'yɛmbi:

—Nugä'be dí cä'be ran t'ɛdi bi bøm bu Roma, pɛ guehma bi 'benzagä'be bu 'buh yu ja'i, nɛ him 'bɛ bi juängä'be pɛ bi goctä'be. Nuya ha ɛn'u gui jugä'be

ngue njon da nu. Hin'na, hingui sä. Bá xifi ba ɛsɛ da xogä'be, bi 'yɛna.

³⁸ Nu y_u asmayo b_uya bi mba bi xih y_u zɛ'mi 'bɛ'a bi ma ra Pablo. Nu y_u zɛ'mi nu'b_u mi 'yøde ngue i cə y_un t'ɛdi b_u Roma a ra Pablo nɛ ra Silas b_uya, ɛmmɛ bin su. ³⁹ Nɛ nu'b_u bá ɛh y_u zɛ'mi b_uya, bi xocuabi nɛ bi 'yäp ra punbi, nɛ bi xi'ɛ:

—'Yørcəhe ra mate gui pømmi ua ja ra hnini, bi 'yɛmbi.

⁴⁰ Pɛ nu ra Pablo nɛ ra Silas 'b_u mí bøm b_u ja ra fädi, bi mba b_u ja rá ngu ra Lidia. Nɛ nu'b_u mi nu y_u cu nanguɛ ra Cristo, bi hət ra ts'edi y_u mb_ui ɛ, nɛ bi mba b_uya.

17

Ran 'yo'ts'i b_u Tesalónica

¹ Nu'a ra Pablo nɛ ra Silas bi thop_u ja ra hnini Anfipolis nɛp_u Apolonia nɛ bi zøm b_u ja ra hnini Tesalónica. Guep_u Tesalónica bí ja b_u n'da rá nijə y_u judío. ² Nɛ nhyu semana bim 'b_up_u, nɛ nu'b_u xən dät y_u pa ran säya, bi mam b_u rám Hman Ojə a ra Pablo. ³ Nɛ jante thoho bi xifi xən ho nanguɛ ram hma mán t'o't'i maya'b_u, gue gue'a ra Cristo jatho da nu ran ənbi nɛ da du, nɛ m'bɛjua da ndants' mahøn'a b_u 'b_uɛ xən du.

—Nɛ gue'a bi nu ra Jesús a mán t'o't'i tengu dí xi ah_u, jananguɛ'a ga pəhm_u gue gue'a ra Cristo rá Thahni Ojə a, bi 'yɛm 'b_u mi xänbi.

⁴ Nɛ nu'ɛ 'da y_u judío bi dāp y_u mb_ui ra Cristo, nɛ bi dɛn'na ra Pablo nɛ ra Silas. Nɛ ɛmmɛ xən ngu y_u mɛngu b_u Grecia ngue mi numansu Ojə bi 'yɛc'yɛi. Nɛ xən ngu y_u xisu y_u mɛngu b_u grecia gue

mí hnumansu, bi 'yɛc'yɛi. ⁵ Pɛ 'da yɥ judío ngue him mí ɛc'yɛi bin sɛya, nɛ bi zonh'nɥ yɥ ts'om'bäi bi xifi di parba yɥ ja'i, asta gue'bɥ gätho ra hnini bi parbi. Nɛ nu'ɥ bi mba bɥ rá ngu ra Jasón, bi 'uɛxpɥ bɥ rá ngu, i hon'a ra Pablo nɛ ra Silas, ɛna da gɥqui gue di dä bɥ 'bɥh yɥ ja'i. ⁶ Nɛ nu'bɥ him mi dɪn ra Pablo nɛ ra Silas, bi zix'a ra Jasón, nts'ɛdi bi gɥts'i, nɛ mi'da yɥ 'yɛc'yɛi, bi zixpɥ 'bɥh yɥ zɛ'mi bɥ ja ra hnini. Bi mbafi nɛ bi 'yɛna:

—Guehna n'dat'a mbɛmhɥ ɥ yɥn 'yohɥ gue ya bi ts'oni gätho ra ximhäi, nɛ bi zɔcua ya. ⁷ Nɛ nuna ra Jasón bi säyaba bɥ rá ngu. Nɛ nu'ɥ hingui numansu rán t'ɛdi ma ts'ut'abihɥ bɥ Roma, nguetho ɛn'ɥ i 'bɥh man'da ra ts'ut'abi guehna ra Jesús, bi 'yɛn'ɥ yɥ ts'om'bäi.

⁸ Nu yɥ ja'i nɛ yɥ zɛ'mi bin cue 'bɥ mí 'yøde 'bɛ'a bi man'ɥ. ⁹ Nɛ nubɥya nu ra Jasón nɛ'ɥ mi'da bi thɔcua ra mbɛti gue da bøm bɥ ja ra hnini ra Pablo nɛ ra Silas, nɛ bi mba ma thøgue bɥya.

Bi zøm bɥ Berea ra Pablo nɛ ra Silas

¹⁰ 'Bexque guet'a ra xui a bin 'yɛhmɥ yɥ 'yɛc'yɛi a ra Pablo nɛ ra Silas. Bi mba bɥ ja ra hnini Berea. Nɛ nu'bɥ mí zøm bɥ, bi mba bɥ ja rá nijɔ yɥ judío.

¹¹ Nu yɥ judío gue 'bɥpɥ, man'da xɥn ho yá mbɛi xinda gue'ɥ 'bɥpɥ Tesalónica. Nguetho 'bexque bi xoc yá mbɛi, mí ja ra pähä ngue da hyɔn a bi man ra Pablo. Nɛ gätho yɥ pa bi nɛh yá sɔcuɔ Ojɔ maya'bɥ, ngue nde bɥ da bɔdi 'bɥ din theui ɥ i man'a ra Pablo. ¹² Nɛ xɥn ngu ɥ bi 'yɛc'yɛi. Nɛ yɥ xisu, yɥ mɛngu bɥ grecia, ngue mi hnumansu, xɥn ngu bi 'yɛc'yɛi, ximangut yɥn 'yohɥ bi 'yɛc'yɛi. ¹³ Nɛ nu yɥ judío bɥ Tesalónica nu'bɥ mi bɔdi gue i man

ran ho ma'da'yo bɛ Berea a ra Pablo, bi mba bɛ bɛya ngue di parba yɛ ja'i. ¹⁴ Pɛ nu yɛ 'yɛc'yɛi 'bex bi zix'a ra Pablo bɛ ndendeja. Pɛ nu ra Silas nɛ ra Timoteo bi gopɛ Berea. ¹⁵ Nu'ɛ min 'yohɛ ra Pablo bi zixpɛ ja ra hnini Atenas bɛya. Nɛ bi mbeng bɛ, nɛ bi xi'a ra Silas nɛ ra Timoteo gue ra Pablo ndepe da mba bɛ n'dihi bɛ 'bɛi.

Bi zoh yɛ mɛngu Atenas a ra Pablo

¹⁶ Nɛ nu'bɛ min dɔ'mate ra Pablo bɛ Atenas, ɛmmɛ bi du rá mbɛi 'bɛ mín nu gátho ra hnini xí muns' yɛ nyogui. ¹⁷ Janangue'a nu ra Pablo bin yáɛ yɛ judío bɛ ja ra nija, nɛ'ɛ mi'da ngue mi thande Oja. Nɛ gátho yɛ pa mi yáɛ yɛ ja'i ngue gátho mi tɛm bɛ ja ra tai. ¹⁸ Nɛ'ɛ 'da yɛn 'yohɛ gue i tenba yá t'ɛc'yɛi zɛɛ yɛ Epicúreos, nɛ mi'da i tenba yá t'ɛc'yɛi zɛɛ yɛ Estoicos, bin yáɛ ra Pablo. Nu'ɛ 'da bi ma:

—'Bɛ'a ní mba i man na ra ndemhya n'yohɛ.

Nɛ'ɛ mi'da bi ma, bi 'yɛna:

—Masque im ma ngue 'bɛh mi'da yɛ oja, bi 'yɛn'ɛ.

Ngubɛ bi ma nguetho bi man ra Pablo nangué ra Jesús, nɛ bi ma ngue bi ndants' 'bɛ mi du. ¹⁹ Nu'ɛ bi zix'a ra Pablo bɛ ja ra nyuni t'ɛmbi Areópago bɛ ja ra hnini guepɛ zai i hman yɛn zofo. Nɛ bi xi'a ra Pablo:

—'Bɛ'a ním hma guín nde gui xije, dín nde ga pɛhmbe. ²⁰ Nguetho guí xije 'dan'yo yɛm hma ngue hin dí pɛhmbe, nɛ dín nde ga pɛhmbe 'bɛ'a nám bɔn'a, bi 'yɛn'ɛ.

²¹ Nguetho yɛ mɛngu bɛ Atenas nɛ'ɛ mi'da yɛ 'damhnini mí 'bɛpɛ, hɔnt'a numanho da 'yɔt'a, gue da 'yɔde 'bɛ'a gue ma' da'yo, nɛ da ma.

22 Ne nu ra Pablo bi 'bä'inde bu ja ra junta guepu Areópago. Ne bi xi'u:

—N'yohu ahü gyü mēnguhü ua Atenas, dá nugä εmmε guí thāndehü yu oja. 23 Nu'bu män 'yogä bu ja ni hninihü dá nugä 'be'a guí thāndehü. Ne dá nugä n'da ra mēxado guepu guí thāndehü man'da ra Oja, ne man t'o't'i bu: “Ra Oja ngue njongui pādi to'o a.” Nuya ga xi ahü ya nanguē ra Oja guí thāndehü pē hin guí pāhmbu to'o.

24 Nu'a Oja ngue bi 'yōt' ra ximhäi ne gātho 'be'a i ja ua, nu'a gue'a ra Hmu mahēts'i nēcua ja ra häi. Nu'a hingui 'bupu ja yu ngu i hōh yu jā'i. 25 Ne nte di 'bedi, hingui jatho da hyāni 'be'a da 'yōrpa yu jā'i nguetho gue'a di un ra te ne di un ran zaqui gātho to'o i 'bui. Ne gātho mi'da mahyoni di uni.

26 Ne 'dat'a ra ji bi 'yōt' Oja gātho yu jā'i ngue gātho yu nde, ndepe dim 'bui gātho na ngūni ra ximhäi, ne bi zānba yu pa dim 'bucua ja ra häi, ne bi zānbi hapu dim 'bui. 27 Njabu bi 'yōt' Oja, ndepe gātho yu jā'i da hyon'a Oja nguepu da dīni. Pē majuāni hinga yatho i 'bu Oja 'bu ga homhbu ga pāhmbu a. 28 Nguetho nu Oja bi jajū dām 'buhmbu, ne bi jajū dí 'yohu, ne dadí 'yāmhbu. Tengu bi man'i 'da ni 'yosōcuāhu nu'bu i ēna: “Nujū yū jā'igāhu Oja nguetho bi zānni dām 'buhmbu ua,” bi 'yēn'u. 29 Nu'bu gue'a Oja di 'dajū ma tehu, hanja gní 'yēmfa Oja a ra hmite ra c'axt'i o gue ra t'axi o gue ra do nt'ōt'e ngue yū 'yē yūn 'yohu, nanguē yūn 'yomfēnise. 30 Pē nu Oja him bi 'yārpa ra güenda 'be'a mim bēnse u yu jā'i 'bu him mi bā Oja mam'bet'o. Pē nuya Oja bi ma ngue gātho yu jā'i di pāh yūn 'yomfēni. 31 Nguetho xūn zān Oja n'da ra

pa din ja ran t'änni nangué ra ximhäi. Da 'yøt'ran t'änni xən ho n'da ran 'yohə ngué bi huanh Oja. Nuna ran 'yohə, Oja bi xox 'bə mi du, janangué'a da bəh yə ja'i hingui həi da 'yøt' ran juənbi, bi 'yən'a ra Pablo.

³² Nə nu'bə mí 'yø'ə yə ja'i 'bə'a mí man'a ra Pablo, gue bi ndans' 'bə mi du, 'da'ə bin thennate nə 'da'ə mí ɛna:

—Ga øhmbə mahøn'a nanguəhna bi ndants'i.

³³ Nu ra Pablo bi 'uepə bəya. ³⁴ Pə nu'ə 'da bi dən'na ra Pablo nə bi 'yɛc'yɛi. Nuna n'da, ra Dionisio na, gue n'da ra zə'mi bə guepə madím peti yə ja'i bə Areópago. Nə n'da ra xisu, ra Dámaris, nə'ə mi'da bi dən'na ra Pablo.

18

Bi zəm bə Corinto ra Pablo

¹ M'bejua bəya nu ra Pablo bi bəm bə Atenas, bi mba bə ra hnini Corinto. ² Nə bin tĩmmi bə n'da ra judío í Aquila, ra mēngu ponto. Ja ní səhø bí 'yɛpə Roma bə ra həi Italia ra Aquila nə rá xisu Priscila, nguetho nu ra hmuts'ət'abi Claudio bá høn'a thi gətho yə judío bə ra dəhnini Roma. Nu ra Pablo bi mba bá nu'a ra Aquila nə ra Priscila bəya. ³ Nə bin zəm bə yú ngu, nguetho 'dat'a ra 'bɛfi i øt'e, i øt' yə ngu'bø't'e. ⁴ Nə gətho yú pa yən sāya mí pa bə rá ni ja yə judío a ra Pablo, nə bi mam bə rá m Hman Oja nə bi hyoni 'bɛpə dí 'yɛc'yɛi yə judío nə'ə hing yə judío.

⁵ Nu'bə bá ɛpə ra həi Macedonia ra Silas nə ra Timoteo, bi nu ra Pablo gue gətho yə pa ɛmmɛ mi mam rá m Hman Oja. Mí xənba yə judío ngué gue'a ra Jesús majuəni ra Cristo mí tø'bə yə judío ngué din yənte a. ⁶ Pə nu yə judío bi də'mi bi ɛcpa a, nə

bi man y_u ts'ore nangue ra Pablo. Ne nu ra Pablo b_uya bi huac rá pahni, n'da ra hmεpya gue hingui numanho 'bε'a i øt'ε. Bi 'yεmbi:

—Ya ni ts'oqui zεhεh_u ngue hin gá hya_n ra te mazai, tengu'b_u gán hyosεh_u. Nuya hingui pa ma güendagä, nguetho ya dá xi ah_u. Pε nuya ga mbagä ga xih y_u ja'i hing y_u judío, bi 'yεn'a ra Pablo.

⁷ Ne má zä bi bøm b_u ja rá nijä y_u judío a ra Pablo, bi mba b_u ja rá ngu ra Justo. Nu'a, n'da ran 'yoh_u ngue i thande Ojä, ne nu rá ngu, 'darp_u jaui rá nijä y_u judío, ne guep_u din xänbate b_u mahøn'a. ⁸ Nu ra Crispo, n'da ra ngarp_u b_u ja rá nijä y_u judío, bi 'yεc'yεi ne gätho 'bup_u rá ngu. Ne x_un ngu y_u mēngu corinto mi øh ran ho ma'da'yo, ne bi 'yεc'yεi, ne bi mba ma xixyabi. ⁹ Nu ra Hmu mahεts'i bi zo'a ra Pablo b_uya, nu'b_u min xui, tengu'b_u bi 'u_i n'da ra t'i. Ne bi xifi:

—O guín su, pε dami thoqui gan ya, hin gan hεtho, ¹⁰ nguetho dadí hya_n'a'i, ne njon da zä di ʉn'na'i, ne x_un ngu i 'bεcua ja ra hnini da 'yεc'yεigui, bi 'yεn Ojä.

¹¹ Nub_uya nu ra Pablo bi gop_u ja ra hnini Corinto n'da jεya made, ne bi xänba rá_m Hman Ojä ʉ y_u ja'i.

¹² Pε nu'b_u mín ts'ut'abi ra Galión nub_u ra häi Acaya, nu 'da'ʉ y_u judío bim peti ngue nde da zε'a ra Pablo. Ne bi zix'a ra Pablo b_u 'b_uh ra ts'ut'abi.

¹³ Bi 'yεmbi:

—Nuna ran 'yoh_u na bi xänba y_u ja'i ngue da dande Ojä, pε n'dan'yo im ma, hinga gue'a tengu man t'εdih_u, εn'ε.

¹⁴ Ne nu ra Pablo in nde din ya, pε nu ra ts'ut'abi ra Galión 'bex bi 'yεmp'ʉ y_u judío:

—Nu'b_u xcuá sih_u na ran 'yoh_u nangue n'da ran ts'o xtá 'yøt na, xcá øcä a guim mamhb_u. ¹⁵ P_e guín cueh_u nangue rá t'ęc'y_ei na, ngue nde da xi ah_u to'o gui thandeh_u, n_e nangue nin t'ędi zeh_eh_u. Hin dí nde dan ju_anbate nangue nin t'ędi zeh_eh_u, janangue'a dami hocpa zeh_eh_u, bi 'y_en'a ra Galión.

¹⁶ Bi 'y_et'i, bi hyøn'a thi b_uya. ¹⁷ Nub_uya gätho y_u m_engu b_u ja ra hnini gue hing y_u judío bi bent'a ra Sóstenes, ra ngurpi b_u ja rá nij_a y_u judío, n_e bi 'benza b_u ja rá hmi ra ts'ut'abi. P_e nu ra ts'ut'abi ra Galión him bi 'yørpamasu.

Bi mbeng b_u ra häi Siria a ra Pablo

¹⁸ Nu ra Pablo b_uya bi thoqui bim 'b_up_u nya'a ts'u y_u pa mahøn'a b_u Corinto. M'bejua bí 'y_e'_u y_u 'y_ec'y_ei, bin 'yoh_u ra Aquila n_e ra Priscila, n_e bi hyu ra barco bi mba ra häi Siria. N_e nu'b_u mí jua'a ra hm_epya gue bi te rá xt_a, bi 'y_ax rá y_a b_uya, gue'a bi 'yørp_u Cencrea. N'da ra hm_epya nangue ram hma xí man ra Pablo gue bi xi Oj_a di j_a'ts'i. ¹⁹ Nu'b_u mi zøm b_u ra hnini Éfeso ra Pablo, bi zop_u ra Priscila n_e ra Aquila n_e bi mba b_u rá nij_a y_u judío. N_e bi xih y_u judío b_u rán ho ma'da'yo ra Cristo. ²⁰ Nu y_u judío mi ndepe xtán gop_u 'da y_u pa, p_e nu ra Pablo him bi nde. ²¹ Bin 'y_ete n_e bi 'y_embi:

—Jatho ga mba b_u Jerusalén ga nu b_u ra d_ampeti da 'yøt' ma mijudío_u. P_e nu'b_u rá pähä Oj_a gua pengä mahøn'a, bi 'y_ena.

Bi n_exp_u, bi hyu n'da ra barco b_uya.

Ná hyundi bi mba n'danni ra Pablo

²² Nub_u Cesarea bi gap_u ra Pablo b_u ja ra barco, n_e bi mba b_u Jerusalén, bi z_engua y_u 'y_ec'y_ei b_u ja

ra nijä, nɛ 'bex bi mba bɥ Antioquía. ²³ Nu'bɥ mim 'bɥpɥ 'da yɥ pa, bi mba bɥ ja n'da ngu n'da yɥ hnini bɥ ja ra häi Galacia nɛpɥ Frigia, bi hət ra ts'edi yá mbɥi yɥ 'yɛc'yɛi 'bɥpɥ.

Ra Apolos bi mamp ráam Hman Ojā bɥ Éfeso

²⁴ Nu'ɥ yɥ pa ɥ bi zøm bɥ Éfeso n'da ra judío, rá thuhu Apolos, ra mɛngu bɥ ra hnini Alejandría. Nu'a bi bədi xɛn ho ráam Hman Ojā maya'bɥ. ²⁵ Nɛ bi sänbi zɥ ts'ɥ nanguɛ ra Hmu, ra Jesucristo. Nɛ ɛmmɛ bin johya nɛ nts'edi bi ma xɛn ho 'bɥ min xänbate, bi ma majuani nanguɛ ra Jesús. Pɛ hont'a ráam hma ra Xuua Nxixyā mí pədi, nɛ rán xixyā. ²⁶ Nɛ nu ra Apolos bi hyut'an zambɥi him bi zu bi mam bɥ ja rá nijä yɥ judío. Pɛ nu'bɥ mí 'yøh ra Priscila nɛ ra Aquila 'bɛ'a man'a, n'danni bi zits'i nɛ bi xänbi man'da xɛn ho ngue rá 'yu Ojā. ²⁷ Nɛ nu'bɥ mí nde da mba ra Apolos ra häi Acaya, guepɥ Corinto, nu yɥ cu nanguɛ ra Cristo bi xifi ngue xɛn ho da mba. Bi 'yørpa n'da ra sɔcuā da gəts'i, bi xih yɥ 'yɛc'yɛi bɥ ngue da zini. Nɛ nu'bɥ mí zøm bɥ, bi hət ra ts'edi yá mbɥi yɥ 'yɛc'yɛi bɥ, nɛ bi mbäts'i gətho bi 'yɛc'yɛi rá mate ra Cristo. ²⁸ Nguetho nu'bɥ min yəhɥ yɥ judío gue hing yɥ 'yɛc'yɛi, bi dəha, ngue ya mí yā con rá ts'edi Ojā. Bi 'yuti nanguɛ ráam Hman Ojā maya'bɥ, gue gue'a ra Jesús ra Cristo mí hmam bɥ, gue mí tø'bɥ.

19

Bi zøm bɥ Éfeso ra Pablo

¹ Nu'bɥ mí 'bɥpɥ Corinto ra Apolos, nɛ nu ra Pablo baya i 'yo gətho yɥ hnini maxøts'e, nɛ bi zøm

bɯ ra hnini Éfeso. Nɛ bin tɪmhɯ bɯ 'da yɯ 'yɛc'yɛi.

² Nu ra Pablo bi 'yän bɯya:

—Ha bin 'da ahɯ rá Hogandahi Oja nu'bɯ gmí 'yɛc'yɛihɯ, bi 'yɛna.

Nu'ɯ bi dɔti:

—Hin'na, njam'bɯ dá øhmbe gue i 'bɯh rá Hogandahi Oja, bi 'yɛn'ɯ.

³ Nubɯya bi 'yän'na ra Pablo:

—'Bɛ'a ním hma gá hyamhbɯ 'bɯ gmín xixyɔhɯ, bi 'yɛmp'ɯ.

Nɛ bi 'yɛn'ɯ bɯya:

—Tengu thoho bi man ra Xuua Nxixyɔ, bi yɛn'ɯ.

⁴ Nɛ nu ra Pablo bi 'yɛmbi:

—Guim bɛmhɯ 'bɛ'a bi man ra Xuua, nguetho nu'a ra Xuua bi xixyɔ yɯ ja'i to'o bi päh yän 'yomfɛni nangué yá ts'oqui, nɛ bi xih yɯ ja'i da 'yɛc'yɛi n'da ba ɛhɛ m'bɛjua, gue ra Jesús ra Cristo na, bi 'yɛna.

⁵ Nɛ nu'bɯ mí 'yøh rám hman ra Pablo, nu'ɯ bi mba ma xixyɔbi nangué rá thuhu ra Hmu Jesús.

⁶ Nɛ nu'bɯ mí dospa yá yɔ yɯ ja'i ra Pablo, bi hyän rá Hogandahi Oja ɯ. Nɛ n'dan'yo yɯ nde bin yɔ'ɯ bɯya, nɛ bim pøngahyɔ bi man rám Hman Oja. ⁷ Nɛ nu'ɯ yɯ ja'i gue bi 'yɛc'yɛi, í jua'i 'dɛ'mayoho ɯ.

⁸ Nu ra Pablo bim 'bɯpɯ nhyuzna bɯ Éfeso bɯya. Bi hyut'an zambɯi bin yɔ bɯ ja rá nijɔ yɯ judío, bi xih yɯ ja'i hague dán zä di manda Oja bɯja yá mbɯi, nɛ bi hyoni 'bɛpɯ dí 'yɛc'yɛi yɯ ja'i. ⁹ Pɛ nu'ɯ 'da bi ɯ't' yá mbɯi, hingui nde da 'yɛc'yɛi, nɛ bi man ra ts'ore nangué rá 'yu Oja, guerpɯ madím peti yɯ ja'i. Janangué'a bi 'ue'a ra Pablo bɯya nɛ bi mbähä yɯ 'yɛc'yɛi bɯ ja n'da ra nguxädi, nu'a ra Tiranno ra

xänbate bu. Nu'bu xam pøn yú xädi, i cat'a ra Pablo buya ne gätho yu pa mín xänbate bu. ¹⁰ Nyo jeya njabu bi 'yøt'a ra Pablo. Ne gätho yu ja'i 'buþa ja ra häi Asia, yu judío ne'u hing yu judío mí øh ran ho ma'da'yo nangu ra Hmu, ra Jesús. ¹¹ Ne xan ngu yan t'øt'e nuixte bi 'yøt'a ra Pablo, ngue bi 'yøt' Oja. ¹² Nguetho bi dä'u yu bayu o gue yu 'bøt'e a ra Pablo, gue'u bi mbenpa u yan zäman'u buya, ne gätho bi zä, ne bi bøn'u yu zïthu min 'yohu.

¹³ Nubuya 'da yu judío ngue zai yu mbonni, ðna paði da hyøn'a thi yu zïthu, ne sä i ndønpa rá thuhu ra Jesús. Bi ðu'mi bi xih yu zïthu:

—Dami pøni nangu rá thuhu ra Jesús, gue'a ra Jesús i man ra Pablo, sä ðn'u.

¹⁴ Ne nuya guehya yoto, yú ts'ant'u n'da ra judío, ra Esceva, ra hmumbäja a. Ne nu'u yú ts'ant'u ðna da hyøn'a thi n'da ra zïthu. ¹⁵ Pe nu ra zïthu bi ðadi:

—Nu ra Jesús dí paçä ngue ja rá ts'edi, ne ra Pablo dí paçä ngue ja rá ts'edi, pe nu'ehu, to'o eh, bi 'yøn'a ra zïthu.

¹⁶ Ne nuna ran 'yohu min 'youi ra zïthu, bi zäspa maxøts'e guepu mí 'bä'u yoto má 'yohu, bi ðaha bin tunhdu ne bi unbi, gätho di ðanba yú pahni. Ne bi bøm bu thi yan 'yohu, ya xí unbi gätho, nte he yú he. ¹⁷ Ne nu'a bin ja, gätho bi t'øpu ja ra hnini Éfeso. Gätho yu judío ne'u hing yu judío bi 'yøde ne gätho mí ja ra mbidi. Ne gätho bi 'yæspa ra Jesús, ra Hmu buya.

¹⁸ Ne xan ngu u gue mí æc'yæi, bi zøm bu, bi nde da gomanho yú mbui, ne bi dä ra güenda a xí 'yøt'e. ¹⁹ Ne'u 'da mí m baði bá cä yú søcuä, ngue yu libro yün xädi yu baði, ne bi hyøspu ja ra sibi, gätho da

nu'ɸ mí 'bɸɸɸ. Nɛ nu'bɸ mi mbede hangu gätho di muui, mbɛ mí jua'a yote ma 'dɛt'a mahuaɸi yɸ mbɛti gue ra t'axi. ²⁰ Nɛ man'da xɸn ngu bi 'yɛc'yɛi rá m hman Oja yɸ ja'i bɸ Éfeso, man'da bi fadi ja rá ts'ɛdi Oja.

²¹ M'bɛjua bɸya bi bɛn'a ra Pablo da mba bɸ Jerusalén, pɛ m'bet'o da zøm bɸ ra häi Macedonia, nɛpɸ ra häi Acaya. Nɛ bi 'yɛna:

—Dam 'bɸcä ts'ɸ bɸ Jerusalén, m'bɛjua ga mbagä bɸ ja ra dahnini Roma, bi 'yɛna.

²² Nɛ bi mbɛnpɸ Macedonia ɸ yoho yám fäts'ihɸ, ra Timoteo nɛ ra Erasto, pɛ guesɛ ra Pablo bim 'bɸpɸ mi'da yɸ pa bɸ Éfeso gue ra häi Asia.

Ran 'yo'ts'mahyɸ bɸ Éfeso

²³ Nu yɸ pa ɸ, xɸn ngu bi ndesɸi nangué rá 'yu Oja bɸ Éfeso, ²⁴ Nguetho nu'a n'da ran 'yohɸ í Demetrio, rá 'bɛfi da 'yøt' yɸ zɸ t'ɸngu ngue ra t'axi, ngue yú pøte ra danija guepɸ i pa nthande ra oja Diana. Nu'a, nɛ'ɸ madím pɛhmbɸ, xɸn ngu bi dāha nangué ra 'bɛfi i øt'ɸ. ²⁵ Nu ra Demetrio bɸya bi zonh'dɸ 'da'angu ra 'bɛfi mí øthɸ, nɛ bi xifi:

—N'yohɸ ahɸ guí pāhmbɸ nangué ma 'bɛfiɸ xɸn ngu ra mbɛti dí tāhmbɸ. ²⁶ Dí nuɸ nɛ dí øhmbɸ hinga hønt'ua ra hnini Éfeso pɛ gätho ra häi Asia, 'bɛ'a øt' na ra Pablo, i xih yɸ ja'i gue nu'ɸ yɸ oja nt'øt'e yú 'yɛ yɸn 'yohɸ ɛmbi ngue hing yɸ oja ɸ. Nɛ xɸn ngu yɸ ja'i bi pāh yán 'yomfɛni nɛ bi 'yɛc'yɛi a bi man ra Pablo. ²⁷ Nuya dán thɛɸ n'da ra 'yānthj, ngue nu ma pøte dí øthɸ njon da dāi. Nɛ dim 'bɛh rá ts'ɛdi rá ngu ra oja Diana, ngue i nuixte. Nɛ da t'ɛmbi nte di muui. Pɛ nu'a ra Diana gue'a oja a, nɛ

gätho y_u ja'i 'b_ucua ja ra häi Asia ne gätho ra ximhäi i thände a, sä bi 'y_en'a ra Demetrio.

²⁸ Ne nu'b_u mí 'yø'ü, emme bi de ra cuε. Ne nts'edi i mbafi:

—X_un ngu rá ts'edi ra Diana gue ma oja_u dy_u m_engu_u ua Éfeso.

²⁹ Ne gätho bi y_untonto gue 'b_up_u ja ra hnini. Ne gätho bin tihi 'dar_up_u ní mux_u ja n'da ra ngu x_un ndoho, ne bá b_ent' ra Gayo ne ra Aristarco, bi zix_up_u, ne nu ra Gayo ne ra Aristarco, y_u m_engu b_u Macedonia min 'yoh_u ra Pablo b_u 'yu. ³⁰ Ne'a ra Pablo nde xtá mba b_u 'b_uh y_u ja'i, p_e nu y_u 'y_ec'y_ei bi japi hin da mba. ³¹ Ne 'da'ü gue mi ja y_u ts'edi b_u ja ra häi Asia madin amigoh_u ra Pablo, bi mb_en_upa ra nde gue hin da mba b_u bí mux y_u ja'i. ³² Ne 'dahma 'dan'yo bi man'ü n'da ngu n'da nguetho gätho bi y_untonto. Ne x_un ngu ü hingui p_adi hanja bim p_eti b_u. ³³ Nu ra Alejandro mi 'bä'inde b_u 'b_uh y_u ja'i, bi mba nj_equi b_u ja y_u hmi y_u ja'i b_uya, nguetho ndep'ü y_u mijudíoh_u din y_a. Nu'a ra Alejandro b_uya bi u_anba rá 'y_e ndepe din h_e y_u ja'i, nguetho nde da xifi nte mán ts'o mí øt' y_u judío. ³⁴ P_e nu'b_u mi nu y_u ja'i ngue ra judío ra Alejandro, mb_e ma nyo ora bi mbafi, ne 'da'ingu bi ma:

—X_un ngu rá ts'edi ra Diana ma oja_u dy_u m_engu_u ua Éfeso.

³⁵ Nu ra secretario b_u ja ra hnini b_uya, bi japi ngue bin h_e y_u ja'i, bi xifi:

—Dy_un 'yoh_uh_u, dy_u m_e'efesoh_u, hingui 'b_ucua n'da ran yoh_u gue hingui p_adi dí jamansuh_u ra oja Diana, guej_u dy_u m_e'efesoh_u, ne gätho dí εspah_u ra

do bi dāh mahęts'i, gue rá pøte ra Diana. ³⁶ Nε nuna njo'o da zā da gøni. Janangue'a daman 'yomfęnih_u ts'u nε hin gui 'yøth_u a hin da bømanho. ³⁷ Nu y_un 'yoh_u ngue guá sih_u ua, him bim pę b_u ja rá nij_u ra oja Diana. Nε him bi man ra ts'ore nangue'a ma ojah_u ra Diana, bi 'yęna.

³⁸ Nε xø bi 'yęn'a ra secretario:

—Nuna ra Demetrio nε'u mi'da gue dim pęhmb_u, nu'b_u i ja 'bε'a i nde dí yapa n'da, nde'b_u gue din yaui b_u ja ra dangu n'dahma n'da ngu n'da da zā dın yase. ³⁹ Nε nu'b_u ja man'da guí nde gui 'yøth_u, dami xihmb_u ra ze'mi da 'yøt'a n'da ra junta, guep_u da mba ma hoqui. ⁴⁰ Nguetho dí su da hnercah_u häi 'b_u da t'ängah_u nangue ra mbahni dá øth_u ra pa jabuya, nguetho hin'y_u 'bε'a sä ga mamhb_u nangue'a dá øth_u ya, bi 'yęna.

⁴¹ Nε nu'b_u mi gua'a im ma, bi 'yet' y_u ja'i.

20

Nu ra Pablo bi mba b_u ra häi Macedonia nεp_u ra häi Grecia

¹ Nε nu'b_u min hę nín 'yo'ts'mahy_u b_u ra hnini Éfeso, nu ra Pablo bi zonh'd_u y_u 'yęc'yei. Nε nu'b_u mí un ran zofo, bin 'yęte b_uya, bi mba b_u Macedonia. ² Nε gätho bi zengua y_u'yęc'yei gätho ra häi Macedonia, bi h_ut ra ts'edi y_u mb_ui nangue rám hman Oja bi xi'u. Nε m'bejua bi zøm b_u ja ra häi Grecia mahøn'a. ³ Hyuzna bim 'bap_u, ęna xtá hyu ra barco, gue xtá mba b_u ra häi Siria, pę nu'u 'da y_u judío ęna xtán dāqui. Nε nu'b_u mí b_udi 'bε'a nde xtá t'ørpe, bin 'yomfęni nε bá peng b_u ja ra häi Macedonia. ⁴ Nε min 'yoh_u ra Pablo ra Sópater ra

mengu berea a, ne'a ra Aristarco ne ra Segundo, yu mengu tesalónica u, ne nu ra Gayo ra mengu derbe a, ne nu'a ra Timoteo ne ra Tíquico ne ra Trófimo, yu mengu asia u. ⁵ Nu'u bim 'bet'o bi mba ní tøguahe bu ra hnini Troas, ne nugä dra Lucascä, dí o't'ra søcuq jaua, dín hyunbahe u. ⁶ Nu'bu mí guah yu peti nangué ran dābaxjua, dá huhe ra barco dá nexhe bu ra hnini Filipos, ncūt'a pa dán 'yohe dá sømhbe bu Troas guepu i tøguahe u mi'da. Ne nyoto pa dām 'buhmbe bu.

Nu ra Pablo i 'bupu Troas

⁷ Nu'a ra pa domingo dām petihe yu 'yēc'yēi bu ja ra hnini Troas, dá sihe ra xēcahmε, gue dá bēmhbē rán dāte ra Hmu. Ne nu'a ra Pablo bi man rām Hman Ojā. Ne nya'athoho bin yā gue'bu go mi zøm made ra xui, nguetho da mba 'bu bi hyats'i. ⁸ Ne εmmε xən ngu ra sibi mí zø bu ja ra cuarto magāts'i guepu bim peti yu jā'i. ⁹ Ne huxpu ja n'da ra ventana n'da ra ts'unt'u í Eutico, ne εmmε bi ndet'āha, nguetho ra Pablo nya'a bin yā. Nu ra ts'unt'u bi dop ra t'āha, bi dāgui, ná hyu tøque ra ngu bu bi dāgui. Ya xí du 'bu mi thāts'i. ¹⁰ Ne bi gāh ra Pablo, ní nyexpu 'bēn'a ra ts'unt'u ne bi hyūfi, ne bi xi'u buya:

—O di tu ni mbuihu, ya bi dāmbēni na.

¹¹ Nu ra Pablo bi ndex mahøn'a bu ja ra cuarto buya, ne dán sihmεhe. Ne nya'a thoho bin yā ra Pablo mahøn'a, gue'bu go mi bøx ra hyadi, ja bi mba buya. ¹² Ne nu'bu mí ts'ix'a ra ts'unt'u gue bi dāgui, ne i te 'bu mí zøm bu rá ngu, gātho bin johya u.

Bi mba bu Mileto ra Pablo

¹³ Nugähe dá hugähe ra barco ne dá mbähmbe bu ra hnini Asón nguetho nubu dan c'athe ra Pablo, ngubu bi xije mam'bet'o, gue xí 'yɛn ra Pablo din 'yogua thoho. ¹⁴ Ne nu'bu mán tĩmhbe bu Asón a ra Pablo, dá sixhe dá huhe ra barco ne dá sòmhbbe bu ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne dá nexhe bu, ne man'da pa dá sòmhbbe bu ní hɛ't'a ra t'uhäi Quío gue i jabu made ra deɟa. Ne man'da pa buya dá sòmhbbe bu ra t'uhäi Samos gue i jabu made ra deɟa. Ne dán säyahe ts'u bu ra hnini Trogilio, ne man'da pa buya dá sòmhbbe bu ra hnini Mileto. ¹⁶ Nguetho nu ra Pablo bi nde bi thochto bu ra hnini Éfeso, hingui nde din säya bu ra häi Asia. Nguetho di xoni da zøn'a n'dihi bu Jerusalén, ya dí 'bupɐ 'bu ra pa ra dɛmpeti t'ɛmbi Pentecostés.

Nu ra Pablo bi zonh'du yu ngurpi yu 'yɛc'yɛi bu Éfeso

¹⁷ Ne nu'bu má sòmhbbe bu Mileto, ra Pablo bi ma dín zonh'du yu dɛc'yɛi, gue yu ngurpi yu 'yɛc'yɛi dim peti bu ra hnini Éfeso. ¹⁸ Ne nu'bu mi zopɐ u, bi 'yɛmp'a ra Pablo:

—Nu'ehu guí pəhmbu 'be'a gätho mam 'bui dá øt'ä ua ra häi Asia, asta gue'bu go rá mbɛdi dá søcä ua. ¹⁹ Gätho yu pa däm 'bucä ua dá ørpa rá 'beɸi ra Hmu mahɛts'i, ne hin dadín 'yɛts'i. Ne xun ngu ma guidä dá fäni gue'bu má həh ma mbui dá äp Oɟa nangue ahɐ. Ne xun ngu ran unbi dá nu gue bi 'yørcä yu judío. ²⁰ Pe nugä hin te dá cøn'nahɐ pe dá xi ahɐ gätho 'be'a da mbäx ahɐ. Ne dá xän'nahɐ bu dim peti yu ɟa'i, ne dá xän'nahɐ bu ja ni ngumhbɐ. ²¹ Ne dá xifi xun ho yu judío ne'u hing yu judío, gue di pəh yün 'yomfɛni nangue Oɟa, gue da 'yɛc'yɛi ma

Hmuh_u ra Jesucristo. ²² P_ε nuya, rá Hogand_uhi Oj_u i ørca ra ts'edi ga mbagä b_u Jerusalén, n_ε hin dí p_udi 'b_ε'a gua thocä b_u. ²³ P_ε h_unt'a dí p_ucä gue dan ofädi b_u Jerusalén, n_ε ga nugä x_un ngu y_un _unbi, nguetho gues_ε rá Hogand_uhi Oj_u bi xiqui h_unb_u go hap_u dá thocä b_u ja y_u hnini. ²⁴ P_ε hinga guet'a dím b_εn'a, hin te di muui ma tes_εgä nangu_εc z_εh_εgui. H_unt'a ran johya dí nde ga nu 'b_u dá juah ra 'b_εfi bi 'dacä ma Hmuh_u ra Jesús, gue'a ga mangä ran ho ma'da'yo nangu_ε rá mate Oj_u.

²⁵ N_ε gätho ah_u dá xi ah_u rám Hman Oj_u gue 'b_εp_u ní mandagah_u Oj_u, n_ε dí p_ucä xínga n'da ah_u gui nurcah_u ma hmi mah_un'a. ²⁶ Nuya nam pa ya dí xi ah_u, hingui pa ma gü_εndagä 'b_u gui 'b_εhmb_u rán ho Oj_u ya. ²⁷ Nguetho hin te dá c_un'nah_u, gätho dá xi ah_u 'b_ε'a nde Oj_u gui p_uhmb_u. ²⁸ Nuya gui jamansu 'b_ε'a gui 'y_uth_u, n_ε da zä b_u gui jamansuf_u yá mb_ui ni mi 'y_εc'y_εih_u b_uya. N_ε gue'a ra 'b_εfi bi 'da ah_u rá Hogand_uhi Oj_u, gue gui jamansuf_u yá 'y_εc'y_εi ra Hmu, gätho ná ngu' _u i 'b_εhmb_u ra Cristo, nguetho rá jise ra Cristo í gurpa yá ts'oqui 'b_u mí du. ²⁹ P_ε nu'b_u dá mbagä, dí p_ucä m'b_εjua ba _ε'i 'da tengu y_u zate, nde da za' _u y_u d_ε'yo, din jab_u da 'y_ut'ah_u gue di _un'na ni mb_uih_u gy_u 'y_εc'y_εih_u. ³⁰ N_ε 'da' _u gue gues_ε ah_u da ndants'i, n_ε hinga nju_uantho da man rám Hman Oj_u, gue da ndep'a dí t_εn'd_u mi'da. ³¹ Janangu_ε'a gui jamansu ni mb_uih_u ngue hin da hyä ah_u _u. N_ε guim b_εmhb_u gue nhyu j_εya, ma pa n_ε ra xui, dá xän'nah_u n'da ngu n'da ah_u, n_ε _εmme dán zoni nangu_ε ah_u.

³² Nuya dadí d_u ah_u Oj_u. N_ε ga soc'ah_u rám Hman Oj_u, nu'a i ma nangu_ε rá mate Oj_u, gue'a

ram hma di zet'a ni mbuih, ne gue'a dín ja ah, gätho i ja Oja, tengu tho Ɂ gätho mi'da i pa nthahni. ³³ Nugä hin dá nde a ni mbetih, xinga gue ni pahni. ³⁴ Pe guí pahmba dám pepehe ne dá undä 'be'a gätho mí hon'Ɂ dán 'yogähe. ³⁵ Dá øt'ä gue dá honse man ts'ihme, dá ut'ah Ɂ gue dam pehmba ne ga fäxh Ɂ hin 'yɁ 'be'a da hyoni. Ne gam bɛmhba 'be'a bi ma ma Hmuh ra Jesús 'bɁ mí 'yɛna: “Man'da di johya ní mbui n'da 'bɁ di uni, xinda gue'bɁ din t'unna n'da,” ngubɁ bi man ra Hmu, bi 'yɛn'a ra Pablo.

³⁶ Ne nu'bɁ mi gua'a rám hma ra Pablo, bin danyahmu gätho mí 'bɛpɁ, ne bin yah Oja. ³⁷ Ne nu'Ɂ gätho bin zoni, ne bi hyɁ'a ra Pablo ne bi zɛspa rá 'yogu. ³⁸ Nu'Ɂ ɛmmɛ bi du yɁ mbui, nguetho ra Pablo bi xi'Ɂ him man'dandɪ da nu mahøn'a. Ne nu'Ɂ bi zix'a ra Pablo bɁ ja ra barco bɁya.

21

Bi mba bɁ Jerusalén ra Pablo

¹ Ne nu'bɁ mán hyɛhmbe yɁ 'yɛc' yɛi, dá huhe ra barco, ne njuantho 'bex dá sɔmhbe bɁ ja ra t'ɛhäi Cos ngue i ja bɁ made ra deja. Ne man'da pa bɁya dá thohmbe bɁ ja ra hnini Pátara. ² NubɁ, dá tɪmhbe n'da ra barco ní mba bɁ ra häi Fenicia, dá huhe bɁya dá mbähmbe. ³ Ne nu'bɁ má thohmbe nthandi thoho ra t'ɛhäi Chipre i ja bɁ made ra deja, ngäha dá mbähmbe dá sɔmhbe bɁ ra häi Siria nubɁ ra hnini Tiro, guepɁ da zoh rá 'bɛni ra barco. Ne dá cəhmbe bɁya, dá mbähmbe bɁ ja ra hnini. ⁴ Nu'bɁ má tɪmhbe bɁ yɁ 'yɛc' yɛi bɁya, dám 'bɁhmbe nyoto pa. Ne nu rá Hogandahi Oja bi bɛnba yɁ 'yɛc' yɛi

'be'a da thoh ra Pablo 'bɛ da mba bɛ Jerusalén. Janangue'a bi xifi hin da mba. ⁵ Nɛ nu'bɛ mí gua'a nyoto pa, dá pɔmhbe bɛ. Nɛ gátho yɛ 'yɛc'yɛi, yɛn 'yohɛ nɛ yɛ xisu nɛ yɛ t'ɛhni, dá mbähmbe asta gue dá pɔmhbe bɛ ja ra hnini. Dán danyahmuhe bɛ ja ra ndendejɔ bɛya, nɛ dán yɛhe Ojɔ. ⁶ Nubɛya dán 'yɛhmbe nɛ nugähe dá huhe ra barco, pɛ nu'ɛ bi mbeng bɛ ja yá ngu.

⁷ Bá nɛxhe bɛ Tiro, dá mbähmbe nɛ dá cɛhmbe 'bɛ má sɔmhbe bɛ Tolemaida. Nu'bɛ má zɛnguahe yɛ cu, dán tehe bɛ n'da pa. ⁸ Nu'bɛ mi hyats'i, gátho gahe ngue dín 'yohe ra Pablo dá thohmbe bɛ ra dɛhnini Cesarea. Nɛ dán säyahe bɛ ja rá ngu ra Felipe. Nu'a ra Felipe zɛi mi mam bɛ rán ho ma'da'yo Ojɔ. Nu'a, n'da gue'ɛ yoto má 'yohɛ nthahni mín 'yohɛ ra Esteban. ⁹ Nɛ nu ra Felipe mi 'bɛi goho yá t'ixu him bin thɛti, nɛ nu'ɛ, yɛ pɔngahyɔ ɛ, bi man rám Hman Ojɔ. ¹⁰ Nɛ nu'bɛ mám 'bɛhmbe bɛ da yɛ pa bi zɔ'a n'da rá pɔngahyɔ Ojɔ í Agabo, bá nɛxpɛ ra häi Judea. ¹¹ Nu'bɛ mi zɔm bɛ dí 'bɛhmbe a, bi gɛspa a rá ngɛt'i ra Pablo nɛ bi duzehe yá gua nɛ yá 'yɛ ra Agabo, nɛ bi ma:

—Nu rá Hogandɛhi Ojɔ bi bɛngä ngue ngubɛ da 'yɔrpa yɛ judío a rá mbeti na ra ngɛt'i bɛ Jerusalén, nɛ dín dɛ bɛ 'bɛh yɛ jɔ'i ngue hing yɛ judío.

¹² Nu'bɛ má ɔhmbe 'be'a bi man ra Agabo, gátho gahe nɛ yɛ mɛngu bɛ, dá ɔrpahe ra ts'ɛdi hin xtá mba ra Pablo bɛ Jerusalén. ¹³ Nu ra Pablo bi 'yɛm bɛya:

—'Be'a guí ɔthɛ guí zomhbɛ. O gadí ɛngahɛ ma mbɛi. Nugä dadín sägä hɔnt'a go 'be'a da t'ɔrcagui, o

gue da thurqui o gue da thog b_u Jerusalén nangué ra Jesús, ma Hmu.

¹⁴ Nε him bi zä dá s_amhbe, dá hεthe b_uya nε dá εmhbe:

—Nu'a rá pähä Oja da t'øt'e.

¹⁵ Nε m'bεjua b_uya dán sähe nε dá mbähmbe ra Pablo b_u Jerusalén. ¹⁶ Nε 'da' u_u 'yεc'yεi b_u Cesarea dá mbähmbe. Nε nu'b_u má s_omhbe b_u Jerusalén, nu' u_u bi zixcähe b_u rá ngu ra Mnasón, ra mεngu chipre. Nε maya'b_u thohe mí εc'yεi ra Mnasón. Guep_u rá ngu dán säyahe.

Bi zεngua ra Jacobo ra Pablo b_u Jerusalén

¹⁷ Nu'b_u má s_omhbe b_u Jerusalén, nu u_u cu nangué ra Cristo b_u, bi hyu yá mb_ui 'b_u mi nuje, nε bi zimanhoje. ¹⁸ Man'da pa b_uya dá mbähmbe ra Pablo dá nuhe ra Jacobo Santiago, nε' u_u gätho mí 'b_up_u, yá ming_urp_ui_u, u_u d_ac'yεi. ¹⁹ Nu ra Pablo bi zεngua u_u nε 'bex bi d_u'mi 'dahmi'datho bi ma 'bε'a gätho bi 'yøt' Oja nangué rá 'bεfi ra Pablo, nu b_u 'b_uh u_u j_a'i ngue hing u_u judío. ²⁰ Nε nu'b_u mi 'yø' u_u 'bε'a bi man ra Pablo gue bi 'yømanho 'b_u mí sih rám Hman Oja, εmme bin johya nε bi 'yεspa Oja. Pε nu' u_u, bi 'yεmbi:

—Pε guí pädi, ma z_u cu'i Pablo gue u_u mahu_uhi thohe u_u judío i εc'yεi ya, nε gätho i εna jatho da 'yøt' yán t'εdi ra Moisés. ²¹ Nε nu' u_u bi sifi 'bε'a gätho gá 'yøt'e. Nε sä εn' u_u gá xänbi gue gätho da hyeh yán t'εdi ra Moisés u_u u_u judío gue 'b_up_u 'b_uh u_u j_a'i hing u_u judío, nε gá xifi ngue hin da mbanthεqui yá xifani, nε hin da 'yøt' yán t'øt'e u_u judío, εn' u_u. ²² Nuya 'bε'a sä ga øth_u ya, guehma dim pεti u_u ma mi 'yεc'yεi_u u_u judío, gue da gohmahy_a'a'i,

nguetho da 'yøde ya gá sòhø, bi 'yɛmbi. ²³ Nuya nde'bɥa gui 'yøt'e 'bɛ'a ga xi ahe. Nuya 'bɥcua goho yɥn 'yohɥa ngue bi ma da 'yøt'a n'da ran hogui nangue Oja, nɛ jatho da 'yøt'e. Nuya gui 'yøt'e 'bɛ'a da 'yøt'ɥ. ²⁴ Nu'i gue'e gui six bɥya yɥn 'yohɥa, nɛ gui 'yøt'e tengu jatho da 'yøt'ɥ, ngue mí ma n'da ran hogui nangue Oja. Nɛ gätho gui jurpa yú gasto ɥ, gui tämb yɥ dɛ'yo ngue da mbøts'e. Nɛ nubɥya sä gui 'yax ni yaxɥa tengu i øt' yɥ ja'i nu'bɥ xɥn guah yɥ pa yɥn hogui. Nɛ gätho yɥ ja'i sä da badi ngue him majuaɥni'bɛ'a bi man'ɥ 'da nangue'e. Nɛ da bah pɥya nɛ'e gui tɛn'na rán t'ɛdi ra Moisés. ²⁵ Pɛ nangue yɥ ja'i hing yɥ judío ngue bi 'yɛc'yɛi, ya dá pɛnpahe n'da ra søcuɔ, nɛ dá xihmbe hin da zi 'bɛ'a bi 'bøspa yɥ hmite, xín da za'a ra ngø ngue him bi bøn rá ji, xín da zi ra ji. Nɛ hin da 'yøt' yɥn 'yomt'ɛni, bi 'yɛn'a ra Jacobo Santiago.

Bi mba mfɛnt'i ra Pablo bɥ danija Jerusalén

²⁶ Nu ra Pablo bi zix'ɥ yɥn 'yohɥa bɥya, nɛ bi 'yøt'e tengu bi 'yøt'ɥ. Nɛ bi mbähä bɥ mbo yú danija yɥ judío, ngue da ma nda'a ní pa da guah yú pa ran hogui. Nɛ bi ma nda'a ní pa di un yɥ 'bøts'e.

²⁷ Hin ɛ ní zø'n'a yoto pa mi juah ran hogui, nu yɥ judío gue hing yɥ 'yɛc'yɛi, yɥ mɛngu ra häi Asia, bi nu bɥ mbo ra danija ra Pablo. Nu'ɥ bi parba yɥ ja'i nɛ bi bɛnt' ra Pablo. ²⁸ Bi mbafi:

—N'yohɥ ahɥ dyɥ israelɥa, dami zɛje gam bɛnthɥ na ran 'yohɥ 'bäcua, i xänba yɥ ja'i hønɥa go hapɥ i pa ngue hingui hojɥ, nɛ ɛna nte di muui yún t'ɛdi ra Moisés nɛ nte di muui ma danijahɥ. Nɛ hinga hønt'a bi 'yøt'e, pɛ man'da, bá si ua mbo ra

danija yu ja'i ngue hing yu judío. Janangue'a bi ts'on'a ra hoganija ngue majapi, sä ɛn'u.

²⁹ Nguetho mi nu min 'youi ra Pablo bu ja ra hnini n'da ra mengu éfeso í Trófimo. Ne mi manse ngue ɛmbi bi zixpu mbo ra danija.

³⁰ Ne nubuya gätho ra hnini bin ja n'da ran 'yo'ts'i, ne gätho ní muxpu 'bäh ra Pablo, bi bent'i, bi guppu thi ra danija. Ne 'bex bi gut' yu nija. ³¹ Ne nu'bu mí zäpi ɛna xtá hyo ra Pablo, nu ra hmudofui mí øde ngue gätho ra hnini Jerusalén bin 'yo'ts'i.

³² Nu'a 'bex bi zix'u yu dofui ne gätho yu hmudofui, ne bi mba n'dihi bu 'buh yu ja'i. Ne nu'bu mi nu yu ja'i gue mba bu yu dofui ne yu hmudofui, 'bex bin he ní m'benza ra Pablo. ³³ Ne nu'a ra hmudofui buya bi bent' ra Pablo ɛna da got'i, ne bi manda ngue da mba nthat'i yoho yu cadena. M'bejua bi t'än'du, ne bi t'ɛmp'u:

—To'o na, 'be'a bi 'yøt'na.

³⁴ Pe nu yu ja'i ɛmme madí mbahni ne gätho 'dahma 'dan'yo bi ma. Janangue'a nu ra hmudofui him mi sä da badi hanja bin 'yo'ts'i. Bi manda ngue da zixpu ja ra ngundofui a buya. ³⁵ Ne nu'bu mí zøm bu ja rá 'dede ra ngu, bi dux'u yu dofui a ra Pablo, nguetho nu yu ja'i man'da nde da bent'i mahøn'a.

³⁶ Nguetho xæn ngu yu ja'i bi dænni bi mbafi:

—Dami hyohu, ɛn'u.

Nu ra Pablo bin juqn zɛhe bu ja yu hmi yu jq'i

³⁷ Ne nu'bu manguepu da zixpu mbo ja rá ngu ra Pablo bi 'yän'na ra hmudofui:

—Dami 'yørqui ts'u ra mate dan yaui ts'u, bi 'yɛna.

Nu ra dofui bi dadi:

—Ha guí pa'a rá nde yu griego.

—Haha, bi yɛn'a ra Pablo.

³⁸ —Oh, ha hinga gue'e gra mɛngu Egipto, ngue gá dɔp'a n'da ran 'yo'ts'i nɛ gá sixpɛ ma'ueni goho mahuahi yɛn 'yohɛ ngue yɛ hyodu, bi 'yɛmbi.

³⁹ Nu ra Pablo bi dadi:

—Hin'na, hinga guecä. Nugä dra judíogä nɛ dra mɛngu Tarso, n'da ra dahnini ngue ja rá ts'ɛdi bɛ ja ra häi Cilicia. Nuya dí ä'a n'da ra mate ngue ga xicä ts'ɛ yɛ ja'i.

⁴⁰ Nu ra hmudofɛi bi un ran t'ɛdi. Nubɛya, nu ra Pablo bí 'bäpɛ ja ra 'dede, nɛ bi uɔ'ts' rá 'yɛ ndepe dín hɛ yɛ ja'i. Nɛ nu'bɛ min hɛ, bi zofo nangue yá ndesɛ ɛ, gue yá nde ra hebreo, bi 'yɛna:

22

¹ —N'yohɛ ahɛ, gyɛ ta ahɛ, gui 'yøhmbɛ 'bɛ'a ga xi ahɛ ya, bi 'yɛn'a ra Pablo 'bɛ mi dɛ'mi bin yɔ.

² Nɛ nu'bɛ mi 'yø'ɛ ngue bi ts'ofɛ nangue yá ndesɛ ra hebreo, man'da bin hɛ. Nu ra Pablo bi 'yɛm bɛya:

³ —Nugä dra judíogä, dám 'bɛcä bɛ Tarso, nubɛ ra häi Cilicia, nɛ bi mba ma tedegä ua Jerusalén. Nɛ dán xäcä rán xädi ra Gamaliel, nɛ dán xäcä xɛn ho yún t'ɛdi ɛ ma ngarpa bøtahɛ. Nɛ ɛmmɛ mi ɛhyagä nangue rá 'bɛfi Oja ngue gätho ma mbɛi, tengutho ahɛ ya. ⁴ Nɛ madí undä ran ɛnbi to'o gätho mi ɛc'yɛi ra Jesús, nɛ 'da'ɛ dá ho nɛ'ɛ mi'da, yɛn 'yohɛ nɛ'ɛ yɛ xisu dá sixpɛ fädi. ⁵ Nu ra hmumbäjä nɛ yɛ dɔc'yɛi da zä dín juanni 'bɛ'a xtá øt'ä, nguetho dá cɛmba yá sɔcuɔ bi 'dacä, gue mí ɛna xcá un yɛ ngərpi bɛ ja yá nijä ma mijudíohɛ bɛ Damasco. Nɛ dá hɔx ra 'yu dá mba bɛ Damasco. Nu ra sɔcuɔ dá jɛcä ngue'a

ran t'ɛdi ga cot'a fädi yu 'yɛc'yɛi, nɛ dí ɛna xcuá si
ua Jerusalén, ngue xtá nu ua ran ɯnbi.

Nu ra Pablo bi ma ha bin jabu í 'yɛc'yɛi

⁶ Nɛ nu'bɯ mán 'yogä bu 'yu hänbɯ Damasco, tengu'bɯ mbɛ huxyadi, bá cɔ n'da ra nyot'i mahɛts'i, ngue nts'ɛdi bi hyärpɯ dí 'bäi. ⁷ Nugä dá tɔng bu häi, nɛ dá ø'a n'da ra nde bi xiqui: “Saulo, Saulo, hanja gní ɯngagui,” bi 'yɛngui. ⁸ Nɛ dá thɔti: “To'o i ma Hmu.” Nɛ nu'a bí xiqui: “Nugä dra Jesús, dra mɛngu nazaret, guecä gadí ɯngagui.” ⁹ Nɛ nu'ɯ 'da mín 'yogähe bi nu'a ra nyot'i, pɛ him bi 'yø'a ra nde ngue bi zocä. ¹⁰ Nɛ dá änni: “Ma Hmu 'bɛ'a sä ga øt'ä.” Nɛ nu ra Hmu bi 'yɛngui: “Dami ndants'i ní mba bu Damasco, nubɯ, da si'a bu 'bɛ'a gätho dá sän'ni'i gui 'yøt'e.” ¹¹ Nɛ nugä 'bex dán xädä nangue'a ra nyot'i, nɛ nu'ɯ mín 'yogähe bi gərca ma 'yɛ, nɛ dá sømhbɛ bu ja ra hnini Damasco.

¹² Nɛ mi 'bɯpɯ n'da ra hocjɔ'i í Ananías, ngue mi tɛnni xɯn ho yún t'ɛdi ra Moisés. Nɛ gätho yu judío mi 'bɯpɯ mi numanho a. ¹³ Nu ra Ananías bi zøpɯ däm 'bɯcä, nɛ bi xiqui: “Ma cu'i Saulo, dami hyand ran nɛqui ni dä ya.” Nɛ 'bex bi zø ma dä, nɛ bi zä dá nu a ran 'yohɯ buya. ¹⁴ Nɛ bi xiqui: “Nu'a Ojɔ mi thɔnde ma ngɯrpa bøtahɯ bi huahn'na'i ngue gui pɔdi 'bɛ'a rá pähä a. Nɛ bi ja'a'i gá nu rá Hoga Ts'unt'ɯ, nɛ bi ja'a'i ngue gá 'yørpa rá nde a. ¹⁵ Nuya gui mam bu 'bɯh yu jɔ'i 'bɛ'a gá nu nɛ 'bɛ'a gá 'yøde. ¹⁶ Nɛ hin'yɯ 'bɛ'a man'da gui tø'mi, dami ndants'i gan xixyɔ, gui 'yɛc'yɛi majuɔni a ra Hmu ngue di 'uec'a'ɯ ní ts'oqui nangue rá thuhu a ra Hmu,” bi 'yɛngä ra Ananías, bi 'yɛn'a ra Pablo.

Bi man ra Pablo hanja bi mba b_u 'b_u h_u hing y_u judío

¹⁷ Nε xø bi 'yεna:

—Nε nu'b_u jãmbá pengä ua Jerusalén, dán ya'be Oja b_u mbo ra danija, nε nu Oja bi jacä dá nu tengu n'da ra t'i. ¹⁸ Nε dá nugä ra Hmu, bi 'yεngui: “Dahmantho dami pøngua Jerusalén, nguetho hin da t'ørpamasu 'be'a gui ma nanguecä.” ¹⁹ Nε dá xi'a: “Ma Hmu, nu' b_u ma mēnguhe ua gätho i paði 'be'a gätho dá øt'ä, dá mba b_u gätho ma nijahe, nε dá unba u gätho bi 'yεc'yēi i, nε dá cot'a fädi u. ²⁰ Nε nu'b_u mi mba ntho ra Esteban mi 'bäcä b_u, nε 'da'angu dá bēmhbē u bin hote, nε dá jamansup yá pahni u.” ²¹ Pε nu ra Hmu bi xiqui: “Ní mba, nguetho ga pēnh'na b_u yab_u guep_u 'b_u h_u ja'i ngue hing y_u judío,” ngub_u bi xiqui, bi 'yεn'a ra Pablo.

Nu ra Pablo bi mba ma dä b_u 'b_u h_u hmudof_ui

²² Nu' b_u bi 'yømanho 'be'a bi man'a ra Pablo, asta gue'b_u mí ma da mba b_u 'b_u h_u ja'i hing y_u judío. Nubaya bin cuε' b_u y_u judío i 'bäp_u gue hing y_u 'yεc'yēi, bi mbafi nε bi 'yεna:

—Dá tho na ran 'yoh_u, man'da xun ho 'b_u hin di thoqui dim 'b_ui, bi 'yεn' b_u.

²³ Man'da bi mbafi bi hua't' yá pahni nε bi 'yents' y_u fonthäi. ²⁴ Nu ra hmudof_ui bi manda da ts'ixp_u mbo ra Pablo, nε bi manda da mba m'bei, ngue ndep'a dín juan'na ra Pablo hanja ná mba' b_u y_u ja'i. ²⁵ Nε nu'b_u i pa nthat'i ra Pablo ngue ra xifani, bi 'yän'na ra dof_ui ngue mi 'bäp_u:

—Ha i ja nin t'ε dih_u gui fe'a n'da ra romano nu'b_u hin ní t'ørpa ran juanbi, bi 'yεn'a ra Pablo.

26 Nε nu'bɯ mi 'yø'a ra dofɯi a bi man ra Pablo, bi mba bá xi'a rá hmu nε bi 'yɛmbi:

—Dami jamansu 'be'a guí ørpa na ran 'yohɯ, n'da ra romano na.

27 Nε bá ɛ'a ra hmudofɯi bɯya, bi 'yän'na ra Pablo:

—Ha majuani gue'e gra romano.

Nu ra Pablo bi dadi:

—Haha, bi 'yɛna.

28 Nu ra hmudofɯi bi 'yɛmp'a:

—Xɯn ngu ra mbeti dá jut'ä ngue dán romanogä.

Nu ra Pablo bi xi'a:

—Pε nugä mbadi thoho ma ta bin t'un ran t'ɛdi gue din romano, janangue'a man'da dra romanogä.

29 Nε nu'a ra hmudofɯi bin su nguetho ya xí du't'i nε nu'a ra Pablo ra romano na. Janangue'a nu'ɯ nte bi 'yørpa ra Pablo, ɛna xtá mbei.

Nu ra Pablo mi 'bäpɯ ja rá junta ɯ yá hmumbäjä yɯ judío

30 Nε nu'bɯ mi hyats'i, nu ra hmudofɯi nde da badi hanja í yäp'ɯ yɯ judío, bi xocta'a ra Pablo mán thu't'i, nε bi manda dim peti yɯ hmumbäjä nε yá ngərpi yɯ judío. Nε bi zix'a ra Pablo bɯ dim peti.

23

1 Nu ra Pablo ɛmmε madín hyɛthɯ bɯ, nε bi xifi:

—N'yohɯ ahɯ, nugä zai dí øt'ä'a i xicpa ma mbɯi Oja, asta gue ra pa jabɯya, bi 'yɛm 'bɯ mí dɯ'mi din yä.

2 Pε nu ra Ananías, ra dambäjä, bi xi'ɯ gue 'darpɯ mi 'bähmbɯ ra Pablo, da mberpa rá nde. 3 Nu ra Pablo bi xi'a ra Ananías bɯya:

—Oja da mbeɸ'a'i nguetho yoho ni mbɸi. Sä guí ɛmhɸ hin dá øt' yɸn t'ɛdi, pɛ go gue'ahɸ hin guí øthɸ yɸn t'ɛdi, ngue gadí manda da 'berca ma nde.

⁴ Nɛ nu'ɸ 'darpɸ mi 'bähmi bi 'yɛmbi:

—Hanja gní that'a ra dambäjä ngue bi huahn'na Oja.

⁵ Ra Pablo bi dadi:

—Cu ahɸ, hin dí pɛcä ngue ra dambäjä a, nu'ɸ xcá pɛcä hin xcá thatä 'bɸ, nguetho nt'o't'i gue hin ga c'aman'ɸ ma ngɸrpihɸ, bi 'yɛmbi.

⁶ Nɛ nu'a ra Pablo 'bɸ mí nu'ɸ 'da gue hupɸ ja ra junta, bi badi hinga 'da'ingu yá t'ɛc'yɛi ɸ, nguetho 'da'ɸ bi dɛn'dɸ i man yɸ saduceo nɛ nu mi'da bi dɛn'dɸ i man yɸ fariseo. Janangue'a nu ra Pablo bi 'yɛmp'ɸ 'bɸpɸ ja ra junta:

—N'yohɸ ahɸ, nugä dra fariseogä, nɛ xin rá ts'ant'ugä n'da ra fariseo. Nugä dí 'bäcua nɛ guí ørcahɸ ran juɸnbi nguetho dí ɛc'yɛi gue i ndants' mahøn'a ɸ i tu, bi 'yɛn'a ra Pablo.

⁷ Nɛ nangu'e'a xí man na ra Pablo bin junthɸ yɸ fariseo ɸ yɸ saduceo, nɛ gätho bin hecpɸ ja ra junta.

⁸ Nguetho i man'ɸ yɸ saduceo gue hingui ndants' mahøn'a ɸ i tu, nɛ i ma ngue njo'o yám 'bɛhni Oja mahɛts'i, nɛ i ma ngue njo'o yɸn dahi. Pɛ nu yɸ fariseo gätho i ɛc'yɛi. ⁹ Bin ja n'da ra mbahni, nɛ nubɸya bin ndants'i 'da'ɸ yá xänbate ɸ yɸ fariseo, bi 'yɛn'ɸ:

—Nuna ran 'yohɸ 'bäcua, nte män ts'o bi 'yøt'e. Xi'bɸ majuɸni n'da ran dahi o gue n'da rám 'bɛhni Oja mahɛts'i bin yɸui, nde'bɸ hin ga sɸhmbɸ Oja, bi 'yɛna.

¹⁰ Pɛ nu'ɥ 'bɥpɥ ja ra junta, ɛmmɛ bin sɥ'ɥ, asta gue'bɥ mí zu ra hmudofɥi da sɛn'inde ra Pablo. Bi xih yá dofɥi bɥya gue ba jɥcpɥ 'bɥh yɥ ja'i, nɛ da zix mahɔn'a bɥ ja ra ngundofɥi.

¹¹ Nɛ nu'bɥ min xui, ra Hmu mahɛts'i bim 'bähmi ra Pablo nɛ bi 'yɛmbi:

—O di tu ni mbɥi Pablo, nguetho ngutho gui ma bɥ ja ra dɔhnini Roma nanguecä, tengutho gá mangua Jerusalén.

Mi ɛna xtá tho ra Pablo

¹² Nu'bɥ mi hyats'i, 'da'ɥ yɥ judío 'da'ingu bi bɛn'ɥ da hyo ra Pablo, nɛ bi ma jatho di ja'ts'a bi man'ɥ. Nɛ bi 'yɛn'ɥ ngue hin din sihmɛ, xíng ra dehe da zi, asta gue'bɥ go bi hyo. ¹³ Nɛ mi pongui yote má 'yohɥ ɥ 'da'angu bi ma ngue da hyo ra Pablo. ¹⁴ Nu'ɥ bi mba bɥ 'bɥh yɥ hmumbäjä nɛ yɥ dɔc'yɛi, nɛ bi xifi:

—Nugähe dá mamhbe majuaɲi 'bɛ'a ga øthe, nɛ hin dan sihmɛhe asta gue'bɥ go dá hohe ra Pablo.

¹⁵ Janangue'a nu aɥ nɛ'ɥ mi'da guín 'yohɥ bɥ ja ra junta, nu'bɥ nixudi gui xihmbɥ ra hmudofɥi ba si'a ra Pablo, gui 'yɛmbi gue gui 'yänhdɥ mi'da yɥn t'änni. Janangue'a nugähe bɥya, dan sähe gua täcuahe bɥ ja ra 'yu, ga hohe, bi 'yɛn'ɥ.

¹⁶ Pɛ nu rá 'bɛ'ue ra Pablo bi 'yøde 'bɛ'a nde da 'yørpa yɥn 'yohɥ. Bi mba bɥ ja ra ngundofɥi nɛ bi xi'a ra Pablo. ¹⁷ Nu ra Pablo bi zonh'na n'da ra dofɥi bɥya, bi 'yɛmbi:

—Dami six na ra ts'unt'ɥ bɥ bí 'bɥh ra hmudofɥi, nguetho i ja 'bɛ'a da xifi.

¹⁸ Nu ra dofɥi bi zixpɥ 'bɥ'a rá hmu, nɛ bi xifi:

—Nu'a ra Pablo ngue i ofädi, bi zoncagui nε bi 'yäc ra mate gua siua na ra ts'unt'ɥ, nguetho ja 'bε'a da xi'i.

¹⁹ Nu ra hmudofɥi bi bεntpa rá 'yε ra ts'unt'ɥ, n'danni bá änni:

—'Bε'a guín nde gui xiqui.

²⁰ Nu'a ra ts'unt'ɥ bi xi'a ra hmudofɥi bɥya:

—Nu'ɥ 'da yɥ judío bin yäɛ'ɥ, bi ma da 'yä'a ra mate 'bɥ nixudi, ngue gui sixpɥ mahøn'a bɥ ja ra junta ra Pablo, nguetho da 'yɛn'i, da 'yän mi'da yɥn t'änni. ²¹ Pε 'yo guí øt'e 'bε'a da xi'i, nguetho i pongui yote má 'yohɥ yɥ judío ngue xɥn jot' ra 'yu, i täcua bɥ ra Pablo. Nu'ɥ, 'da'angu xɥm ma ngue xín din sithe xín din sihmε asta gue'bɥ go bi hyo ra Pablo. Nε i tɔp'a thoho 'bε'a go gui ma, bi t'ɛmp'a ra hmudofɥi.

²² Nu ra hmudofɥi bi hεcua ra ts'unt'ɥ ngue njon da xifi, ngue ya xí xi'a ra hmudofɥi. Nε nubɥya bi xifi da mba.

Nu ra Pablo bi mba m'bɛhni bɥ 'bɥh ra Félix

²³ Nubɥya nu ra hmudofɥi bi zohn'dɥ yoho yɥ ngɥrpa dofɥi, bi xifi din sä yociento ndofɥi da mba bɥ ra hnini Cesarea 'bɥ guto nxui. Nε da mbähä mi hyäte ma 'dɛt'a yɥ dofɥi ngue din tɔgue, nε da mbähä mi yociento yɥ dofɥi ngue i cɥ yɥn ts'ät'ɛgui.

²⁴ Nε bi manda da thøspa yɥ fani ngue da hyux a ra Pablo. Nε bi xifi di jamansu xɥn ho bɥ 'yu, asta gue'bɥ go bi dä bɥ 'bɥh ra ts'ut'abi Félix. ²⁵ Nε bi 'yo't'a n'da ra sɔcuɔ ra hmudofɥi, bi mbεnpa ra ts'ut'abi Félix.

²⁶ Nε bi 'yɛn'a ra sɔcuɔ:

“Nugä dra Claudio Lisias, dadí zεngua'i, gra Félix, gra hoga ts'ut'abi. ²⁷ Nuna ran 'yohɥ na,

nu'b_u mi b_{ent}' y_u judío, nde xtá hyo. P_e dá y_{am}hbe nangue x_{en} ngu y_u dof_{ui}, nguetho dá øcä ngue ra romano na. ²⁸ Nugä him mí p_{adi} hanja bi mba ma y_{api}, dá sixp_u ja rá junta y_u judío. ²⁹ P_e nub_uya dá øde ngue h_{ont}'_u y_{un} t'ēdi zēhē y_u judío ngue í mba ma y_{api}, nē hin'y_u 'bē'a dí tho, o gue dín ofädi. ³⁰ Nē nu'b_u mi sicä 'bē'a nde da 'y_{ot}' y_u judío, ngue nde da hyo, 'bex dá p_{en}h'na b_u guí 'b_{ui}. Nē dá xi'_u y_u ny_{ap}ate gue da xi'i 'bē'a ní mb_{es}pa ra hnuman'_u. Nē h_{ont}'a dá xi'a ya," bi 'y_{en}'a rá s_{oc}u_a ra hmudof_{ui}.

³¹ Nu y_u dof_{ui} b_uya bi 'y_{ot}'e tengu bi xi'_u y_u hmu. Nu'_u bi zix'a ra Pablo 'b_u min xui, asta gue'b_u mí z_{om} b_u Antípatris. ³² Nu'b_u mí hyax b_uya, bá peng b_u y_u dof_{ui} gue him madín t_{og}ue. P_e nu'_u gätho madín t_{og}ue bi thoqui bi zix'a ra Pablo _u. ³³ Nu'b_u mí z_{om} b_u ra hnini Cesarea, bin d_{ap} ra s_{oc}u_a ra ts'ut'abi, nē bi mba ma d_a b_u ra Pablo. ³⁴ Nē nu'b_u mi nu'a ra ts'ut'abi a ra s_{oc}u_a, bi 'y_{an}'na ra Pablo:

—Hap_u ni häi.

Nē nu ra Pablo bi xifi gue ra m_{en}gu b_u ra häi Cilicia. ³⁵ Nu ra ts'ut'abi b_uya bi xi'a ra Pablo:

—Nugä ga øcä 'bē'a guí mam 'b_u bi z_o'_u di y_{ap}'i'i.

Nē bi manda da mba m'bädi b_u ja rá nguts'ut'abi ndud_{an} Herodes.

24

Nu ra Pablo bin ju_{an} zēhē b_u 'b_uh ra Félix

¹ Nē nu'b_u mi jua'a c_{ut}'a pa, bi mba b_u ra Ananías, ra hmumbäjä, nē 'da y_u d_{ac}'yēi, nē ra Tértulo ran hocpate. Nē bi xi'a ra ts'ut'abi 'bē'a í mba ma y_{api} ra Pablo. ² Nu'b_u mí ts'onh ra Pablo, bi d_u'mi bin y_{ap}ate a ra Tértulo. Nu'a bi xi'a ra Félix:

—Nugähe dí pähmbe ngue nangu'e i ja ran johya ua ra häi dí 'bähmbe. ³ Nε gäthogähe man'da dí 'bähmbe xän ho nangu'e 'be'a guí øt'e. Nε gätho yu pa dí xi'ahe ra jamadi nangu'e. ⁴ Nuya hingui ngu 'be'a ga xi'a'i, pε gui 'yørca ra mate gui 'yøde 'be'a dí xi ahe. ⁵ Nuna ran 'yohu, εmme ra ts'om'bäi na, nε εmme di parba yu judío hønbu go hapu 'bui ngue gätho ra ximhäi. Nε nuna, rá ngärpi 'da'u yu jã'i t'εmbi yu nazareno. ⁶ Nu'a mí nde xtí ts'on ra danija bu Jerusalén, pε nugähe dá benthe, nε dí εmhbe xcá juanbahe tengu im mam bu ja man t'εdihe. ⁷ Pε nu ra hmudofai, ra Lisias a, con rá ts'edi bá jεcpu mi 'bähmbe. ⁸ Nε bi xije dan yafe ua. Nuya, nu'bu gui 'yän zεhe a, gui pãdi gue majuañi 'be'a gätho ní mba ma yapi, bi 'yεmp'a ra ts'ut'abi a ra Tértulo.

⁹ Nε nu'u yu judío min 'yohu, 'da'angu bi man'u. ¹⁰ Nε nu ra ts'ut'abi bi un ran t'εdi ra Pablo gue din ya buya. Nu ra Pablo bi ma, bi 'yεna:

—Nugä i hu ma mbui ngue sä dan juandä ua, nguetho guí pãdi 'be'a nám 'bähmbe dyu judíohe, gue xän ngu yu jεya guín ts'ut'abi ua. ¹¹ Nu'bu guí nde gui pãdi, sä gui pãdi, ja mán 'de'mayo ma pa ya gue dá mba bu Jerusalén, dá thande Oja bu. ¹² Nε nu'u ma mijudíohe him bi nu 'bu 'bo'o xcán junthe, xím bi nu 'bu 'bo'o xcá parbi, xínga guepu ja ma danijahe, xínga guepu ja ma t'anijahe, xínga guepu gätho ra hnini. ¹³ Nuya hingui sä dín juanni xän ho nguetho him majuañi 'be'a ní yacpä ya. ¹⁴ Pε nuya dadín juandä gue dí tendä ra 'yu ma'da'yo, nε gue'a εmbi him majuañi u. Pε guet'a ra 'yu mí ten'du ma ngärpa bøtahe, gue mí numansu Oja

nguetho dí ɛc'yɛi 'bɛ'a gätho män t'o't'i bɥ ja rá sɔcuɔ yán t'ɛdi ra Moisés nɛ yá sɔcuɔ yɥ pɔngahya. ¹⁵ Nɛ nugä dí tɔ'mi 'bɛ'a nín ho da 'yɔt' Oja, tengu i tɔmp' ya i 'bäcua. Nugähe dí ɛc'yɛihe ngue gätho xɥn du da ndants'i, nɛ'ɥ bi 'yɔt' ran ho, nɛ'ɥ bi 'yɔt' ran ts'o. ¹⁶ Janangue'a gätho dí ɔt'ä 'bɛ'a di bɛngä Oja n'dahma hin hapɥ da thɪnga ma ts'oqui, xínga guerpɥ 'bɥ Oja xínga guerpɥ 'bɥh yɥ ja'i, bi 'yɛna.

¹⁷ Nɛ xɔ bi 'yɛna:

—Nɛ nu'bɥ mi thogui xɥn ngu yɥ jɛya, bá pengä bɥ Jerusalén ngue ga un yɥn t'unni ma mɛnguɥe, nɛ ga un yɥn t'unni bɥ ja ma dɔnijahe. ¹⁸ Nɛ ngubɥ dá ɔt'ä bɥ dɔnija, dá thɔnde Oja. 'Da'ɥ yɥ judío, yɥ mɛngu bɥ ra häi Asia dɔn tɪmhbe bɥ bɥya. Nɛ njom mí 'bɥpɥ xɥn ngu yɥ ja'i, xíng ra sɥi mi ja bɥ. ¹⁹ Nu'ɥ gue dɔn tɪngähe bɥ, nde'bɥ gue'ɥ xtambá 'yɛcua ɥ, xtá mangua 'bɥ ja 'bɛ'a dá ɔt'ä bɥ. ²⁰ O gue guehya yɥn 'yohɥ 'bäcua da ma 'bɥ ja 'bɛ'a bi nuncä 'bɥ má mbagä bɥ ja ra junta. ²¹ Hɔnt'a nts'ɛdi dá mangä bɥ, nɛ dá ɛmbä ɥ: “Nu ahɥ guí ɔrcä ran ts'ɛmbi nam pa ya nguetho dí ɛc'yɛi ngue i ndants'ɥ i tu,” dá ɛngä, bi 'yɛn'a ra Pablo.

²² Nɛ nu'bɥ mi 'yɔ'a ra Félix 'bɛ'a bi man ra Pablo, 'bɛx bi ma da guah ra junta, nguetho xɥn ngu ts'ɥ mi pa'a ra Félix nangue rá 'yu Oja. Nɛ bi xi'ɥ:

—Nu'bɥ dambá ɛcua ra hmudofɥi, ra Lisias, sä ga paçä 'bɛ'a gätho bɪn ja.

²³ Nɛ nu'a ra Félix bi manda da thoqui da mba m'bädi ra Pablo. Nɛ bi manda ngue da t'ørpa ran ho nangue'a, nɛ nu'ɥ yá amigo sä da mba bɥ nɛ di unni 'bɛ'a gätho da hyoni.

²⁴ Nu'b_u mí tho'i ts'u 'da y_u pa, nu ra Félix bá peng b_u ja ra hnini Cesarea, bán 'youi rá xisu í Drusila, nu'a ra judío a. Ne bi zon'na ra Pablo, ndepe da ma hague dán zā n'da da 'yɛc'yɛi ra Jesucristo. ²⁵ Ne nu'b_u mi man ra Pablo nangué ram 'b_ui njuǎntho, ne bi ma ngue di jamansu 'bɛ'a da 'yɔt'a n'da, ne bi ma din ja ran t'änni 'b_u ran zɛgui nangué y_u ts'oqui, nu ra Félix bin su b_uya, ne bi xifi:

—Hønt'a gá xic ya, 'bɛ ním 'bähma b_u ja ra fädi mahøn'a, ne nu'b_u da bongui ga zon'na'i mahøn'a, bi t'ɛmp'a ra Pablo.

²⁶ Nu ra Félix mí ɛna xtán gu't'i ts'u, n'dahma xtí thø'a ra Pablo. Janangué'a njǎnt'a thoho min zohni ne min yaui. ²⁷ Ne nu'b_u mi gua'a nyojɛya bi mba ma poni a ra Félix, ne bi hyu'a ra Porcio Festo. Nu ra Félix 'b_u mí bøm b_uya, bi zop_u ra Pablo b_u ja ra fädi, nguetho mí su da numan'u y_u judío 'b_u xtí hocpi.

25

Nu ra Pablo din juǎn b_u 'b_uh ra Festo

¹ Nu ra Festo bi mba b_u ra häi guep_u din ts'ut'abi, ne hyupa bim 'b_up_u ra hnini Cesarea, bi mba b_u ra hnini Jerusalén b_uya. ² Nub_u Jerusalén, y_u hmumbäjä ne yá ngærpi y_u judío bi xi'a ra Festo, bi nyǎpi nangué ra Pablo. ³ Ne bi 'yørpa ts'ɛdi bi 'yǎp ra mate ngue da zohna ra Pablo ngue da zøm b_u Jerusalén, nguetho im bɛn'u da gorpa b_u 'yu, gue nde da hyo. ⁴ Pɛ nu ra Festo bi xifi ngue ofädi b_u Cesarea ra Pablo, ne “mí ts'utho ga mbagä ya,” bi 'yɛmbi.

⁵ Ne bi xifi:

—Nde'b_u ga mbähä 'da ah_u gue ja ni ts'edi_u, n_e nu'b_u ja mán ts'o bi 'yøt'a, sä gui yaf_u.

⁶ Nu ra Festo, masque mb_e man 'det'a pa bim 'b_up_u Jerusalén, bi mba b_u Cesarea b_uya. Nu'b_u mí hyax b_uya, bi mba b_u ja rán juanbate, n_e bi manda ba ts'i ra Pablo. ⁷ N_e nu'b_u mi zòm b_u ra Pablo, nu y_u judío ngue bá n_exp_u Jerusalén bi mbä'ts'i. N_e εmme x_un ngu 'b_e'a x_un ts'o í yapi. P_e hingui sä da bøm majua_{ni} 'b_e'a bi man'ü. ⁸ Nu ra Pablo bi ma nangues_e b_uya:

—Nte dá øt'ä ngue hingui ho nangu_e man t'edihe dy_u judíohe, xínga gue'a ra danija, xínga gue'a rán t'edi ra hmuts'ut'abi b_u Roma, bi 'y_en'a ra Pablo.

⁹ Nu ra Festo nde da 'yøt'a dí numanho _u y_u judío, janangu_e'a bi 'yän'na ra Pablo:

—Ha guí nde gui mba b_u Jerusalén, guep_u ba øt'a ran juanbi b_u, nangu_e 'b_e'a í yap'a y_u judío.

¹⁰ Nu ra Pablo bi dadi:

—Hin'na, guecua rán säui da t'ørcä ran juanbi ua, nguetho bi 'da'a ran t'edi ra hmuts'ut'abi 'b_up_u Roma gue gui 'yørcä ran juanbi ua. N_e nte mán ts'o xtá ørpa y_u judío, gue gui sixcä b_u. Nu'i guí padi x_un ho ngue te dá øt'ä. ¹¹ P_e nu'b_u xtá øt'ä n'da ran ts'o gue i man nin t'edi gui hyogui, jatho ga tu 'b_u, hin ga 'dagui nangu_e man däte. P_e nu'b_u him majua_{ni} 'b_e'a ní yäcpä _u, njo'o n'da i ja rán t'edi di dägä b_u ja yú 'y_e _u. Nugä dí ä'a ran t'edi gui thocä b_u 'b_uh ra hmuts'ut'abi b_u Roma, bi 'y_en'a ra Pablo.

¹² Nu'b_u min yaf_u yúm fäts'ih_u a ra Festo, bi xi'a ra Pablo:

—Nu'b_u guí εna ga dä ahe b_u Roma, da zä 'b_u, bi 'y_embi.

Nu ra Festo i yqui ra ts'ut'abi Agripa

¹³ Nu'b_u mi tho'i 'da y_u pa, n'da rá ts'ut'abi y_u judío, ra Agripa na, ne'a rán ju, Berenice, bi zøm b_u Cesarea di zengua a ra ts'ut'abi Festo. ¹⁴ Ne nu'b_u mi 'b_up_u 'da y_u pa, nu ra Festo bi xi'a ra Agripa nangu ra Pablo, bi 'y_umbi:

—O b_u n'da ran 'yoh_u, i ofädi, ngue bi zocua ra Félix, í Pablo a. ¹⁵ Ne nu'b_u má mbagä b_u Jerusalén, nu y_u hmumbäjä ne y_u dác'y_uei ngue y_u judío bi xicä nangu ra Pablo. Nu'_u mi äp ran unbi nangu'e'a. ¹⁶ Ne nugä dá xi'ü: “P_u nugähe dy_u romanogähe hingui sä ga hohe n'da 'b_u hinda nadí juänbähe _u, ne dim 'bäp_u ja yä hmi to'o di yäpi, din yäse.” Ngub_u dá xifi. ¹⁷ Ne nu'b_u mi zøcua y_un yäpate, nu'b_u mi hyats'i, 'bex dá mba b_u ja man juänbate ne dá manda da ts'ixp_u a ra Pablo. ¹⁸ Nu'b_u mí 'bähmbe b_u _u y_un yäpate, p_u xínga n'dare bi ma gue y_u ts'oqui tengu mím b_ungä ngue xtá ma. ¹⁹ P_u hønt'a n'da ram hma madín junth_u nangu 'be'a mi _u c'y_uei z_uhe _u y_u judío. Ne nangu n'da ran 'yoh_u í Jesús nín junt'_u, ngue bi du, p_u nu ra Pablo nts'edi bi ma ngue i 'b_ui, bi 'y_una.

²⁰ Nu ra Festo bi thoqui bi ma:

—Ne nugä hin dí p_ucä ga øt'ä ran juänbi nangu 'be'a _u c'y_uei y_u judío. Janangu'e'a dá än'na ra Pablo 'b_u nde da mba b_u Jerusalén, da mba ma juänbi b_u. ²¹ P_u nu ra Pablo bi 'yäc ran t'edi, nde ga dā b_u 'b_uh ra hmuts'ut'abi Augusto b_u Roma. Dá manda b_uya da 'bädi asta gue'b_u bi zä ga p_uhndä b_u 'b_uh ra hmuts'ut'abi, _u n'a ra Festo.

²² Nu ra ts'ut'abi Agripa b_uya, bi xi'a ra Festo:

—Nugä dín nde ga øde 'be'a da man'a ran 'yoh_u.

Bi dā'a ra Festo baya:

—Nixudi da zā gui 'yøde.

²³ Man'da pa baya bi mba b_u ja rá ngu ran juanbate ra Agripa n_e ra Berenice. N_e bi mba b_u mbo gätho ja yá ts'edi, min 'yoh_u y_u hmudofai n_e y_u ngurpi b_u ja ra hnini Cesarea. N_e bi ts'ini x_un ho nguetho i ja yúts'edi. N_e nu'a ra Festo bi manda da ts'ixp_u ra Pablo. ²⁴ N_e nubaya bi 'yɛn'a ra Festo:

—Nu'i gra ts'ut'abi Agripa, n_e ah_u gy_un 'yoh_uh_u gätho guí 'b_uhmb_u ua ya, guí nuh_u na ran 'yoh_u. N_e gätho y_u judío 'b_up_u Jerusalén n_e'u 'b_ucua Cesarea madín yapi nanguehna. Nu'u njam'b_u mi ε't'a mi xiqui ngue mi ädi da mba ntho. ²⁵ P_e nu'b_u má pãcã ngue nte bi 'yøt'a rán säui dí tho, dá ɛngä ga pɛnp_u 'b_uh ra hmuts'ut'abi b_u Roma, nguetho mí manse da mba ma dä b_u. ²⁶ P_e hin'y_u 'b_e'a sä ga o't'ä a x_u 'yøt'e ngue ga pɛnpa ma hmu. Janangue'a dá zonhdä na ran 'yoh_u, gui 'yøhmb_u ts'u 'b_e'a da man ya, ma ts'ut'abi Agripa i. N_e nu'b_u gá 'yøhmb_u, masque da zā gui xij_u baya 'b_e'a da zā ga o't'ä nangue ran yapi. ²⁷ Nguetho dí ɛna hingui ho ga pɛnp_u n'da ra ofädi, n_e nte má sɔcuã da jãts'i ngue da mam b_u hanja i ofädi, bi 'yɛn'a ra Festo baya.

26

Nu ra Pablo bin juqn zeh_e b_u 'b_uh ra ts'ut'abi Agripa

¹ Nu'a ra Agripa bi xi'a ra Pablo:

—Da zā gui manse nangue'a zeh_e, bi 'yɛmbi.

Nu ra Pablo bi uan rá 'y_e n_e bi ma nangues_e. Bi 'yɛna:

² —I jagä ran johya, nguetho sä dam 'bäcä ua ja ni hmi, gra ts'ut'abi Agripa, ne sä gam mangä nangué 'be'a í yäcpä ma mijudíohe. ³ Nguetho guí pädí xən ho 'be'a gätho yún t'øt'e yə judío, ne guí pädí 'dahma 'dan'yo ma t'əc'yeyihe dyə judíohe. Janangué'a dí ä'a ra mate, guí 'yø'i ts'ə xən ho 'be'a gam mangä.

Rám 'bui ra Pablo 'bə hin ní 'yəc'yeyi

⁴ Nu'ə gätho ma mijudíohe i pädí 'be'a ním 'bui dá øt'ä bə 'buh ma mēguhe, 'bə mán t'uhniğä ne'bə mām 'bucä bə Jerusalén, asta guehya. ⁵ Nu'ə hin'yə ra pähä da ma, pə maya'bə mi pädí ngue nya'a thoho dá tenni xən ho tengu man yə fariseo. Nu yə fariseo man'da əhya da 'yøt' man t'ədihe dyə judíohe xinda gue'ə mi'da. ⁶ Nuya dí 'bäcua ja ran juənbate, nangué'a 'be'a dí əc'yeyi. Nugä dí əc'yeyi 'be'a bi xi'a Oja ma ngərpa bombøtahe, ngue da xox'ə xən du. ⁷ Nugähe yám bom'beto ə 'dē'mayoho yá ts'unt'ə ma ngərpa bombøtahe ra Jacob, dí əhyahe ma pa ne ra xui nangué rá 'bēfi Oja. Ne nugähe dí tømhbə 'be'a bi man Oja, gue da xox'ə xən du. Nugä dí əc'yeyi gue majuañi bi d'əmi bi 'yøt'a, ne gue'a ní yäcpä ya ma mijudíohe, ma ts'ut'abi Agripa i. ⁸ Hanja gñi bēmhbə ngue hingui sä Oja da xox'ə xən du, bi 'yən'a ra Pablo.

Bi man ra Pablo madí unba yə 'yəc'yeyi

⁹ Ne xø bi 'yēm mahøn'a:

—Guec zəhəgä, nya'a thoho dá bəngä ngue mi əngä xən ho 'bə ga səcä ra Jesús, ra mēngu Nazaret. ¹⁰ Nubə Jerusalén xən ngu yə 'yəc'yeyi dá cot'a fädi, nguetho bi 'dacä ran t'ədi yə hmumbäjä. Ne nu'bə

mi t'ɛna da mba ntho, 'da'angu dá bɛmhbe. ¹¹ Nɛ xɛn ngu yɛ nidɪ dá ɛnba ɛ yɛ 'yɛc'yɛi bɛ ja ma nijɛhe dyɛ judiohe. Nɛ dá säpi dá sɛrpa yú t'ɛc'yɛi. Nɛ nugä ɛmmɛ min cuɛgä nangue'ɛ, nɛpɛ ja yɛ hnini yatho dá mbagä, dá un ran ɛnbi ɛ, bi 'yɛna.

Bi mam mahøn'a ha bin jabɛ bi 'yɛc'yɛi

¹² Nɛ xø bi 'yɛm mahøn'a:

—Nɛ dá cɛxä ra søcuɛ, ngue rán t'ɛdi yɛ hmumbäjä, ngue ga ɛnba yɛ 'yɛc'yɛi. Dá hɛ ra 'yu ná mba bɛ ra hnini Damasco. ¹³ Nu'i ma ts'ut'abi Agripa i, nu'bɛ mbɛ huxyadi dá nu bɛ 'yu n'da ra nyot'i bí 'yɛh mahɛts'i, nɛ man'da madí hyät'i xínda gue ra hyadi. Nɛ nu'a bi hyärpɛ dí 'bähmbe. ¹⁴ Nɛ nu'bɛ gätho má tɛnje bɛ häi, dá øcä n'da ra nde ngue ma ndesɛ í ts'oqui, ra hebreo, i ɛna: “Saulo, Saulo, hanja gní ɛngui. Xɛn hɛi guí øt'e, tengu n'da ra mbɛndɛni i pa ma sɛni ra t'o hndepe dim pɛfi xɛn ho, nɛ i nɛte thoho,” bi 'yɛngui. ¹⁵ Nɛ nugä dá änni: “To'o i, ma Hmu.” Nu ra Hmu bi dɛdi: “Nugä dra Jesús, guecä gadí ɛngui. ¹⁶ Nuya dami ndants'i, gui 'bäi. Nuya dán 'yusɛgä ua n'dahma gui ma nɛ gan juɛnni nangue gätho 'bɛ'a gá nu ya, nɛ gätho 'bɛ'a ga ut'a m'bɛjua.” ¹⁷ Nɛ bi 'yɛngui: “Nuya ga pɛhn'na'i bɛ 'bɛh yɛ jɛ'i hing yɛ judío, nɛ ga jamansu i nangue 'bɛ'a da nde da 'yøt'a'i yɛ judío, nɛ yɛ jɛ'i ngue hing yɛ judío. ¹⁸ Nɛ nangue nim hma, ga japi da xoc yú mbɛi yɛ jɛ'i nɛ him man din 'yo bɛ ja ra 'bɛxui, pɛ din ja ran nɛqui yú mbɛi. Nɛ ga japi da 'uɛpɛ ja rá ts'ɛdi ra zɪthu, nɛ din 'yo bɛ ja rá ts'ɛdi Ojä ma Ta. Nɛ din ja ra punbi yú ts'oqui. Nɛ da nu ra te mazɛi ɛ, nɛ gätho ran japi

ga unni, tengu mi'da dá 'uecä," bi 'yɛngä ra Jesús, bi 'yɛn'a ra Pablo.

Ra Pablo him bi mbesta a bi man ra Hmu 'bɥ mín 'yuse

¹⁹ Nɛ nu ra Pablo bi thoqui bi xi'a ra ts'ut'abi Agripa:

—Nugä hin dá fɛsthoho 'bɛ'a bi xicä ra nde gue bá ɛh mahɛts'i. ²⁰ Rá mbɛdi dá xi'ɥ 'bɥpɥ Damasco, gue di päh yán 'yomfɛni nɛ din 'yo bɥ rá 'yu Oja. Nɛ dá xifi da 'yɔt' ra 'bɛfi xɥn ho nguepɥ da fadi xɥ päh yán 'yomfɛni. Ngutho dá mangä bɥ Jerusalén, nɛpɥ gätho ra häi Judea, nɛ dá xicä yɥ ja'i ngue hing yɥ judío. ²¹ Pɛ nangue'a 'bɛ'a dá mangä, nu'ɥ 'da yɥ judío bi bɛntcä bɥ ja ra dɛnija, mi nde xta hyogui.

²² Pɛ asta gue yɥ pa jabuya i fäxcä Oja. Nɛ dí xi'ɥ ja yá ts'edi, nɛ dí xi'ɥ hin'yɥ yá ts'edi. Nɛ hɔnt'a dí xänbi 'bɛ'a bi man ra Moisés nɛ 'bɛ'a bi man yɥ pɔngahya, ngue bin ja. ²³ Nu'ɥ, bi ma ngue jatho da nu ran ɔnbi ra Cristo, nɛ gue'a ra mbɛdi da mba nsots'i bɥ 'bɥ'ɥ xɥn du. Da mba nsots'i guepɥ da zä di un ran nɛqui yá mbɛi ɥ yɥ judío, nɛ'ɥ hing yɥ judío, bi 'yɛn'a ra Pablo.

Ra Pablo ndepe da 'yɛc'yɛi ra ts'ut'abi Agripa

²⁴ Nɛ nu'bɥ ngubɥ mi man ra Pablo, nu ra Festo nts'edi bi mbafi:

—Nu'i gra Pablo, guín gät'i, ɛmmɛ xɥn ngu guí päh ra sɔcuä janangue'a guín gät'i.

²⁵ Bi dɛ'a ra Pablo baya:

—Hin dí jat'ä, gra hoga ts'ut'abi gra Festo. Pɛ gätho dí mangä majuani a. ²⁶ Nu ra Agripa in ts'ut'abi bɥ 'bɥh yɥ judío, i 'bɛcua, i pädi nangue 'bɛ'a gätho dí mangä. Janangue'a hin dí su ga

mangua ja rá hmi. Ne dí haxa njuani ngue i paði, nguetho him bi t'agui 'bɛ'a bín ja, bi 'yɛn'a ra Pablo.

²⁷ Ne xø bi xih ra ts'ut'abi Agripa:

—Ma ts'ut'abi Agripa i, ha guí ɛc'yɛi 'bɛ'a bi man yá pøngahya Oja. Nugä dí paçä gue guí ɛc'yɛi, bi 'yɛmbi.

²⁸ Nu ra Agripa bɣya bi dat'a ra Pablo:

—Nu'i, guí nde 'bex ga päçä man 'yomfɛni, ngue ga ɛc'yɛi ra Cristo.

²⁹ Nu ra Pablo bi 'yɛmp'a:

—'Bexgue guehya, ogue niya'bɣ ts'ɣ, Oja i paði 'bɛ'a dín ndegä. Dín nde gue guí 'yɛc'yɛi, nɛ ahɣ gätho guí 'bɣhmbɣ ua guí øhmbɣ 'bɛ'a dím mangä ya. Ne dín nde guí cohmbɣ tengugä, pɛ hønt'ɣ yɣ cadena hin'na ɣ, bi 'yɛmbi.

³⁰ Ne nu'bɣ ngubɣ mi man ra Pablo, ra Festo ne ra Agripa bim 'bäi, nɛ'a ra Berenice nɛ'ɣ mi'da mi hupɣ. ³¹ Ne nu'bɣ mi mba bɣ thi, n'da ngu n'da bin yäɣɛ ɣ:

—Nu'a ran 'yohɣ ra Pablo, nte bi 'yøt'a ngue da du, xínga gue'a din ofädi, bin 'yɛmzɛhɛ ɣ.

³² Nu ra Agripa bi 'yɛmp'a ra Festo:

—Nu'bɣ hin xtá ma din dä bɣ 'bɣh ra hmuts'ut'abi bɣ Roma, sä da mba nso'ts'i 'bɣ, bi 'yɛmbi.

27

Bi 'bɛnpɣ Roma a ra Pablo

¹ Nu'bɣ ya xí hma ngue ga huhe ra barco, nɛ ga mbäçähe bɣ Roma, ra häi Italia, nu ra Pablo nɛ mi'da yɣ ofädi bi mba ma däpi a ra ngɣrpadofui, rá thuhu ra Julio, rá ngɣrpadofui ra hmuts'ut'abi Augusto bɣ Roma. ² Dä huhe ra barco ngue bi

nɛxpɸ ra hnini Adramitio, nɛ ɛn'ɸ da thopɸ ja yɸ hnini bɸ ja ndendejɸ bɸ ra hăi Asia. Dá nɛxhe bɸ bɸya, nɛ dá mbăhmbe ra Aristarco, ra mɛngu ra hnini Tesalónica bɸ ra hăi Macedonia. ³ Nu man'da pa dá sɔmhbe bɸ ra hnini Sidón, dán săyahe bɸ. Nu ra Julio min yamanhoui ra Pablo, nɛ bi un ran t'ɛdi da mba bɸ 'bɸh yɸ amigo. Nɛ nu yɸ amigo bi un ran săya. ⁴ Nɛ nu'bɸ má nɛxhe bɸ, dá thohmbe bɸ nthɛ't'i ra t'ɸhăi Chipre i ja bɸ made ra dejɸ. Dá thothe bɸ n'danguadi nguetho ɛmmɛ ts'ɛdi ran dăhi bɸ njombɸ. ⁵ M'bɛjua dá thohmbe bɸ ja ra hăi Cilicia nɛ ra hăi Panfilia ja bɸ ndendejɸ. Dá sɔmhbe bɸ ra hnini Mira bɸ ra hăi Licia.

⁶ Guepɸ bi dɪm bɸ n'da ra barco a ra hmudofɸi ngue bá nɛxpɸ Alejandría, ní mba bɸ ra hăi Italia. Nɛ nu'a ra hmudofɸi bi jaje dá huhe ra barco. ⁷ Nɛ xɸn ngu yɸ pa zɸ njante thohe dán 'yohe bɸ ja ra dejɸ, nɛ xɸn hɛi dá thohmbe bɸ gătho rá nyani ra t'ɸhăi Gnido. Nu ran dăhi him bi jaje njuantho dá uɛnthe, janangue'a yabɸ dá căthe njombɸ ja ra t'ɸhăi Creta, guepɸ nthɛ't'i ra t'ɸhăi Salmón. ⁸ Nɛ xɸn hɛi dá thohmbe bɸ gătho rá nyani ra t'ɸhăi Creta, nɛ dá sɔmhbe bɸ ja yɸn săya yɸ barco, t'ɛmbi Buenos Puertos. Nɛ hinga yabɸ ja ra hnini Lasea.

⁹ Nɛ xɸn ngu yɸ pa ya dá 'bɛhmbe nangu ran dăhi, nɛ nts'utho bɸ dín 'yo ra barco bɸ ja ra dehe, nguetho yɸ pa ya i ja yɸn dăhi. ¹⁰ Nu'a ra Pablo bi xi'ɸ min 'yohɸ:

—N'yohɸ ahɸ dí xi ahɸ, nu'bɸ ga thohmbɸ, ga nuhɸ n'da ra 'yanthɪ nguetho xɸn hɛi thohe bɸ dí mba ma 'yoni ra barco. Nɛ hinga hɔnt'a ra barco nɛ ra 'bɛni ga 'bɛhmbe, pɛ ts'ɤrpɸ thohe nɛcăhɸ ga tuhɸ, bi 'yɛmp'ɸ.

11 Pɛ nu ra hmudofɥi man'da mi ɛc'yɛi 'bɛ'a bi ma rá mbɛti ra barco nɛ ra hmu ngue madí 'yoni, xinda gue'a 'bɛ'a mi man ra Pablo. 12 Nubɥ Buenos Puertos hingui ho ngue da gopɥ ra barco yɥ pa xɥ sɛ. Janangue'a nu'ɥ mbɛ gätho ɥ mi ɛna xcá sɔmhbe bɥ ra hnini Fenice, guepɥ xcám 'bɥhmbe yɥ pa xɥ sɛ. Nubɥ Fenice, ra hnini bɥ ra t'ɥhäi Creta, man'da ja yún säya xɥn ho bɥ yɥ barco, nguetho hin ɛ ts'edi thopɥ ran dahi.

Ran dahi bi 'yɛn ra dejɔ

13 Nɛ n'da ra pa bi pom bɥ bí 'yɛh ran dahi, nɛ hinga nts'edi i 'yo. Nɛ ɛn'ɥ xɥn ho 'bɥ da thogui. Janangue'a bi gɥx'a ra t'ɛgui mi o bɥ mbo ra dehe, ngue rán ts'ammi ra barco. Dá thohmbe bɥya, zɥ njante thoho á tho'a ndendejɔ ra barco bɥ ra t'ɥhäi Creta. 14 Nɛ 'bex bá ɛ'a n'da ran dahi ɛmmɛ nts'edi, bá nɛxpɥ Creta. 15 Nɛ nu'bɥ mí mbɔdi bi ndøn ra barco ran dahi, him mí sä da mba ma 'yoni bɥya, dán unthe bɥya, nɛ dá tɛndahe ran dahi bɥ í mba. 16 Nɛ dá cäthe bɥ hɛrpɥ ja ra t'ɥhäi Claudia i ja bɥ made ra dejɔ, nguetho bi täc'i ts'ɥ ran dahi ra häi. Nɛ xɥn hɛi bɥ dá jɥxhe bɥ mbo a n'da zɥ t'ɥbarco ngue mí jat'a ra barco. 17 Nɛ nu'bɥ mi cɥrpɥ mbo ra t'ɥbarco, bi mba m'bänba yɥ xahi a ra barco ngue hin da xø'ts' yɥ xithɛ. Nɛ nu'ɥ bɥya mí supi da 'yɛn ran dahi ra barco bɥ ja ra 'bomu, nɛ da dontpɥ guepɥ t'ɛmbi Sirte. Janangue'a bi gɥcua yún thäcan dahi ra barco. Nɛ bi duxtho ran dahi ra barco bɥ ja ra dehe. 18 Man'da pa bɥya bi dɥ'mi bi hyørpɥ ja ra dehe yɥ 'bɛni mi hørpɥ mbo ra barco, ndepe hin di hyɥ ra barco, nguetho ɛmmɛ nts'edi mi ɛnje ran dahi. 19 Nɛ ná hyu pa bɥya dá sosɛgähe, dá hømhbɛ

thi 'bɛ'a gätho mí honi 'bɥ di 'yon ra barco. ²⁰ Nɛ xɥn ngu yɥ pa ɛmmɛ mi ja yɥ güi, nɛ nya'a him bin c'ä ra hyadi, xínga gue yɥ sɔ 'bɥ xɥn xui. Nɛ dá nuhe n'da ran dätendähi ɛmmɛ nts'utho. Nɛ dí su ga tuhe.

²¹ Nɛ nya'a thoho njom bin sihmɛ. Nu ra Pablo bim 'bäi bi 'yɛna:

—N'yohɥ ahɥ nde'bɥ xquí 'yøde 'bɛ'a dá mangä. Nde'bɥ xcambán säyahɥ bɥ Creta, nɛ hin xcá nuhɥ ran ɥnbi ya, nɛ hin xquí 'bɛh ni 'bɛnihɥ. ²² Pɛ nuya, o di tu ni mbɥihɥ, nguetho xínga n'da ahɥ gam 'bɛhmbɥ, pɛ hɔnt'a ra barco dim 'bɛdi. ²³ Nguetho dám 'bä 'bɛ n'da rá m 'bɛhni Ojä mahɛts'i má xui, gue nugä rá mbetigä Ojä nɛ dí thande a. ²⁴ Nɛ nu'a ram 'bɛhni bi xiqui: “O guín su Pablo, nguetho jatho da mba ma dä'i bɥ 'bɥh ra hmuts'ɥt'abi bɥ Roma. Nɛ nu'a Ojä hin di japi da du ɥ guí 'bɥhmbɥ ua ja ra barco, tengu gá 'yäpi,” ɛn'a rá m 'bɛhni Ojä mahɛts'i. ²⁵ Nuya, n'yohɥ ahɥ, dan johyahɥ, nguetho dí ɛc'yɛi gue majuaɥi da 'yøt' Ojä tengu bi xic rá m 'bɛhni. ²⁶ Pɛ nu ran dahi da 'yɛnjɥ bɥ ja n'da ra t'ɥhäi i ja bɥ made ra dehe, bi 'yɛn'a ra Pablo.

²⁷ Nɛ nu'bɥ ya xí gua'i 'dɛ'ma goho ma pa dí 'yohe, nubaya bi 'yɛngähe ran dahi bɥ ja rá xɛqui ra dejä t'ɛmbi Adria, 'bɥ mín xui. Nɛ nu'ɥ yɥ mbɛfi gue di 'yon ra barco, mím bɛni hinga yabɥ ja n'da ra häi. ²⁸ Nɛ bi 'yɛni hangu nan hɛ ra dehe, 'däte ma 'dɛ'ma'dato metro nan hɛ. Nɛ bi dän'i ts'ɥ ra barco, bi 'yɛni mahɔn'a, nɛ nuya hɔnt'i 'däte ma yoto metro nan hɛ ra dehe. Janangue'a bi badi him ma yatho bɥ ndenthe. ²⁹ Nu'ɥ mi supi da zøm bɥ ndenthe ra barco, gue din thɛhɥ yɥ do. Janangue'a bi 'yɛnt'i goho yɥ t'ɛgui ngue yán ts'ämmi ra barco,

bi 'yentpɐ ja rá xɐthä ra barco, ndepe hin din 'yo. Nε ɛmmɛ mi xønni din nɛqui. ³⁰ Nu yɐ mbɛfi di 'yon ra barco mim bɛni xtá 'dagui, bi cə'ma man'da ra t'ɐbarco bɐ ja rá dehe. Pɛ bin häte, nguetho ɛna gue'ɐ yɐ t'ɛgui xtá 'yɛnt' mi'da bɐ ja rá yə ra barco, gue yán ts'əmmi. ³¹ Pɛ nu ra Pablo bi 'yɛmp'a ra hmudofɐi, nɛ'ɐ yɐ dofɐi:

—I nde da 'dah yɐ di 'yon ra barco, pɛ nu'bɐ da 'dah yɐ, hin da zä gui ponjɐ 'bɐ.

³² Nu yɐ dofɐi bɐya bi hyɛcua yán thət'i ra t'ɐbarco, nɛ bi dux ra dehe, janangue'a njom bi 'dagui.

³³ Nɛ nu'bɐ t'ɐnɛqui tho nu'a ra Pablo bi xifi nde'bɐ din sihmɛ. Bì 'yɛna:

—Nuya, ná 'dɛ'magoho ma pa ya ngue mí tutho ni mbɛihɐ, nɛ hin gán sihmehɐ. ³⁴ Nuya dí øt'ahɐ ra ts'ɛdi gui sihɐ ts'ɐ ra hmɛ. Nu'a dí zac ni jə'ihɐ a, nɛ guepɐ da zä xínga n'da gam 'bɛhmbe nɛ njon din ɐnbi, xíngui ts'ɐ.

³⁵ Nɛ nu'bɐ mi jua'a bi man'a ra Pablo bi hyəca n'da ra thuhmɛ, bi un ra jamadi Ojə bɐ ja yá hmi gätho mí 'bɐpɐ, nɛ bi xɛni bi dɐ'mi bi zi. ³⁶ Nu'a bi man ra Pablo bi hyurpa yá mbɛi ɐ, bin sihmɛ ts'ɐ bɐya. ³⁷ Nɛ nugähe í juaje yociento nɛ hyəte ma 'dɛ'ma 'dato njə'i mi 'bɛhmbe bɐ ja ra barco. ³⁸ Nɛ nu'bɐ mi juadi bin sihmɛ ɐ, nu'a ra trigo mi hɔpɐ ja ra barco bi hyøm bɐ ja ra dehe, ndepa dí cəh nan hyɐ ra barco.

Bi xɛn ra barco ra dehe

³⁹ Nɛ nu'bɐ mí hyats'i, him mi pədi 'bɛ'a rá thuhu ra häi bi hyandi. Nu'bɐ mi nu mi ja bɐ n'da ra 'yɛthe gue him mí ja yɐ do, guepɐ mim bɛni mi sä xtí cə't'

ra barco. ⁴⁰ Bi hyɛcua yán that'i yuɔ ts'əmmi buya, bi zopu dehe. Ne bi xocua yán thu't'i yán thăcadehe ngue yám 'bă't'i ra barco. Ne bi 'yɛspa mahøn'a n'da ran thăcandăhi. Nu ran dăhi buya bi 'yon ra barco, ne bi dă'mi bi hyăm bu ja ra ndendeja. ⁴¹ Pe nu'bu má sŏmhbe hapu hingui hɛ ra dehe, dăn tîmhbe bu yoho yu 'yɛthe, n'da n'danni ní yɛhe. Nu'a rá yă ra barco bi yarpu ja ra 'bomu ne bin dă bu, ne him mi să da thogui. Pe nu rá xuthă buya bi mbudi bi xen ra dehe, nguetho nts'edi din the bu yu dehe. ⁴² Nu yu dofui buya, ɛna da hyo yu ofădi, ngue mi supi din xaha, da 'dagui. ⁴³ Pe nu ra hmudofui him mi ndepe gue ne ra Pablo da tho, him bi japi da 'yŏt'e 'bɛ'a mim bɛn'u yu dofui buya. Bi manda ngue to'o pəh nan xaha, ra mbudi da zo bu ja ra dehe ne din xaha, da zŏm bu ja ra hăi. ⁴⁴ Ne'u mi'da ngue him mi pəh nan xaha, bi 'yoxpu ja yu xithe o gue yu xeca barco. Ne gătho bi zŏmanho bu ja ra hăi.

28

Bi zŏm bu ra hăi Malta a ra Pablo

¹ Ne nu'bu má sŏhmbe bu ja ra hăi, bi sije ngue rá thuhu ra t'uhăi Malta, i ja bu made ra dehe. ² Nu yu mɛngu bu ɛmme bi 'yŏrcahe ran ho, nguetho bi 'yurcahe n'da ra sibi nguepu dăn tăspihe. Bin 'ye bu ne xu sɛje. ³ Nu ra Pablo bi pɛt yu 'yont'o, bi 'yuspɛ ja ra sibi, 'bex bi bŏn'a n'da ran dăte pozɛ bu ja ra t'o, nu'bu mi ză ra sibi. Ne nuna ra pozɛ bi zap rá 'yɛ ra Pablo, ne bin zarpu. ⁴ Nu'bu mi nu yu mɛngu bu ngue i zarpu ja rá 'yɛ ra Pablo ra pozɛ, bi 'yɛn'u:

—Masque ra hyodu na ran 'yoh_u, masque him bi du b_u ja ra dehe, p_e nuya m'bejua da gut'a 'be'a xí 'yøt'e.

⁵ P_e nu ra Pablo bi huac rá 'y_e, n_e bi däh ra poz_u, nín so b_u ja ra sibi, n_e nte mán unbi bi nu ra Pablo.

⁶ N_e nu'ü 'bäp_u, mi tø'mi nde da nu 'b_u da nden b_u bi zapi, o gue da 'yagui n_e 'bex da du. N_e nu'b_u ná nya'a mi tø'mi, hin te bi ja, bi pä'a mim b_en'ü. N_e **en'ü**: “Masque n'da ra oja na.”

⁷ Nu'a rá ts'ut'abi ra t'ühäi Malta, í Publio a, mí jase n'da xequi rá häi jomb_u dán tasp_ihe. N_e bi xije ga mbähmbe b_u rá ngu. N_e hyu pa däm 'bühmbe b_u, n_e **emme x_un** ho bi 'yørcähe. ⁸ Nu rá ta a ra ts'ut'abi Publio ya xmí ü 'b_u má sømhb_e b_u, mi ja ra pa n_e ra mbøni. Nu ra Pablo bi mba b_u da nu, bin yaui Oja n_e bi gäx rá 'y_e, n_e 'bex bi zä b_uya. ⁹ N_e nu'b_u min ja 'be'a bi 'yøt'a ra Pablo, gätho mi 'bup_u ja ra häi ngue mín zäman'ü bi zøm b_u, n_e gätho bi hoqui, bi zä b_uya. ¹⁰ N_e x_un ngu y_un t'unni bi 'daje, n_e nu'b_u má mbäcähe, xø bi 'daje gätho 'be'a ga homhb_e b_u ja ra barco.

Bi zøm b_u Roma ra Pablo

¹¹ Nhyuzna däm 'bühmbe b_u ja ra t'ühäi Malta, dá huhe n'da ra barco b_uya. Nu ra barco mi hø b_u gätho y_u pa x_u s_e, ngue bá nexp_u Alejandría. Nu rá thuhu ra barco t'ëmbi y_u gon'yoh_u Cástor n_e Pólux. ¹² N_e dá huhe ra barco, dá nexhe b_u ra t'ühäi Malta b_uya, n_e dá sømhb_e b_u n'da ra hnini Siracusa, ngue 'dan'yo ra häi, n_e hyupa dán dehe b_u. ¹³ Dá nexhe b_u, n_e dá cäthe b_u ja ndendeja asta gue'b_u go má sømhb_e b_u ra hnini Regio. N_e man'da pa b_uya bin 'yo x_un ho ran dahi, n_e ná yopa

dá sɔmhbe bɛ ra hnini Puteoli, gue ra häi Italia, nɛ dá cɛcähe bɛya. ¹⁴ Nubɛ, dá tɪmhbe 'da'ɛ yɛ cu nangue ra Cristo. Nu'ɛ bi xije dan säyahe bɛ nyoto pa. M'bejua bɛya dá hɛxhe ra 'yu í pa bɛ ra dahnini Roma. ¹⁵ Nɛ nu'ɛ yɛ cu nangue ra Cristo mi 'bɛpɛ Roma, mi øde ba ɛhmbe bɛ 'yu. Bá ɛh pɛya, bi dɛje bɛ ja ra hnini Foro de Apio, nɛ bi dɛje mi'da bɛ ra hnini Tres Tabernas. Nɛ nu ra Pablo 'bɛ mí nu, bi xi Ojɛ jamadi, nɛ nu Ojɛ bi hyurpa rá mbɛi bɛya. ¹⁶ Nɛ nu'bɛ má sɔmhbe bɛ ja ra dahnini Roma, nu ra hmudofɛi bi dɛ bɛ yɛ ofädi bɛ 'bɛh rá hmu yɛ mbädi. Pɛ nu'a ra Pablo bin t'un ran t'ɛdi dim 'bɛsɛ bɛ ja n'da ra ngu, nɛ hɔnt'a n'da ra dofɛi da mbädi.

Bi man rá m Hman Ojɛ ra Pablo bɛ Roma

¹⁷ Nɛ nu'bɛ mi tho'an hyupa, nu ra Pablo bi zon'dɛ yɛ ngɛrpi yɛ judío ngue mí 'bɛpɛ. Nɛ nu'bɛ mim pɛti bɛ 'bɛ'a ra Pablo, bi 'yɛmbi:

—Man 'yohɛ ahɛ, nte man ts'o dá ørpä ɛ ma mijudíohɛ, xín dá festa yún thɛnde bi thocta ɛ ma ngɛrpa bombɔtahɛ, pɛ guehma bi mba ma dägä bɛ 'bɛh yɛ romano bɛ Jerusalén. ¹⁸ Nɛ nu'bɛ mi 'yørcä ran juɛnbi, nu'ɛ mi nde xtá hyɛga thoho, nguetho nte dá øt'ä ngue da thogui. ¹⁹ Pɛ nu ma mijudíohɛ him mi nde xtá hyɛga thoho, janangue'a dá äh ran t'ɛdi di dägä ua Roma. Pɛ hin'yɛ 'bɛ'a dí m bɛni dá yɛpä ɛ ma mijudíohɛ. ²⁰ Janangue'a dá zohn'nahɛ dan nuhɛ nɛ dan yɛhɛ. Nujɛ dyɛ israelhɛ, dí tɔmhbe din ja 'bɛ'a bi man Ojɛ gue din ja. Pɛ dí ɛc'yɛi ngue ya bi dɛ'mi bin ja 'bɛ'a bi man Ojɛ, jananjabɛ nthu't'igä ra t'ɛgui ja ua, bi 'yɛn'a ra Pablo.

²¹ Nu'ɛ bi xi'a ra Pablo:

—Nugähe nte má sɔcuɑ bi 'bɛngähe ní 'yɛpɸ Judea nangu'e. Xínga n'da man 'yohɸɸ bí nɛxpɸ, bi man ran ts'o nangu'e, njo'o to'o bi yap'a'i. ²² Pɛ dí n nde gui xije ts'ɸ 'bɛ'a guím bɛni, nguetho hɔnbɸ bi zä i hma hingui ho 'bɛ'a guí ɛc'yɛihɸ, bi 'yɛn'ɸ.

²³ Nɛ nu'ɸ bim pɛti man'da ra pa nangu'e a xí ma, nɛ xɸn ngu ɸ bi zɔm bɸ mi 'bɸ'a ra Pablo. Nu ra Pablo bɸya gätho ra pa bi xifi nangu'e rá 'bɛfi i ɔt' Ojɑ ua ja ra ximhäi, nɛ 'bɛpɸ ní manda Ojɑ ɸ yɸ jɑ'i. Bi hyoni 'bɛpɸ dí 'yɛc'yɛi ra Jesús, nɛ bi 'yuti hapɸ nt'o't'i nangu'e ra Jesús bɸ ja rá sɔcuɑ ra Moisés, nɛ yú sɔcuɑ yɸ pɔngahyɑ. ²⁴ Nu'ɸ 'da bi 'yɛc'yɛi 'bɸ mí man ra Pablo, pɛ 'da'ɸ him bi 'yɛc'yɛi. ²⁵ Nɛ nu'bɸ him mí sä'ɸ ngue 'da'angu da bɛni, bi mbɸdi bi mba. Pɛ nu ra Pablo man'da ram hma bi xi'ɸ:

—Nuna rá Hogandəhi Ojɑ majuaɸi bi ma nu'bɸ mim pɔngahyɑ ra Isaías, nɛ bi xi'ɸ ma ngarpa bombɔtahɸ. ²⁶ Nɛ bi t'ɛmp'ɸ:

Ní mba bɸ 'bɸh ni mijudíohɸ, nɛ gui 'yɛmbi:

“Nu ahɸ zai guí ɔhmbɸ nangu'e ni zaguhɸ, pɛ hin guí pəhmbɸ 'bɛ'a guí ɔhmbɸ.

Nɛ guín nuhɸ nangu'e ni dähɸ, pɛ hin guí pəhmbɸ 'bɛ'a guín nuhɸ,”

ngubɸ bi 'yɛmb yɸ jɑ'i.

²⁷ Nguetho nu yɸ jɑ'i xɸm mɛ yú mbɸi,

nɛ xíngui ts'ɸ cɸ't' yú zagu 'bɛ'a ɔde.

Nɛ tengu'bɸ di ts'ənt' yú dä,

nguetho su da nu,

su da 'yɔde,

nguetho hingui nde di pəh yú mbɸi

guɛpɸ da zä xcá hocpa yú mbɸi,

ɛn'a rá Hogandahi Oja 'bɯ mím pøngahya ra Isaías,
bi 'yɛn'a ra Pablo.

²⁸ Nɛ bi thoqui bi 'yɛmbi:

—Dami paɬmbɯ ngue nuya da si'ɯ hing yɯ judío
'bɛpɯ da zã dí zin Oja ɯ, nɛ gätho yɯ pa dí mba bɯ.
Nɛ nu'ɯ, man'da da 'yø'ɯ, bi t'ɛmp'ɯ yɯ judío.

²⁹ Nɛ nu'bɯ mí gua'a bi ma ra Pablo, nu yɯ judío
bi mba, nɛ bin junzɛɛ ɯ 'bɯ mí mba'ɯ, nanguɛ 'bɛ'a
bi man'a ra Pablo.

³⁰ Nɛ nu'a ra Pablo bim 'bɛpɯ nyo jɛya bɯ ja ra
ngu xí mihi. Nɛ gätho to'o bi mba bɯ, bi numanho.

³¹ Nɛ nu ra Pablo bi ma 'bɛpɯ dí manda Oja ɯ, nɛ bi
xänbi nanguɛ ma Hmuhɯ ra Jesucristo. Nɛ nu'a ra
Pablo him mi supi to'o da 'yøde, nɛ njo'o to bi hecpi.

Ra 'da'yonhogui nangue ma HmuhꞤ ra
Jesucristo
New Testament in Otomi, Eastern Highland
(MX:otm:Otomi, Eastern Highland)

copyright © 1974 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Eastern Highland

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomí, Sierra [otm], Mexico

Copyright Information

© 1974, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Eastern Highland

© 1974, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
eed5311a-6154-516f-aead-3829b2989366